

Belangstelling, motieven en knelpunten van natuuraanleg door grondeigenaren

Uitkomsten van een marktonderzoek

J. Geelen
H. Leneman

werkdocumenten

WOT
Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

WAGENINGENUR

For quality of life

Belangstelling, motieven en knelpunten van natuuraanleg door grondeigenaren

Uitkomsten van een marktonderzoek

J. Geelen

H. Leneman

Werkdocument 69

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Wageningen, juli 2007

De reeks 'Werkdocumenten' bevat tussenresultaten van het onderzoek van de uitvoerende instellingen voor de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu). De reeks is een intern communicatiemedium en wordt niet buiten de context van de WOT Natuur & Milieu verspreid. De inhoud van dit document is vooral bedoeld als referentiemateriaal voor collega-onderzoekers die onderzoek uitvoeren in opdracht van de WOT Natuur & Milieu. Zodra eindresultaten zijn bereikt, worden deze ook buiten deze reeks gepubliceerd. De reeks omvat zowel inhoudelijke documenten als beheersdocumenten.

Dit werkdocument is gemaakt conform het Kwaliteitshandboek van de WOT Natuur & Milieu.

©2007 **Geelen Consultancy**
Marktonderzoek voor de Agri- en Foodsector
Costerweg 1
6702 AA Wageningen (NL)
Tel. (0317) 42 59 58; email: info@geelen-consultancy.nl

LEI
Postbus 29703, 2502 LS Den Haag
Tel: (070) 335 83 30; fax: (070) 361 56 24; e-mail: informatie.lei@wur.nl

---

De reeks WOt-werkdocumenten is een uitgave van de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Dit werkdocument is verkrijgbaar bij het secretariaat. **Het document is ook te downloaden via www.wotnatuurenmilieu.wur.nl**

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel: (0317) 47 78 44; Fax: (0317) 42 49 88; e-mail: info.wnm@wur.nl; Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Achtergrond van het onderzoek	5
1.2	Respons en interesse in het onderzoek	6
2	Resultaten deelonderzoek 1	9
2.1	Inleiding	9
2.2	Achtergrond geïnterviewde grondeigenaren	9
2.3	Omvorming naar blijvende natuur in het verleden volgens de PSN-regeling	14
2.4	Omvorming naar blijvende natuur in de toekomst volgens de PSN-regeling	16
2.4.1	Interesse van de geïnterviewden in omvorming naar blijvende natuur	16
2.4.2	Interesse van de totale groep grondeigenaren in omvorming naar blijvende natuur	19
2.4.3	Motieven en knelpunten	20
2.4.4	Tijdsbeslag en doorlooptijd van de aanvraag	22
2.5	Agrarisch natuurbeheer volgens de PSAN-regeling	23
2.6	Natuurpacht	26
2.7	Verkopen van landbouwgrond voor blijvende natuur	29
2.8	Communicatieproject "Particulier Natuurbeheer, kansrijke onderneming"	30
2.9	Opmerkingen en suggesties over Particulier Natuurbeheer	32
2.10	Conclusies deelonderzoek 1	34
3	Resultaten: deelonderzoek 2	35
3.1	Inleiding	35
3.2	Achtergrond geïnterviewde grondeigenaren	35
3.3	Omvorming naar blijvende natuur in het verleden volgens de PSN-regeling	39
3.4	Motieven en knelpunten	40
3.5	Tijdsbeslag en doorlooptijd van de aanvraag	43
3.6	Communicatieproject "Particulier Natuurbeheer, kansrijke onderneming"	44
3.7	Opmerkingen en suggesties over Particulier Natuurbeheer	46
3.8	Conclusies deelonderzoek 2	47
4	Resultaten: deelonderzoek 3	49
4.1	Inleiding	49
4.2	Achtergrond geïnterviewde grondeigenaren	49
4.3	Omvorming naar blijvende natuur in het verleden volgens de PSN-regeling	52
4.4	De subsidieaanvraag die niet geresulteerd heeft in een functieverandering	53
4.4.1	Jaartal van subsidieaanvraag en van afwijzing of intrekking hiervan	53
4.4.2	Motieven en ervaren knelpunten	55
4.4.3	Tijdsbeslag en doorlooptijd van de aanvraag	58
4.5	Communicatieproject "Particulier Natuurbeheer, kansrijke onderneming"	59
4.6	Opmerkingen en suggesties over Particulier Natuurbeheer	61
4.7	Conclusies deelonderzoek 3	62
5	Algemene conclusies	63
Bijlage 1	De drie brieven voor de verschillende onderzoeken	65
Bijlage 2	De drie vragenlijsten voor de verschillende deelonderzoeken	69

Bijlage 3	Representativiteit van het onderzoek	89
Bijlage 4	Deelnamebereidheid op nationaal niveau	91
Bijlage 5	Redenen categorie 'anders', behorend bij tabel 2 deelonderzoek 1	95
Bijlage 6	Redenen categorie 'anders', behorend bij tabel 3 deelonderzoek 1	99
Bijlage 7	Redenen categorie 'anders', behorend bij tabel 4 deelonderzoek 1	101
Bijlage 8	Figuren communicatieproject deelonderzoek 1	103
Bijlage 9	Opmerkingen en suggesties deelonderzoek 1	105
Bijlage 10	Redenen categorie 'anders', behorend bij figuur 53 deelonderzoek 2	117
Bijlage 11	Redenen categorie 'anders', behorend bij figuur 54 deelonderzoek 2	119
Bijlage 12	Figuren communicatieproject deelonderzoek 2	121
Bijlage 13	Opmerkingen en suggesties deelonderzoek 2	123
Bijlage 14	Redenen categorie 'anders', behorend bij figuur 75 deelonderzoek 3	127
Bijlage 15	Redenen categorie 'anders', behorend bij figuur 79 deelonderzoek 3	129
Bijlage 16	Figuren communicatieproject deelonderzoek 3	131
Bijlage 17	Opmerkingen en suggesties deelonderzoek 3	133
Bijlage 18	Spreiding respondenten deelonderzoeken	135

1 Inleiding

1.1 Achtergrond van het onderzoek

De overheid wil particulieren meer bij de realisatie van natuur in ons land betrekken. Zelf zal de overheid minder natuurterrein aankopen. Tegelijkertijd wil de overheid het beheer door particulieren stimuleren, bijvoorbeeld via een functieverandering van landbouwgrond naar blijvende natuur. Het Milieu- en Natuurplanbureau evalueert dit beleid.

In opdracht van het Milieu- en Natuurplanbureau heeft Geelen Consultancy uit Wageningen een telefonisch onderzoek uitgevoerd onder 968 grondeigenaren over particulier natuurbeheer en met name over de Provinciale Subsidieregeling Natuurbeheer (PSN-regeling). De twee belangrijkste doelstellingen van het onderzoek zijn:

- Een betrouwbare en nauwkeurige schatting geven van het totale areaal van landbouwgrond binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) dat wordt omgevormd naar blijvende natuur binnen nu en 10 jaar volgens de PSN-regeling.
- Het inventariseren van (mogelijke) problemen en knelpunten die grondeigenaren zien of tegengekomen zijn bij de omvorming van landbouwgrond naar blijvende natuur.

Het onderzoek bestaat uit drie deelonderzoeken:

- Een representatief onderzoek onder grondeigenaren.
- Een onderzoek onder grondeigenaren die in het verleden grond hebben omgevormd naar blijvende natuur volgens de subsidieregeling natuurbeheer.
- Een onderzoek onder grondeigenaren die een subsidieaanvraag hebben ingediend voor de omvorming van landbouwgrond naar blijvende natuur, maar waarvan de subsidieaanvraag uiteindelijk niet heeft geresulteerd in een functieverandering.

De belangrijkste doelstelling van het eerste deelonderzoek is om een schatting te maken van het totaal aantal hectare landbouwgrond dat wordt omgevormd naar blijvende natuur binnen nu en 10 jaar binnen de EHS. Bij de andere twee deelonderzoeken ligt de nadruk meer op het in kaart brengen van problemen en knelpunten die grondeigenaren zien of zijn tegengekomen bij de omvorming van landbouwgrond naar blijvende natuur. Verder zijn op verzoek van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit ook enkele vragen voor het project 'Particulier Natuurbeheer, een kansrijke onderneming' toegevoegd. Dit project is uitgevoerd in de periode van 2005 tot begin 2007 om de bekendheid van particulier natuurbeheer met functiewijziging onder grondeigenaren in de nieuwe natuur te vergroten.

Voor het eerste deelonderzoek zijn 772 grondeigenaren telefonisch geïnterviewd; voor het tweede deelonderzoek 127 grondeigenaren en voor het derde deelonderzoek 69 grondeigenaren. Alle respondenten kregen van tevoren een brief van Dienst Regelingen van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over het hoe en waarom van het onderzoek.

De namen en adressen van de grondeigenaren zijn afkomstig uit bestanden van Dienst Regelingen; de telefoonnummers zijn afkomstig van Cendris.

In hoofdstuk 2 zijn de resultaten van deelonderzoek 1 beschreven. In hoofdstuk 3 zijn de resultaten van deelonderzoek 2 beschreven en in hoofdstuk 4 de resultaten van deelonderzoek 3. Hoofdstuk 5 geeft de belangrijkste conclusies weer.

De drie brieven en de drie vragenlijsten zijn opgenomen als bijlage 1 en bijlage 2.

1.2 Respons en interesse in het onderzoek

Tabel 1 geeft het resultaat na de laatste beleping en de reden van non-respons weer. De medewerking aan de drie deelonderzoeken is hoog. In totaal zijn 968 grondeigenaren telefonisch geïnterviewd. Het aantal echte weigeringen is 291. Indien we dit tegen elkaar afzetten, dan is de medewerking ongeveer 75% (968 gedeeld door 968 plus 291). In deelonderzoek 2 en 3 is de medewerking zelfs nog hoger.

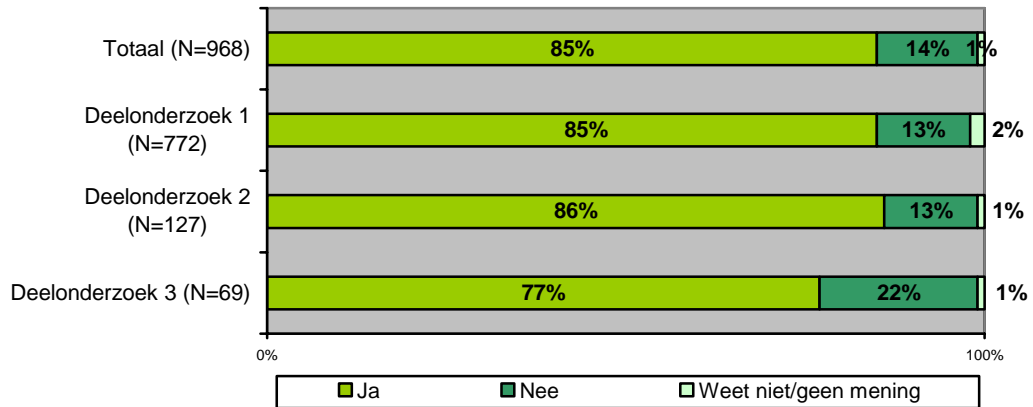
Tabel 1 Medewerking aan het totale onderzoek

		Totaal		Deelonderzoek 1		Deelonderzoek 2		Deelonderzoek 3	
		N		N		N		N	
Resultaat laatste beleping	Respons	968	46%	772	46%	127	41%	69	55%
	Neemt niet op	407	19%	307	18%	95	31%	5	4%
	In gesprek	10	0%	6	0%	4	1%		
	Afspraak	144	7%	106	6%	31	10%	7	6%
	Non-respons	471	22%	397	24%	35	11%	39	31%
	Antwoordapparaat	87	4%	72	4%	14	5%	1	1%
	Afgesloten	29	1%	21	1%	3	1%	5	4%
	Totaal	2.116	100%	1.681	100%	309	100%	126	100%
Reden non-respons	Geen aanvraag afgewezen	7	1%					7	18%
	Geen aanvraag goedgekeurd	6	1%	1	0%	3	9%	2	5%
	Weigert medewerking	291	62%	268	68%	13	37%	10	26%
	Medewerking niet mogelijk binnen onderzoeksperiode	21	4%	15	4%	2	6%	4	10%
	Interview duurde te lang	7	1%	7	2%				
	Geen of fout tel. nr.	17	4%	15	4%	1	3%	1	3%
	Is al gebeld	5	1%	4	1%	1	3%		
	Andere reden	64	14%	46	12%	7	20%	11	28%
	Geen grondeigenaar	52	11%	40	10%	8	23%	4	10%
	Totaal	470	100%	396	100%	35	100%	39	100%

Voorafgaand aan het telefonisch veldwerk hebben de (potentiële) respondenten een brief over het hoe en waarom van het onderzoek ontvangen. Als eerste is aan de 968 grondeigenaren gevraagd of ze de brief van Dienst Regelingen hebben gelezen (fig. 1).

Figuur 1: Heeft u de brief gelezen? (N=968)

De brief is door 85% van de grondeigenaren gelezen; dit is een hoog percentage.

De hoge medewerking aan het onderzoek en het feit dat 85% van de 968 respondenten de brief heeft gelezen, geeft aan dat het onderwerp particulier natuurbeheer leeft onder de doelgroep.

2 Resultaten deelonderzoek 1

2.1 Inleiding

Hoofdstuk 2 gaat in op de resultaten van deelonderzoek 1. Voor dit onderzoek zijn 772 grondeigenaren geïnterviewd die landbouwgrond in/om de EHS bezitten.

De belangrijkste doelstelling van deelonderzoek 1 is een schatting te geven van de totale interesse in omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur binnen nu en 10 jaar binnen de EHS volgens de PSN-regeling. Daarnaast is het van belang om na te gaan wat de motieven en welke de te verwachten knelpunten van deze grondeigenaren zijn om tot functieverandering over te gaan.

In bijlage 3 is de steekproef van de 772 geïnterviewde grondeigenaren vergeleken met de totale groep grondeigenaren binnen de EHS (de populatie). De conclusie is dat de steekproef van 772 geïnterviewde grondeigenaren een goede afspiegeling is van de grondeigenaren binnen de EHS.

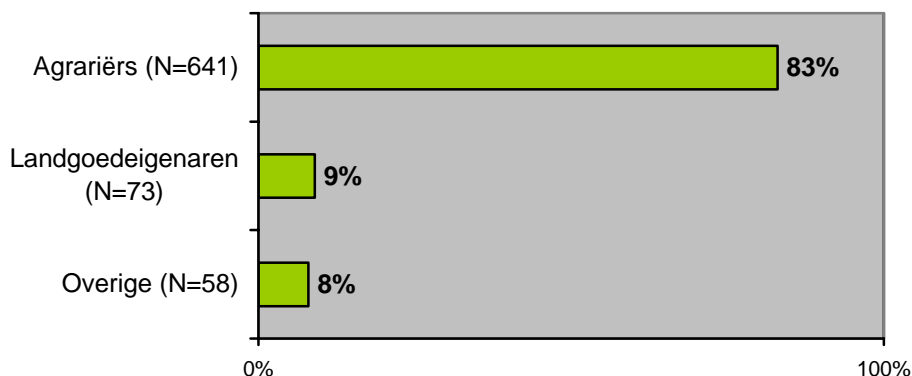
In dit rapport gaan we er daarom van uit dat de steekproef representatief is, ook gezien de hoge respons.

2.2 Achtergrond geïnterviewde grondeigenaren

Alle resultaten van deelonderzoek 1 zijn uitgesplitst naar drie type grondeigenaren, namelijk agrariërs, landgoedeigenaren en overige grondeigenaren. Deze indeling is gebaseerd op de volgende twee vragen in het interview (fig.2 en fig. 3):

1. Heeft u (of uw organisatie) één of meerdere landgoederen volgens de NatuurSchoonWet?
2. Bent u agrarisch actief?

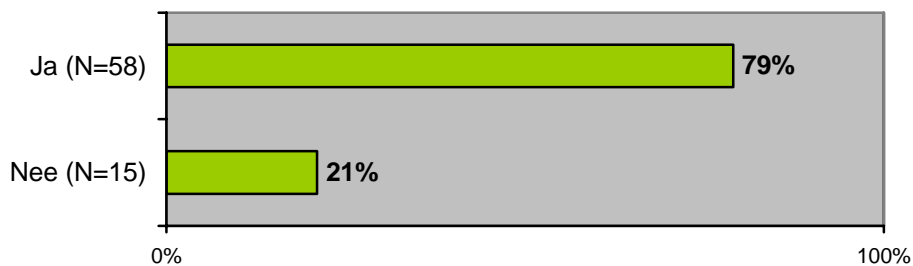
Figuur 2: Achtergrondinformatie grondeigenaren (N=772)

De overige grondeigenaren hebben dus geen landgoed volgens de NatuurSchoonWet en zijn niet agrarisch actief.

De volgende vraag is alleen gesteld aan de 73 landgoedeigenaren.

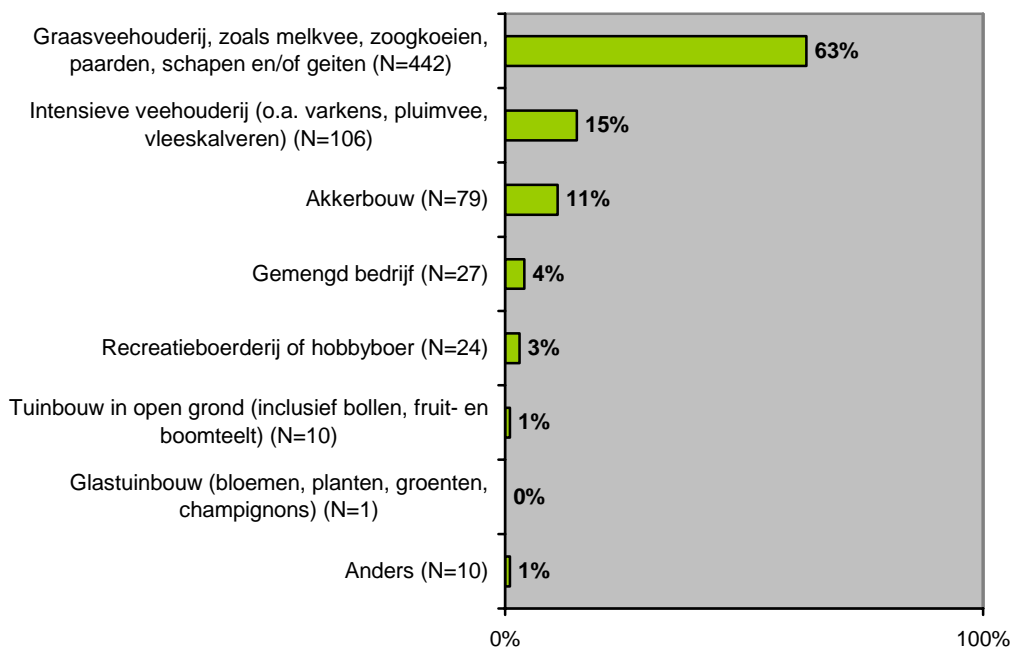
Figuur 3: Bent u agrarisch actief? (N=73)

Meer dan driekwart van de landgoedeigenaren is agrarisch actief.

Aan de grondeigenaren die agrarisch actief zijn, is gevraagd wat hun belangrijkste agrarische activiteit is. Deze vraag is gesteld aan de 641 agrariërs en aan de 58 landgoedeigenaren (fig.4).

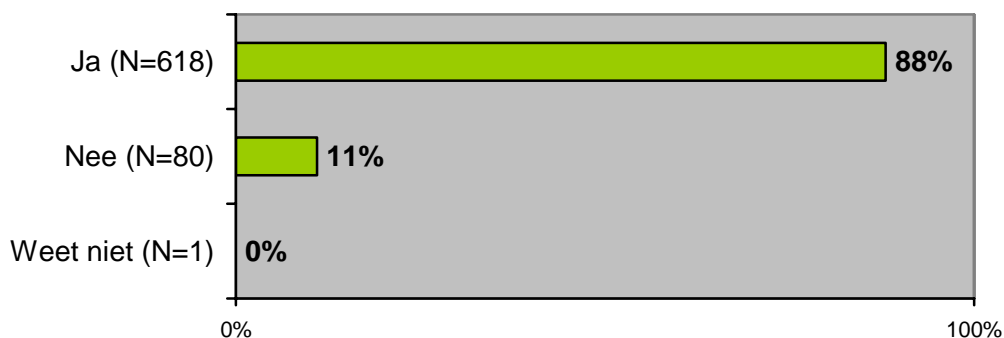
Figuur 4: Wat is uw belangrijkste agrarische activiteit? (N=699)

Bijna tweederde van de grondeigenaren met agrarische activiteiten is graasdierhouder.

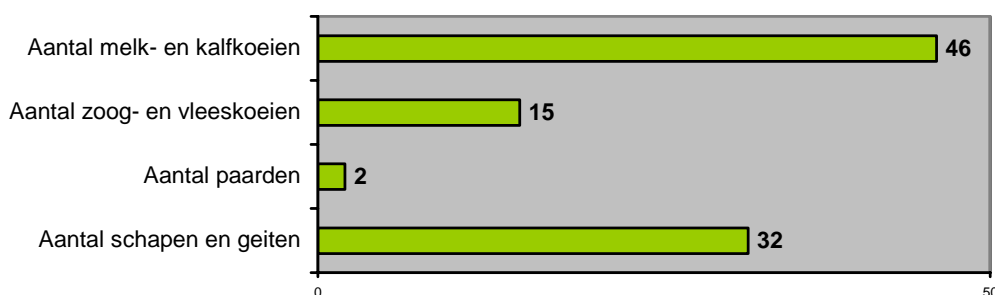
Volgens figuur 5 hebben 618 van de 699 agrariërs runderen, paarden, schapen of geiten op het bedrijf.

Figuur 5: Heeft u runderen, paarden, schapen of geiten op uw bedrijf? (N=699)

Figuur 6 geeft het gemiddeld aantal dieren weer op de 618 agrarische bedrijven met runderen, paarden, schapen of geiten.

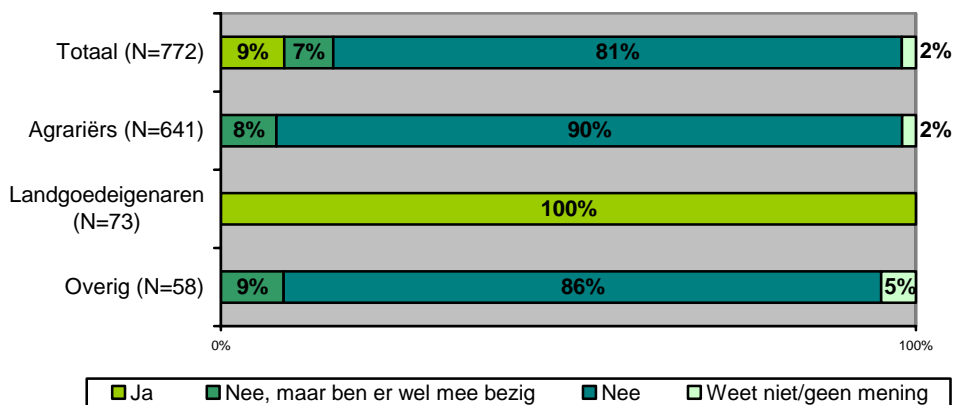
Figuur 6: Mag ik vragen wat het gemiddeld aantal dieren op uw bedrijf is? (N=618)

Het gemiddeld aantal melk- en kalfkoeien op de 618 bedrijven is 46, terwijl op 217 bedrijven geen melkvee voorkomt. Het gemiddeld aantal zoog- en vleeskoeien bedraagt 15; zoog- en vleeskoeien komen voor op 194 bedrijven. Daarnaast houden 242 bedrijven schapen of geiten en 169 bedrijven hebben één of meerdere paarden.

Figuur 7 geeft antwoord op de vraag of de 772 respondenten één of meerdere landgoederen hebben of ermee bezig zijn.

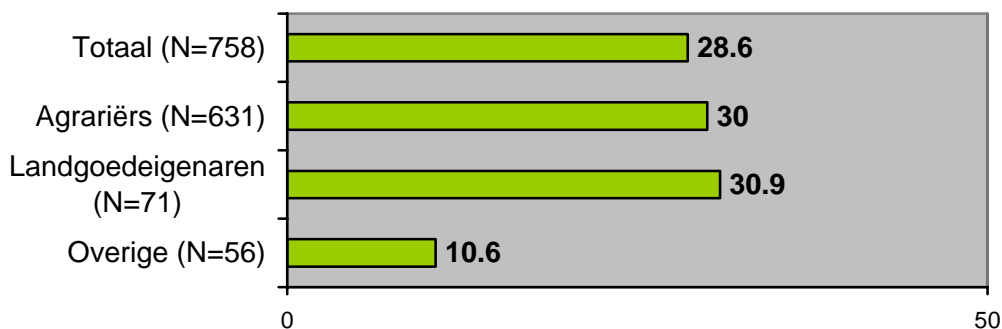
Figuur 7: Heeft u (of uw organisatie) één of meerdere landgoederen volgens de NatuurSchoonWet of bent u ermee bezig? (N=772)

In totaal heeft 9% van de 772 geïnterviewde grondeigenaren één of meerdere landgoederen volgens de NatuurSchoonWet en 7% is er mee bezig.

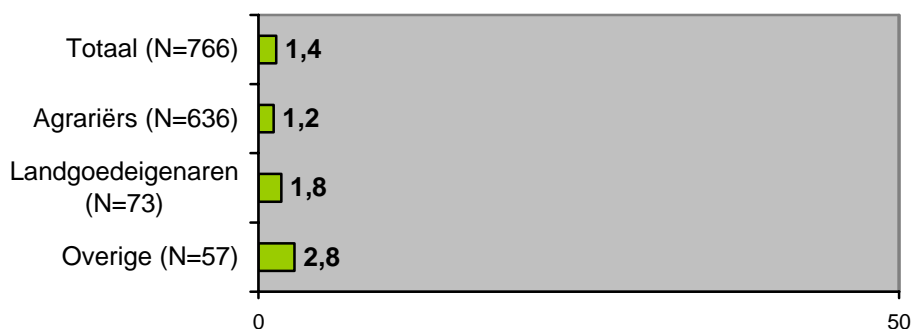
Figuur 8 geeft aan hoeveel hectare landbouwgrond de grondeigenaren gemiddeld in eigendom hebben, waarbij erf en landbouwgrond die zijn omgezet in natuur niet zijn meegerekend. 14 van de 772 grondeigenaren wilden deze vraag niet beantwoorden of wisten het niet precies.

Figuur 8: Hoeveel hectare landbouwgrond heeft u (of uw organisatie) in eigendom inclusief verpachte gronden? Gemiddeld (N=758)

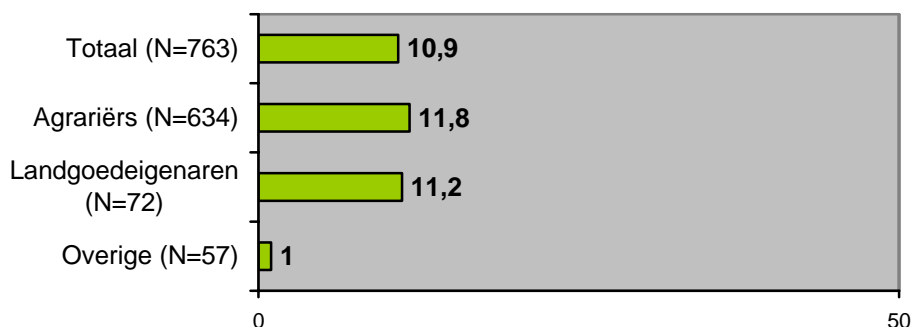
Figuur 9 geeft aan hoeveel hectare landbouwgrond de grondeigenaren gemiddeld verpachten. Zes grondeigenaren hebben deze vraag niet beantwoord.

Figuur 9: Hoeveel hectare landbouwgrond verpacht u (of uw organisatie)? Gemiddeld (N=766)

Figuur 10 geeft aan hoeveel hectare landbouwgrond de grondeigenaren gemiddeld pachten. Op deze vraag hebben negen grondeigenaren geen antwoord gegeven.

Figuur 10: Hoeveel hectare landbouwgrond pacht u (of uw organisatie)? Gemiddeld (N=763)

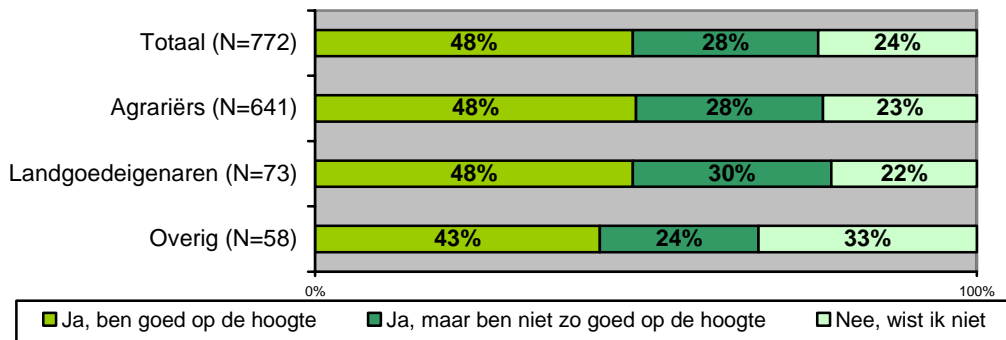

Gemiddeld pachten grondeigenaren dus bijna 11 hectare. Dat betekent dat van de totale oppervlakte die ze 'in beheer' hebben ruim 25% van een andere eigenaar is.

2.3 Omvorming naar blijvende natuur in het verleden volgens de PSN-regeling

De volgende tabellen gaan over de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur, zoals in bos of in natuurlijk grasland. Als eerste is aan de 772 respondenten gevraagd of ze ervan op de hoogte zijn dat men subsidies kan krijgen voor de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur volgens de PSN-regeling (fig. 11).

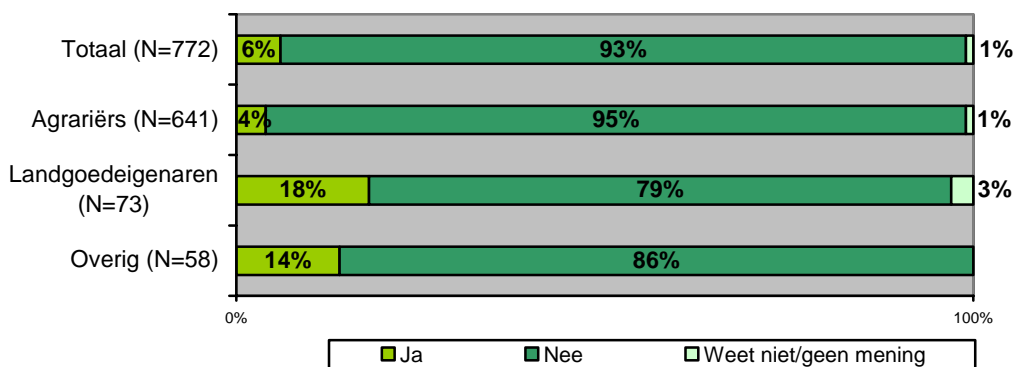
Figuur 11: Was u ervan op de hoogte dat u (of uw organisatie) subsidies kunt krijgen voor de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur? (N=772)

48% van de grondeigenaren is goed op de hoogte dat men subsidies kan krijgen voor de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur; 28% is niet zo goed op de hoogte en 24% wist het niet. Voor alle drie de groepen zijn deze percentages ongeveer gelijk.

Figuur 12 geeft aan hoeveel procent van de 772 grondeigenaren in het verleden al landbouwgrond heeft omgevormd in blijvende natuur.

Figuur 12: Heeft u (of uw organisatie) in het verleden al landbouwgrond omgevormd in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer? (N=772)

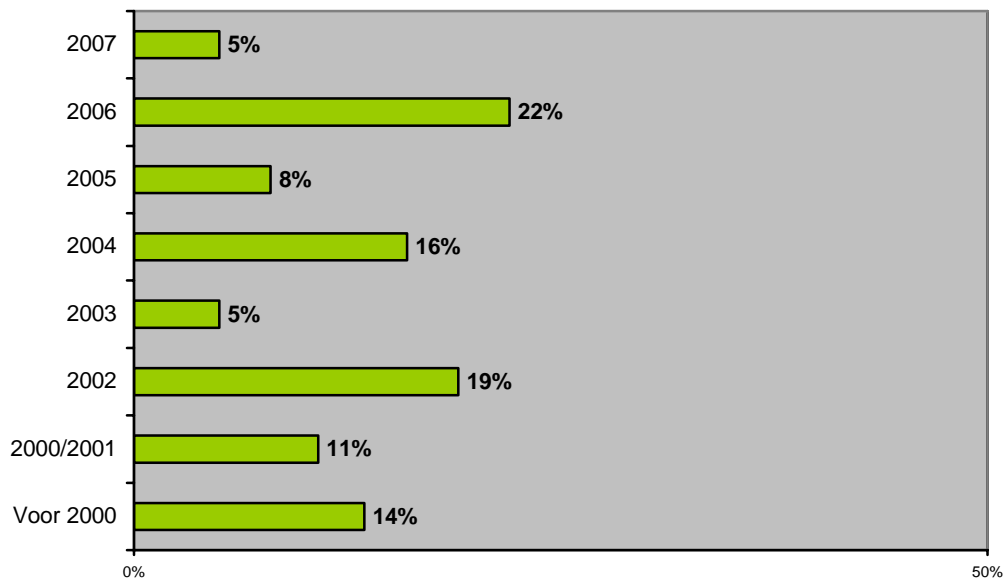

44 van de 772 grondeigenaren hebben in het verleden al landbouwgrond omgevormd in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer; dit komt neer op ongeveer 6%. Landgoed-eigenaren en overige grondeigenaren hebben in het verleden verhoudingsgewijs veel vaker landbouwgrond omgezet in blijvende natuur dan agrariërs.

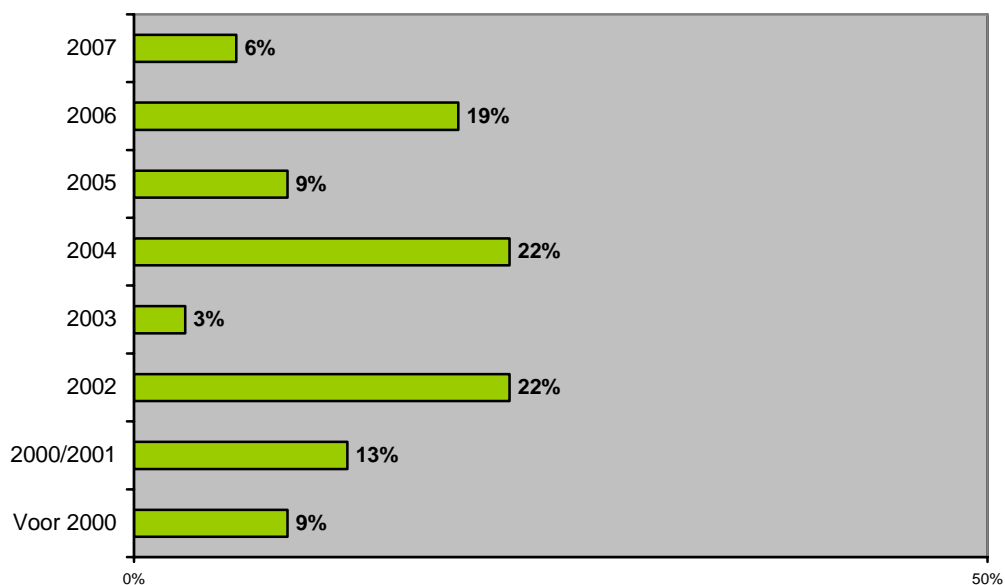
Van de 44 grondeigenaren van figuur 12 hebben er 37 een jaartal genoemd op de vraag in welk jaar men hiervoor de laatste subsidieaanvraag heeft ingediend (fig. 13).

Figuur 13: In welk jaar heeft u (of uw organisatie) de laatste subsidieaanvraag hiervoor ingediend? (N=37)

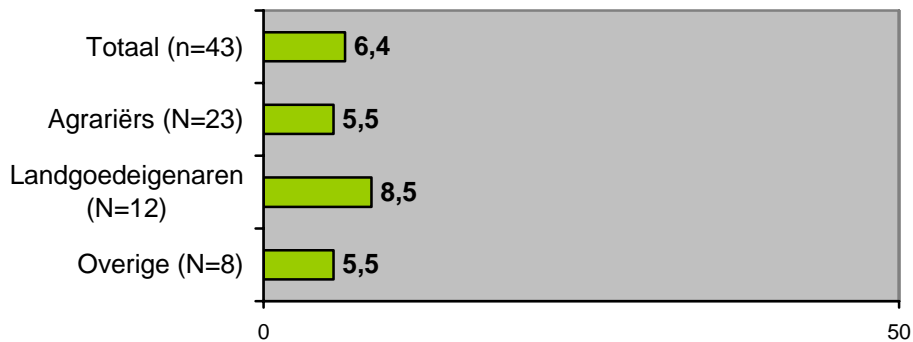
Van de 44 grondeigenaren hebben er 32 een jaartal genoemd op de vraag in welk jaar deze subsidieaanvraag is goedgekeurd. Bij sommige grondeigenaren loopt de procedure nog (fig. 14).

Figuur 14: In welk jaar is deze subsidieaanvraag goedgekeurd? (N=32)

Figuur 15 geeft weer hoeveel hectare deze 44 grondeigenaren gemiddeld hebben omgevormd in blijvende natuur; één grondeigenaar gaf geen antwoord op deze vraag. Relatief gezien nemen agrariërs minder deel en als ze deelnemen doen ze dat met minder hectare dan landgoedeigenaren.

**Figuur 15: Hoeveel hectare landbouwgrond heeft u (of uw organisatie) in totaal omgevormd in blijvende natuur?
Gemiddeld (N=43)**

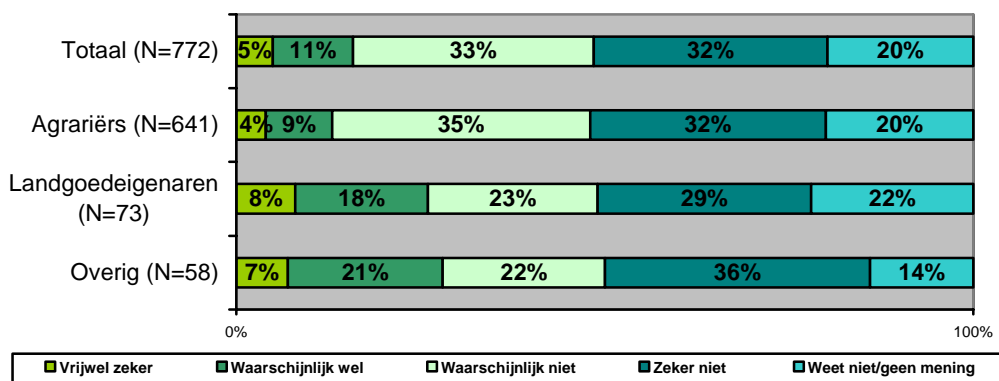

2.4 Omvorming naar blijvende natuur in de toekomst volgens de PSN-regeling

2.4.1 Interesse van de geïnterviewden in omvorming naar blijvende natuur

Figuur 16 geeft antwoord op de vraag hoe waarschijnlijk het is dat de 772 grondeigenaren binnen nu en 10 jaar landbouwgrond gaan omvormen in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer.

Figuur 16: Hoe waarschijnlijk is het dat u (of uw organisatie) binnen nu en 10 jaar landbouwgrond gaat omvormen in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer? (N=772)

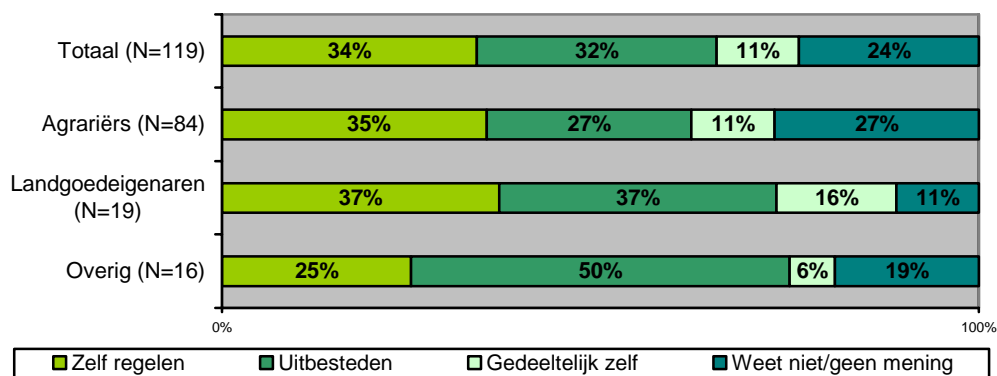
119 grondeigenaren, ongeveer 15%, antwoorden 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' op deze vraag. Het percentage grondeigenaren dat met 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' antwoordt, is bij landgoedeigenaren en overige grondeigenaren twee keer hoger dan bij de agrariërs, namelijk 26%, respectievelijk 28% versus 13%. In aantallen gesproken is de belangstelling bij agrariërs het grootst.

Bijna tweederde van de respondenten geeft aan 'waarschijnlijk niet' of 'zeker niet' hun landbouwgrond te zullen omvormen. Één op de vijf grondeigenaren heeft op deze vraag aangegeven het niet te weten.

Uit paragraaf 2.3 blijkt dat bijna een kwart van alle respondenten niet op de hoogte blijkt te zijn van de mogelijkheden tot omvorming (figuur 11). Dan komt de vraag naar boven in hoeverre dit gebrek aan informatie ook leidt tot een geringere belangstelling. Het blijkt dat het op de hoogte zijn van de mogelijkheden positief gecorreleerd is met de getoonde belangstelling, al is het verband niet sterk (correlatiecoëfficiënt = 0,093; $\alpha < 0,05$).

17 van de 44 (39%) grondeigenaren die in het verleden al landbouwgrond hebben omgevormd, hebben met 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' geantwoord. Met andere woorden, ongeveer 39% van de grondeigenaren die in het verleden al eens grond hebben omgevormd in blijvende natuur gaan dit hoogstwaarschijnlijk binnen nu en 10 jaar weer doen. Dit is duidelijk hoger dan de gemiddelde belangstelling van 15% en ervaring met de deelname werkt dus positief uit op de deelnamebereidheid.

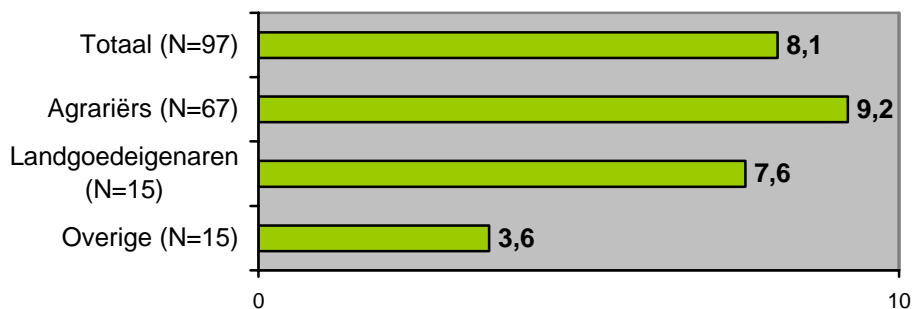
Figuur 17: Bent u van plan de subsidieaanvraag hiervoor zelf te regelen of gaat u dit uitbesteden? (N=119)

Grondeigenaren zijn zeker niet van plan de aanvraag altijd zelf te gaan regelen (fig. 17) . 34% van de 119 grondeigenaren is van plan om de subsidieaanvraag hiervoor zelf te regelen; 32% gaat het uitbesteden; 11% gaat het gedeeltelijk uitbesteden en 24% weet het (nog) niet.

Figuur 18 geeft aan hoeveel landbouwgrond de 119 grondeigenaren gaan omvormen in blijvende natuur binnen nu en 10 jaar; 22 grondeigenaren wisten nog niet (precies) hoeveel hectare.

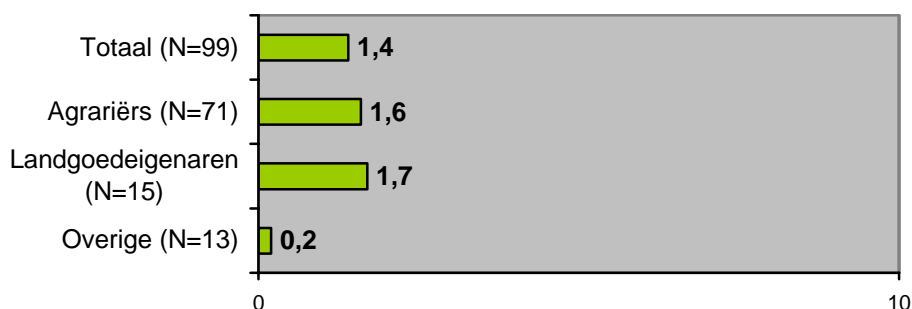
Figuur 18: Hoeveel hectare landbouwgrond bent u van plan om te gaan vormen in blijvende natuur binnen nu en 10 jaar? Gemiddeld (N=97)

Opvallend is dat de agrariërs in vergelijking met het verleden (paragraaf 2.3, figuur 15) juist meer zeggen te gaan omvormen (9,2 hectare ten opzicht van 5,5 hectare).

Naast omvorming van eigen grond kan een grondeigenaar ook grond aankopen en die vervolgens in natuur omzetten. Figuur 19 geeft aan hoeveel landbouwgrond de 119 grondeigenaren voor deze functieverandering gaan kopen; 20 grondeigenaren konden geen (goed) antwoord geven op deze vraag.

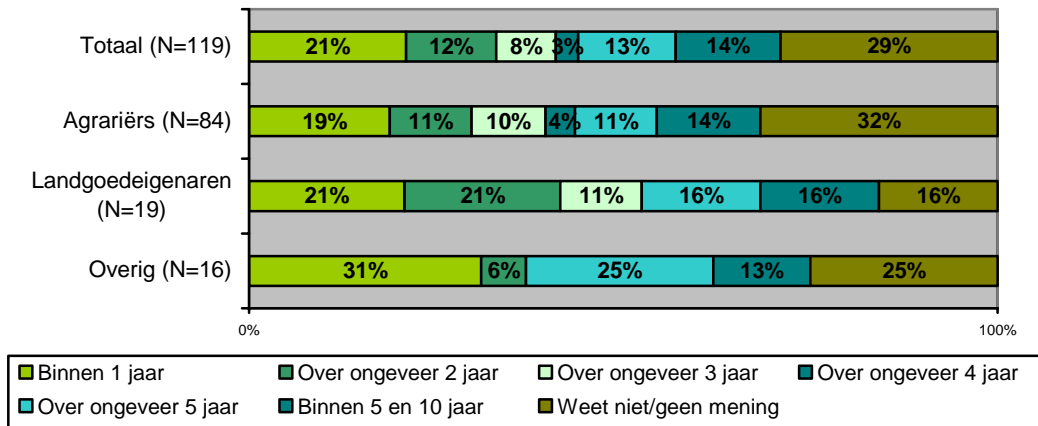
Figuur 19: Hoeveel van deze hectares bent u van plan te gaan kopen voor de aanleg van blijvende natuur? Gemiddeld (N=99)

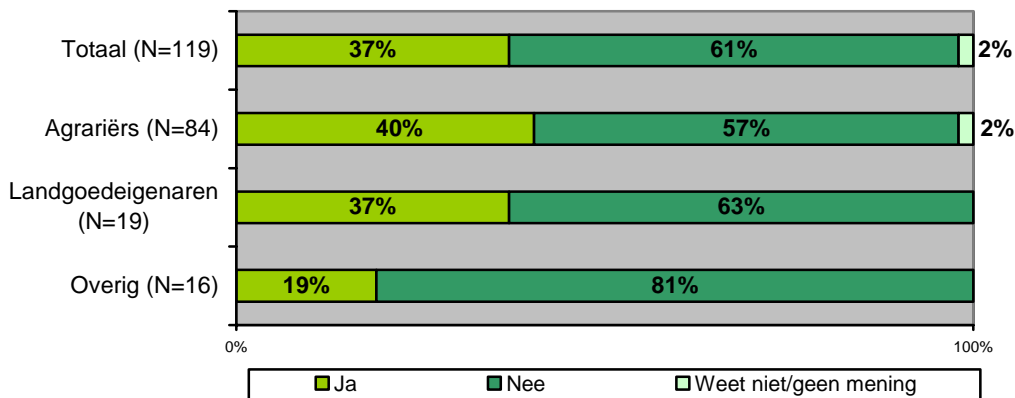
Gemiddeld gaan de grondeigenaren 8,1 hectare landbouwgrond omvormen in blijvende natuur; gemiddeld 1,4 hectare willen ze hiervoor aankopen binnen nu en 10 jaar.

Aan de 119 grondeigenaren is vervolgens gevraagd op welke termijn ze aan omvorming denken te gaan doen en of ze hiervoor al informatie hebben aangevraagd (fig. 20 & 21)).

Figuur 20: Kunt u ongeveer aangeven op welke termijn u (of uw organisatie) landbouwgrond wil omvormen in blijvende natuur? (N=119)

Figuur 21: Heeft u hier al informatie over aangevraagd, voordat u onze brief kreeg? (N=119)

Ongeveer eenderde geeft aan binnen nu en twee jaar grond te willen omvormen in blijvende natuur; eenderde geeft aan het (nog) niet te weten. Bijna 40% heeft over dit onderwerp al informatie aangevraagd.

2.4.2 Interesse van de totale groep grondeigenaren in omvorming naar blijvende natuur

De belangrijkste onderzoeksvraag is een schatting te maken van de totale interesse in hectare in omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur van alle grondeigenaren binnen de EHS binnen nu en 10 jaar. Hiervoor trekken we de cijfers van paragraaf 2.4.1 door naar het totaal aantal grondeigenaren binnen de EHS.

119 van de 772 grondeigenaren in de steekproef geven aan landbouwgrond te willen omvormen in blijvende natuur binnen nu en 10 jaar; een gemiddelde van 8.1 hectare. Het gemiddelde van 8,1 hectare is gebaseerd op 97 van de 119 grondeigenaren. Van deze 8.1 hectare wordt 1,4 hectare aangekocht. Het gemiddelde van 1,4 hectare is gebaseerd op 99 van de 119 grondeigenaren.

Indien men deze cijfers doorberekent naar de totale groep grondeigenaren binnen de EHS, dan komen we uit op ongeveer 18.000 hectare in totaal voor alle grondeigenaren binnen de EHS. Met andere woorden binnen nu en 10 jaar wordt volgens deze berekening ongeveer 18.000 hectare landbouwgrond omgezet in blijvende natuur binnen de EHS.

Bijlage 4 gaat in op de totstandkoming van deze berekening. Deze berekening is uitgevoerd door het LEI.

2.4.3 Motieven en knelpunten

Aan de 502 grondeigenaren die in paragraaf 2.4.1 'waarschijnlijk niet' of 'zeker niet' tot functieverandering overgaan, is gevraagd naar de motieven voor hun antwoord (tabel 2). Naast een aantal verwachte antwoorden (zie vragenlijst in bijlage 2) zijn 160 antwoorden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. Deze antwoorden zijn opgenomen in bijlage 5. In de tabel zijn de antwoorden van de categorie 'anders, nl...' zoveel mogelijk ingedeeld bij de verwachte antwoordcategorieën achtergronden en zijn enkele nieuwe categorieën samengesteld.

Tabel 2 Waarom 'waarschijnlijk niet' of 'zeker niet' landbouwgrond omvormen in blijvende natuur? Spontaan, meer antwoorden mogelijk. De percentages in de tabel zijn berekend ten opzichte van het aantal respondenten (N=502).

	N=502	
	N	%
Past niet in de bedrijfsstrategie/voor bedrijf nodig	172	34%
Andere bestemming (landbouw, bouwgrond) levert meer op	126	25%
Principieel: een boer doet zoiets niet/zonde van de goede landbouwgrond	49	10%
Subsidies zijn te laag	34	7%
Er is genoeg natuur	33	7%
Permanente karakter ("je zit er voor altijd aan vast")/teveel verplichtingen/teveel beperkingen	25	5%
Past niet in bestemmingsplan/ander bestemmingsplan	24	5%
Weet niet/geen behoefte aan/geen zin in	23	5%
Pensioen/leeftijd/geen opvolger/afhankelijk van wat opvolger wil/gebruikt land voor hobby	20	4%
Vertrouw de Overheid niet	18	4%
Wil eerst meer informatie	13	3%
Subsidies zijn te onzeker	12	2%
Grond ligt buiten de EHS	11	2%
Financiële redenen	11	2%
Mestafvoer, mestverbruik/beperkingen voor aangrenzende landbouw	11	2%
Onkruid	6	1%
Liever verkopen dan omvormen	6	1%
Te weinig kennis van natuurbeheer	5	1%
Grond is nog verpacht	5	1%
Agrarisch natuurbeheer	4	1%
Anders, nl...	18	4%

De twee veruit meest genoemde redenen om (waarschijnlijk) geen landbouwgrond in blijvende natuur om te vormen, zijn 'past niet in de bedrijfsstrategie' en 'andere bestemming levert meer op'.

Aan de 119 grondeigenaren die 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' landbouwgrond gaan omvormen in blijvende natuur is gevraagd wat hun belangrijkste motieven hiervoor zijn (tabel 3). Tijdens het interview zijn 43 antwoorden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. Deze antwoorden zijn opgenomen in bijlage 6. In de tabel zijn deze antwoorden van de categorie 'anders, nl...' zoveel mogelijk aan de vooraf verwachte motieven toegekend.

Tabel 3 Wat zijn de belangrijkste redenen waarom u of uw organisatie landbouwgrond wil omvormen in blijvende natuur? Spontaan, meer antwoorden mogelijk. De percentages in de tabel zijn berekend ten opzichte van het aantal respondenten (N=119).

	N=119	
	N	%
Liefde of interesse voor natuur	34	29%
Hoge subsidies	26	22%
Past binnen de bedrijfsstrategie	21	18%
In eigendom houden van de grond	12	10%
Leeftijd/geen opvolger/niet actief meer	11	9%
Verfraaiing van de woonomgeving	9	8%
Boerenbedrijf levert niet voldoende op	8	7%
Grond minder geschikt voor landbouw	7	6%
Meer geld beschikbaar voor bedrijfsovername en/of -ontwikkeling	5	4%
Belastingtechnisch gunstig	4	3%
Voldoen aan de voorwaarden voor een officieel landgoed (NatuurSchoonWet)	3	3%
Wordt uiteindelijk toch door Overheid gedwongen	3	3%
Op advies van voorlichter/adviseur/rentmeester/collega	1	1%
Weet niet	1	1%
Anders, nl ...	14	12%

De drie meest genoemde redenen om 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' over te gaan tot functieverandering zijn 'liefde of interesse voor de natuur', 'de hoge subsidies' en 'past binnen de bedrijfsstrategie'. Verder zijn nog relatief vaak genoemd 'in eigendom houden van de grond', 'de hoge leeftijd/geen opvolger/gaat stoppen met het bedrijf' en 'verfraaiing van de woonomgeving'.

Vervolgens is aan deze 119 grondeigenaren gevraagd welke knelpunten men verwacht bij de subsidieaanvraag. Tijdens het interview zijn 28 antwoorden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. Deze antwoorden zijn opgenomen in bijlage 7. In tabel 4 zijn de antwoorden van de categorie 'anders, nl...' zoveel mogelijk aan de vooraf verwachte knelpunten toegekend.

De meeste van de 119 grondeigenaren weten geen knelpunten te noemen of verwachten geen knelpunten tegen te komen. Dit resultaat is zeker verklaarbaar; het merendeel van grondeigenaren die belangstelling hebben, heeft nog geen informatie aangevraagd (paragraaf 2.4.1). Als men toch knelpunten noemt, zijn dat met name 'gebrek aan kennis over de procedures', 'dat de subsidies onzeker zijn' en dat 'de subsidies laag zijn'.

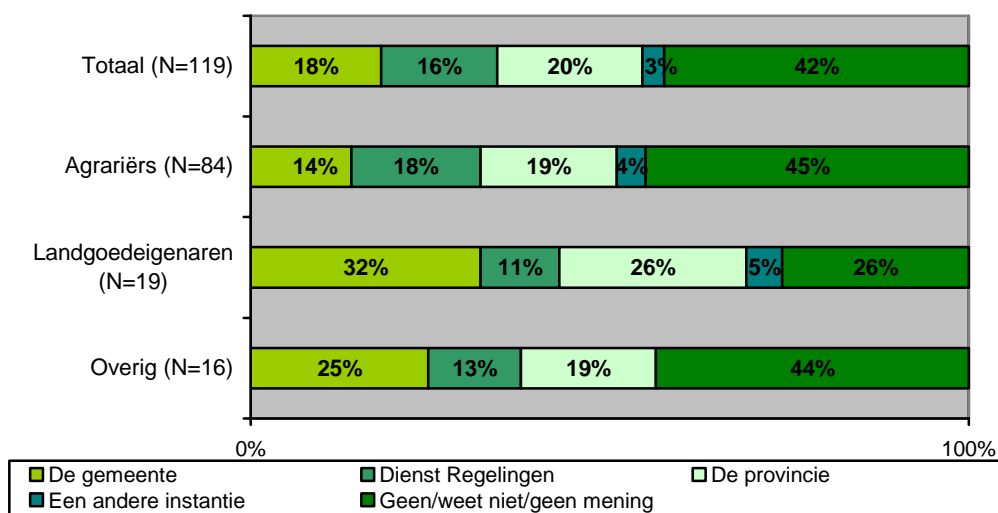
Tabel 4 Wat zijn de belangrijkste knelpunten die u of uw organisatie verwacht bij de aanvraag van de Subsidieregeling Natuurbeheer? Spontaan, meer antwoorden mogelijk. De percentages in de tabel zijn berekend ten opzichte van het aantal respondenten (N=119).

	N=119	
	N	%
Weet niet	34	29%
Verwacht geen knelpunten	19	16%
Gebrek aan kennis over procedures	11	9%
Subsidies onzeker	10	8%
Lage subsidies	9	8%
Aanvraag gaat lang duren	7	6%
Procedures bij Provincie (gebiedsplan)	6	5%
Informatie van Dienst Regelingen (voorheen Laser) en/of DLD onduidelijk/onvoldoende	6	5%
(Te) lage taxatie van de grond	5	4%
Voldoen aan de voorwaarden voor een officieel landgoed (NatuurSchoonWet)	5	4%
Procedures bij Gemeente (bestemmingsplan)	3	3%
Belastingtechnische zaken	1	1%
Hoge investeringen vooraf	1	1%
Anders, nl ...	16	13%

2.4.4 Tijdsbeslag en doorlooptijd van de aanvraag

Aan de 119 grondeigenaren die 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' landbouwgrond gaan omvormen in blijvende natuur zijn enkele vragen gesteld over de doorlooptijd van de subsidieaanvraag en de hoeveelheid tijd die men denkt nodig te hebben voor het indienen van de subsidieaanvraag (fig. 22).

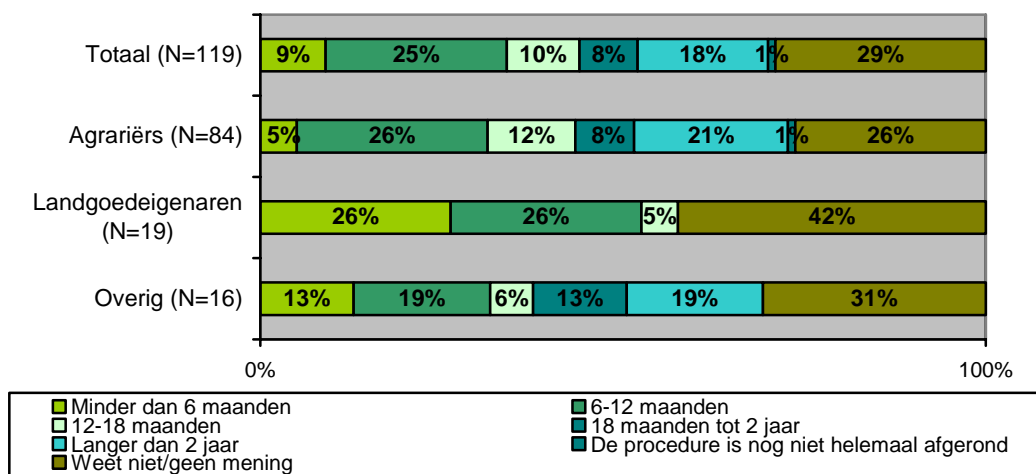
Figuur 22: Bij welke instantie denkt u dat uw aanvraag het langst blijft liggen? (N=119)

Het antwoord op deze vraag is niet echt eenduidig. De meeste grondeigenaren antwoorden met 'weet niet/geen mening'. Dit kan mogelijk samenhangen met het gebrek aan ervaring met een aanvraag bij een groot deel van de 119 respondenten. Bij landgoedeigenaren is het antwoord wat eenduidiger; ze noemen de gemeente en de provincie het vaakst als instanties waar de aanvraag het langst blijft liggen. Deze mening is echter gebaseerd op maar 19 landgoedeigenaren.

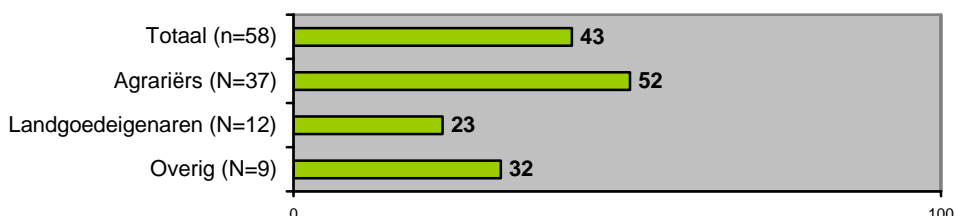

Figuur 23: Hoe lang denkt u dat de doorlooptijd zal zijn vanaf het indienen van de aanvraag tot het moment dat alle procedures afgerond zullen zijn? (N=119)

Ruim een kwart van de grondeigenaren met belangstelling voor een functieverandering weet niet hoe lang de procedure zal gaan duren (fig. 23). Amper eenderde van de agrariërs en overige grondeigenaren denkt dat de procedure binnen een jaar afgerond zal zijn. Landgoedeigenaren zijn veel positiever over de doorlooptijd.

Figuur 24: Hoeveel tijd in uren denkt uzelf en of iemand anders binnen uw bedrijf nodig te hebben voor het indienen van de subsidieaanvraag tot het moment dat alle procedures afgerond zijn? Gemiddeld (N=58)

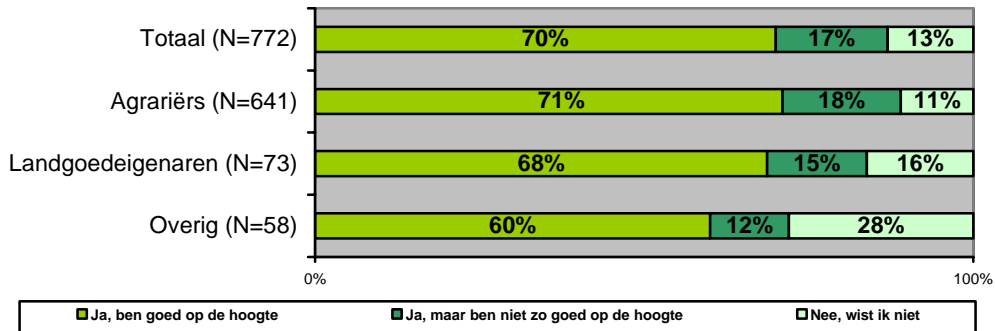
Op de vraag of men een idee heeft wat het tijdsbeslag is, kan slechts ongeveer de helft een antwoord geven; de andere helft weet dit niet (fig. 24). Agrariërs denken veel meer tijd kwijt te zijn voor het indienen van de subsidieaanvraag tot het moment dat alle procedures afgerond zijn in vergelijking met de landgoedeigenaren en overige grondeigenaren.

2.5 Agrarisch natuurbeheer volgens de PSAN-regeling

Naast vragen over de PSN-regeling zijn ook nog vragen gesteld over agrarisch natuurbeheer volgens de PSAN-regeling (Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer). Het belangrijkste doel is om een beeld te krijgen of een toekomstige deelname aan de PSN-functieverandering gevolgen heeft voor de deelname aan agrarisch natuurbeheer.

Als eerste is gevraagd of grondeigenaren weten dat men voor agrarisch natuurbeheer subsidies kan krijgen (fig. 25).

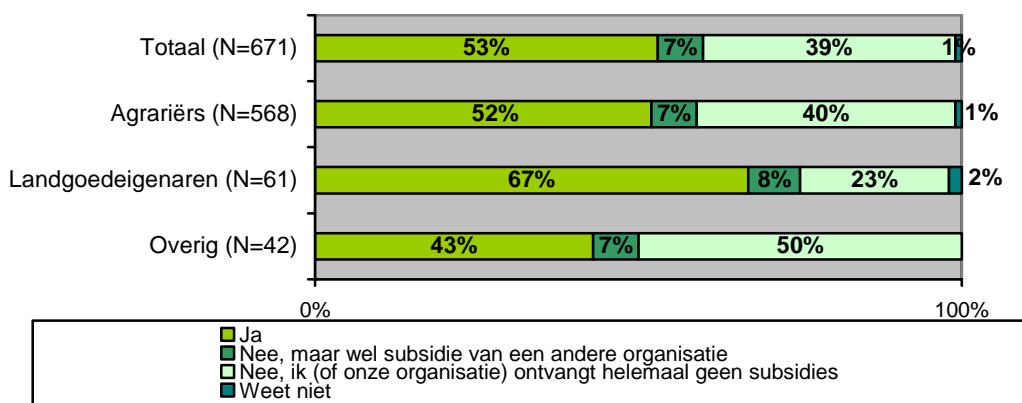
Figuur 25: Een andere beheersvorm is agrarisch natuurbeheer. Ook hiervoor zijn subsidies aan te vragen via de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN-regeling), voorheen de SAN-regeling. Bent u hiervan op de hoogte? (N=772)

Ongeveer 70% van de grondeigenaren is hiervan goed op de hoogte; 17% ook, maar niet zo goed en slechts 13% van de grondeigenaren weet het niet. Het blijkt dat de grondeigenaren veel beter op de hoogte zeggen te zijn van de regeling voor agrarisch natuurbeheer dan van de mogelijkheden voor de omvorming van landbouwgrond naar natuur volgens de PSN (paragraaf 2.3).

Aan de 671 grondeigenaren die de vorige vraag met 'ja' geantwoord hebben, is gevraagd of ze subsidies ontvangen volgens de PSAN-regeling (fig. 26).

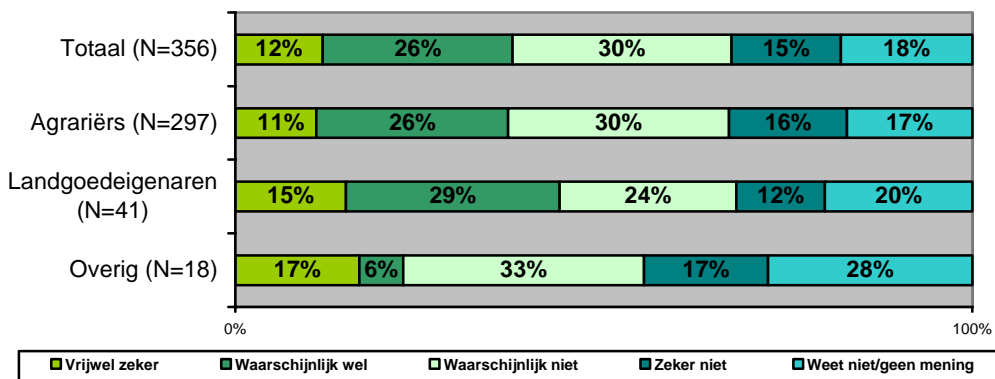
Figuur 26: Ontvangt u (of uw organisatie) subsidies volgens de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer voor natuurvriendelijke landbouw? Hierbij laten we beheer van landschapelementen zoals houtwallen en/of poelen buiten beschouwing (N=671)

Van de 671 grondeigenaren die op de hoogte zijn van de PSAN-regeling ontvangt 53% subsidies volgens de PSAN-regeling; landgoedeigenaren ontvangen het vaakst subsidies hiervoor en overige grondeigenaren het minst.

Aan de 356 grondeigenaren die op dit moment subsidies ontvangen volgens de PSAN-regeling (zie fig. 26) is gevraagd hoe waarschijnlijk het is dat ze binnen nu en 10 jaar MEER aan agrarische natuurbeheer gaan doen via deze regeling (fig. 27).

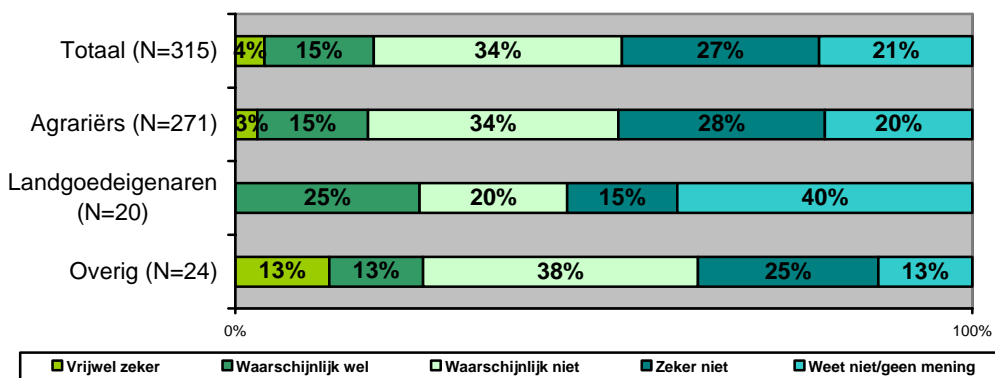
Figuur 27: Hoe waarschijnlijk is het dat u (of uw organisatie) binnen nu en 10 jaar MEER agrarische natuurbeheer volgens de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer gaat uitvoeren? (N=356)

Gemiddeld gaat 38% van de 356 grondeigenaren die al aan natuurvriendelijke landbouw doen volgens de PSAN-regeling binnen nu en 10 jaar 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' nog meer aan agrarisch natuurbeheer doen.

Deze vraag is ook beantwoord door de 315 grondeigenaren die geen subsidies ontvangen volgens de PSAN-regeling (zie weer figuur 26).

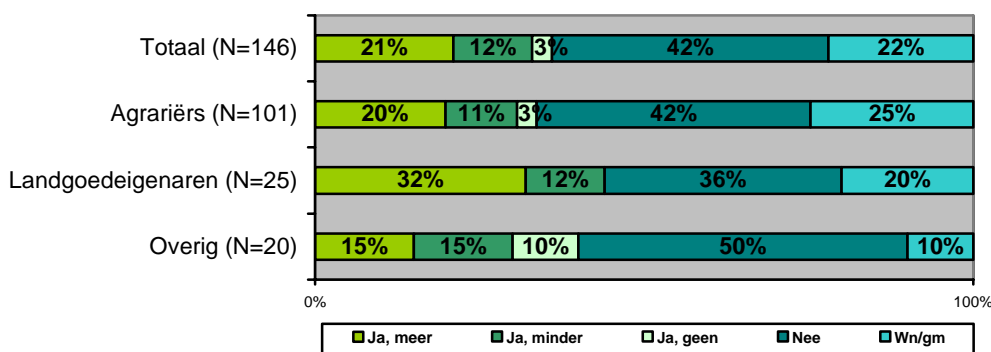
Figuur 28: Hoe waarschijnlijk is het dat u (of uw organisatie) binnen nu en 10 jaar agrarische natuurbeheer volgens de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer gaat uitvoeren? (N=315)

Gemiddeld gaat 19% van de 315 grondeigenaren die op dit moment niet aan natuurvriendelijke landbouw doen volgens de PSAN-regeling binnen nu en 10 jaar 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' aan agrarisch natuurbeheer doen (fig. 28).

Aan de 146 grondeigenaren die in het verleden al grond hebben omgevormd in blijvende natuur en/of de grondeigenaren die dit waarschijnlijk van plan zijn binnen nu en 10 jaar (figuur 12 en figuur 16) is gevraagd of dit een reden is om meer, minder of niet aan agrarisch natuurbeheer te doen (fig. 29).

Figuur 29: U heeft aangegeven dat u (of uw organisatie) landbouwgrond heeft omgevormd in blijvende natuur en/of dat u dit waarschijnlijk van plan bent (of is). Is dit een reden om MEER, MINDER of NIET aan agrarisch natuurbeheer te doen? (N=146)

21% van deze grondeigenaren gaat om deze reden meer aan agrarisch natuurbeheer doen; 12% minder; voor 3% is dit een reden om niet aan agrarisch natuurbeheer te doen; voor 42% is dit geen reden om meer, minder of juist niet aan agrarisch natuurbeheer te doen en 22% weet het (nog) niet.

20 van de 31 grondeigenaren die met 'ja, meer agrarisch natuurbeheer' hebben geantwoord, geven aan met 10 hectare gemiddeld; de 11 andere grondeigenaren konden geen aantal hectare noemen.

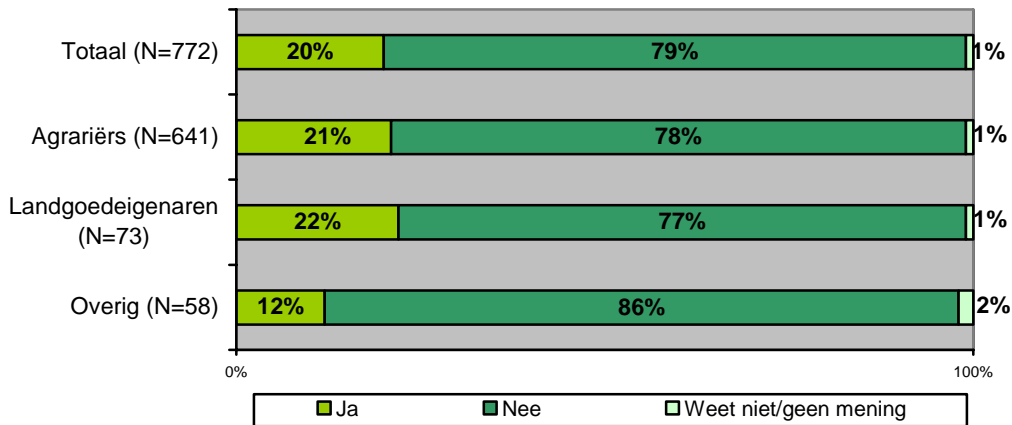
13 van de 17 grondeigenaren die met 'ja, minder agrarisch natuurbeheer' hebben geantwoord, geven aan met 5 hectare gemiddeld; de vier andere grondeigenaren konden geen aantal hectares noemen.

De grondeigenaren leggen niet zozeer een verband tussen functieverandering en hun toekomstige agrarisch natuurbeheer activiteiten. Als er al een verband is dan betekent dit dat er per saldo meer aan agrarisch natuurbeheer gedaan zal gaan worden door grondeigenaren die ook een deel van hun landbouwgrond tot natuur willen omvormen.

2.6 Natuurpacht

Aan alle 772 grondeigenaren is gevraagd of men aan natuurpacht doet (fig. 30). Uitgelegd is dat Natuurpacht bijvoorbeeld plaats vindt op grasland of natuurgronden die eigendom zijn van Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer of een provinciaal landschap. Ook hier is het doel het opsporen van een mogelijke relatie tussen natuurpacht en functiewijziging. Gaat meer inspanning voor functiewijziging ten koste van deelname aan natuurpacht?

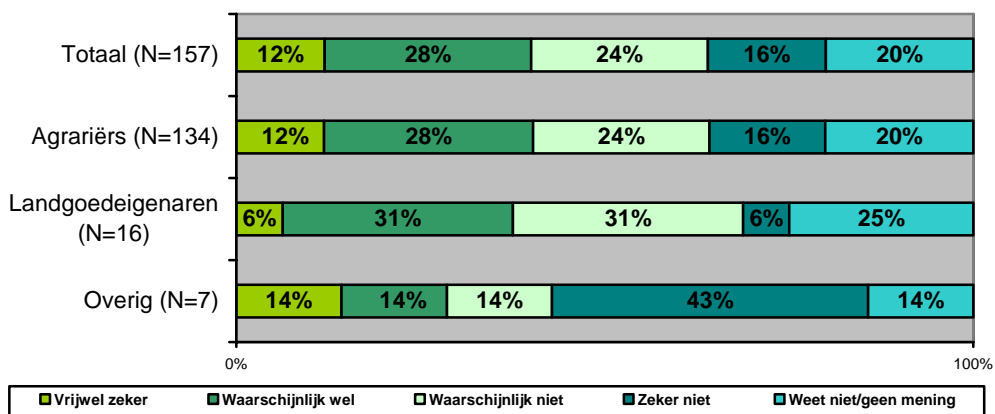
Figuur 30: Doet u aan natuurpacht? (N=772)

Gemiddeld doet 20% van de grondeigenaren aan natuurpacht; van de overige grondeigenaren is dat slechts 12%.

Aan de 157 grondeigenaren die op dit moment aan natuurpacht doen (zie figuur 30), is gevraagd hoe waarschijnlijk het is dat ze binnen nu en 10 jaar MEER aan natuurpacht gaan doen (fig. 31).

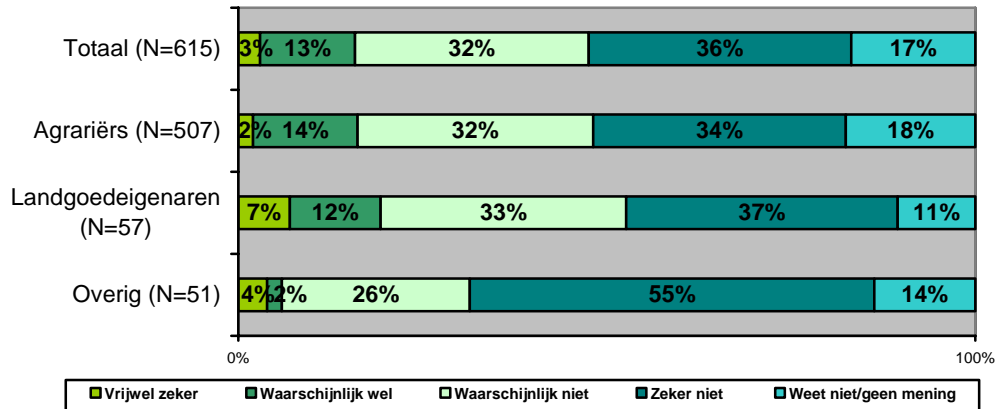
Figuur 31: Hoe waarschijnlijk is het dat u (of uw organisatie) binnen nu en 10 jaar MEER aan natuurpacht gaat doen? (N=157)

Gemiddeld gaat 40% van de 157 grondeigenaren die al aan natuurpacht doen binnen nu en 10 jaar 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' nog meer aan natuurpacht doen.

Aan de 615 grondeigenaren die op dit moment NIET aan natuurpacht doen (zie figuur 30), is gevraagd hoe waarschijnlijk het is dat ze binnen nu en 10 jaar aan natuurpacht gaan doen (fig. 32).

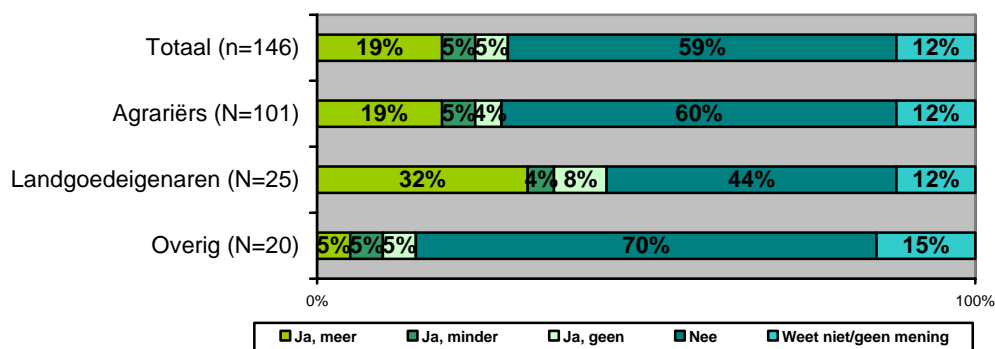
Figuur 32: Hoe waarschijnlijk is het dat u (of uw organisatie) binnen nu en 10 jaar aan natuurpacht gaat doen? (N=615)

Gemiddeld gaat 16% van de 615 grondeigenaren die op dit moment niet aan natuurpacht doen binnen nu en 10 jaar ‘vrijwel zeker’ of ‘waarschijnlijk wel’ aan natuurpacht doen.

Aan de 146 grondeigenaren die in het verleden al grond hebben omgevormd in blijvende natuur en/of de grondeigenaren die dit waarschijnlijk van plan zijn binnen nu en 10 jaar (figuur 12 en figuur 16), is gevraagd of dit een reden is om meer, minder of niet aan natuurpacht te doen (fig. 33).

Figuur 33: U heeft aangegeven dat u (of uw organisatie) landbouwgrond heeft omgevormd in blijvende natuur en/of dat u (of uw organisatie) dit waarschijnlijk van plan bent (of is). Is dit een reden om MEER, MINDER of NIET aan Natuurpacht te doen? (N=146)

19% van deze grondeigenaren gaat om deze reden meer aan natuurpacht doen; 5% minder; voor 5% is dit een reden om niet aan natuurpacht te doen, voor 59% is dit geen reden om meer, minder of juist niet aan natuurpacht te doen en 12% weet het (nog) niet.

20 van de 28 grondeigenaren die met 'ja, meer natuurpacht' hebben geantwoord, geven aan met 15 hectare gemiddeld; de acht andere grondeigenaren konden geen aantal hectares noemen.

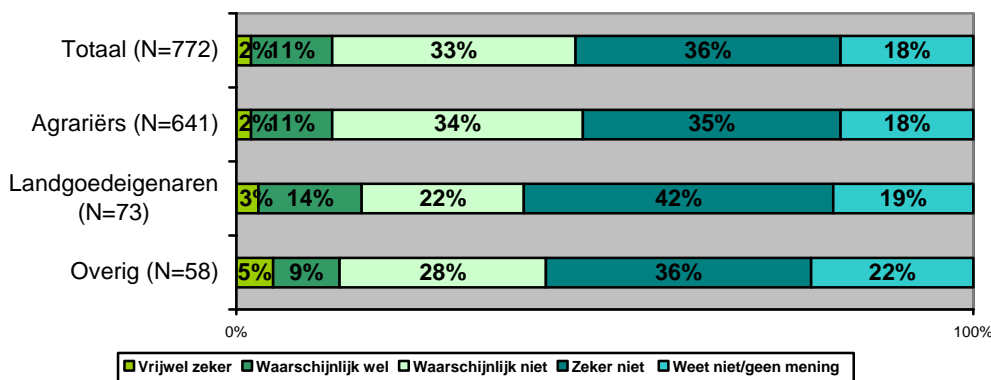
Drie van de zeven grondeigenaren die met 'ja, minder natuurpacht' hebben geantwoord, geven aan met vier hectare gemiddeld; de vier andere grondeigenaren konden geen aantal hectares noemen.

Net zoals bij agrarisch natuurbeheer (paragraaf 2.5) geven grondeigenaren niet duidelijk een verband tussen een toekomstige functieverandering en hun toekomstige deelname aan vormen van natuurpacht. Ook hier geldt dat, als er al een relatie te leggen is, natuurpacht wat populairder zal worden onder grondeigenaren die ook een deel van hun landbouwgrond tot natuur willen omvormen.

2.7 Verkopen van landbouwgrond voor blijvende natuur

De laatste twee vragen gaan weer over de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur. Aan de 772 grondeigenaren is gevraagd hoe waarschijnlijk het is dat ze binnen nu en 10 jaar landbouwgrond gaan verkopen voor de omvorming in blijvende natuur (fig. 34).

Figuur 34: Hoe waarschijnlijk is het dat u (of uw organisatie) binnen nu en 10 jaar landbouwgrond gaat verkopen voor de omvorming in blijvende natuur, zoals bos of natuurlijk grasland? (N=772)

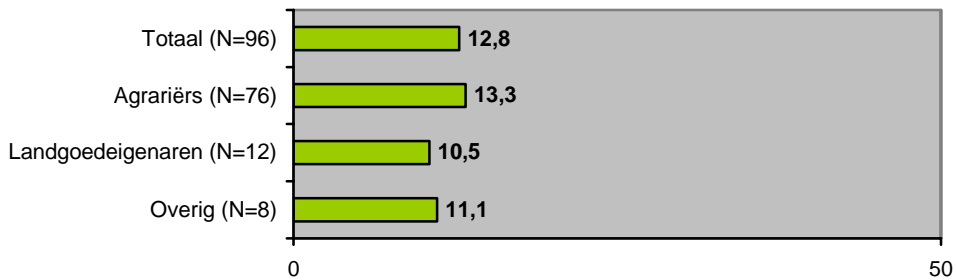

13% van de 772 geïnterviewde grondeigenaren gaat 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' landbouwgrond verkopen binnen nu en 10 jaar voor de omvorming in blijvende natuur; dit komt neer op 102 grondeigenaren.

De belangstelling voor verkoop t.b.v. natuur is in aantallen respondenten lager dan de belangstelling voor functiewijziging. Tevens is er sprake van een overlap: Van de 119 grondeigenaren met belangstelling voor functiewijziging (zie paragraaf 2.4.1) geven 36 aan ook landbouwgrond 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' te gaan verkopen.

96 van de 102 grondeigenaren hebben aangegeven om hoeveel hectare het dan gaat (fig.35).

Figuur 35: Om hoeveel hectare landbouwgrond gaat het dan? (N=96)

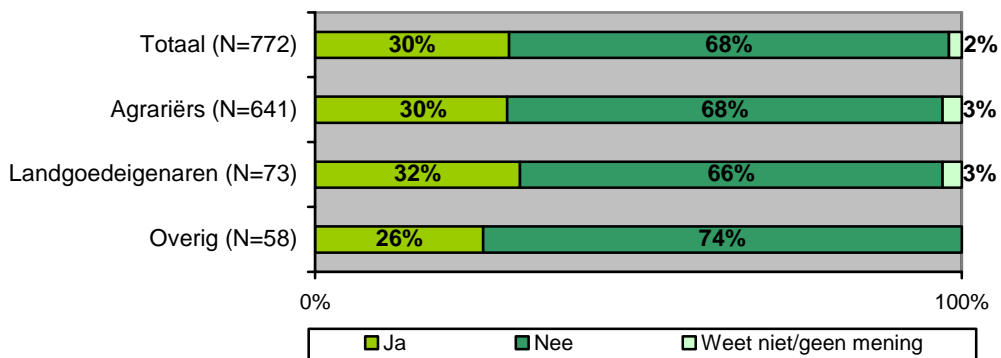

Gemiddeld geven deze 96 grondeigenaren 12,8 hectare aan. Dit is in vergelijking met de hectares die men aangaf voor functiewijziging (paragraaf 2.4.1) duidelijk meer. Dit komt neer op een belangstelling van ongeveer 20.000 hectare.

2.8 Communicatieproject “Particulier Natuurbeheer, kansrijke onderneming”

Aan alle 772 grondeigenaren is gevraagd of men het communicatieproject ‘Particulier natuurbeheer, kansrijke onderneming’ kent (fig.36).

Figuur 36: Het communicatieproject "Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming" heeft tot doel grondeigenaren te informeren over de mogelijkheden die er zijn met betrekking tot particulier natuurbeheer. Kent u dit communicatieproject? (N=772)

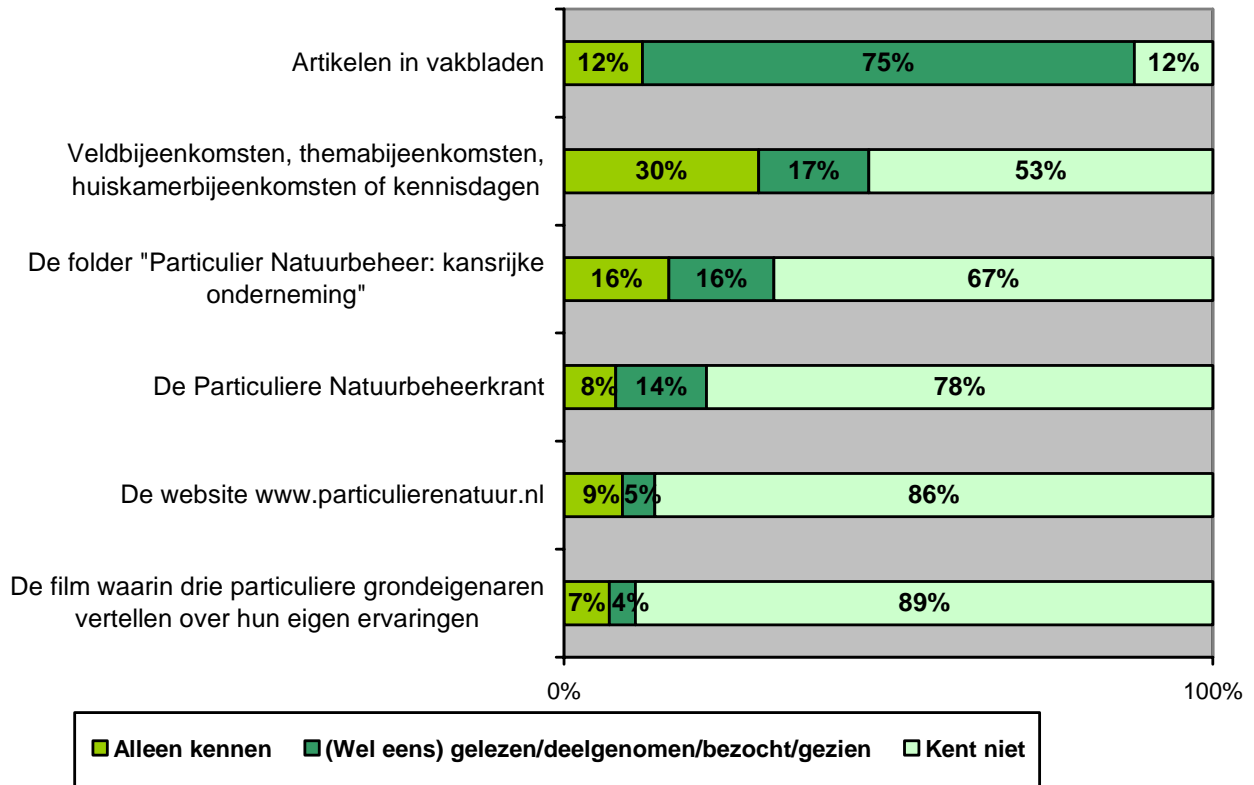

30% van de grondeigenaren kent het communicatieproject.

Vervolgens is een aantal acties van het communicatieproject opgenoemd en is gevraagd of de 772 grondeigenaren deze wel of niet kennen (fig. 37).

Figuur 37: Ik noem nu een aantal acties van het communicatieproject. Kunt u per actie aangeven of u deze wel of niet kent? (N=772)

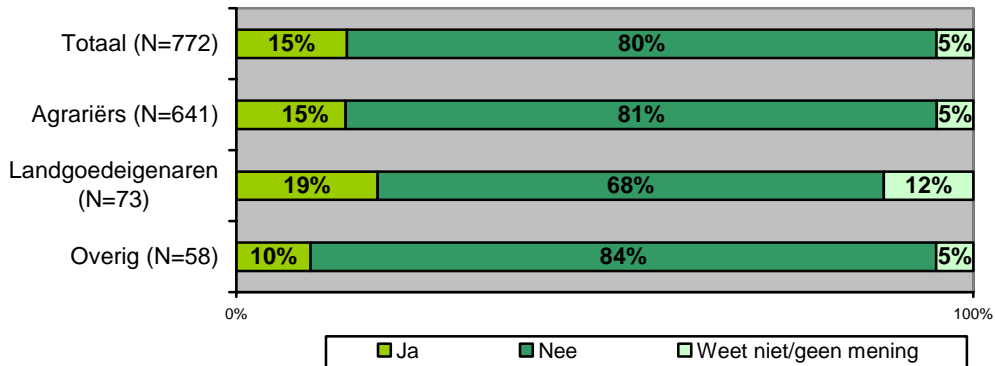

Uit figuur 37 blijkt dat artikelen in vakbladen over particulier natuurbeheer veruit het meest bekend zijn, gevolgd door allerlei bijeenkomsten over natuurbeheer en de folder 'Particulier Natuurbeheer; kansrijke onderneming'. De particuliere Natuurbeheerkrant is ook redelijk bekend bij een op de vijf grondeigenaren. De website en de film zijn relatief onbekend onder grondeigenaren.

Bij de eerste twee activiteiten (artikelen, veldbijeenkomsten etc) is het mogelijk dat, gezien de hogere bekendheid in vergelijking met het project (30%), de grondeigenaren ook activiteiten vanuit andere projecten in hun antwoord hebben meegenomen.

In bijlage 8 zijn de acties van het communicatieproject uitgesplitst naar de drie doelgroepen. Uit deze bijlage blijkt dat agrariërs en landgoedeigenaren meer bekend zijn met de diverse activiteiten van het communicatieproject dan de overige grondeigenaren.

Figuur 38: Heeft het communicatieproject u (of uw organisatie) geholpen bij uw keuze om wel of niet aan particulier natuurbeheer te gaan doen? (N=772)

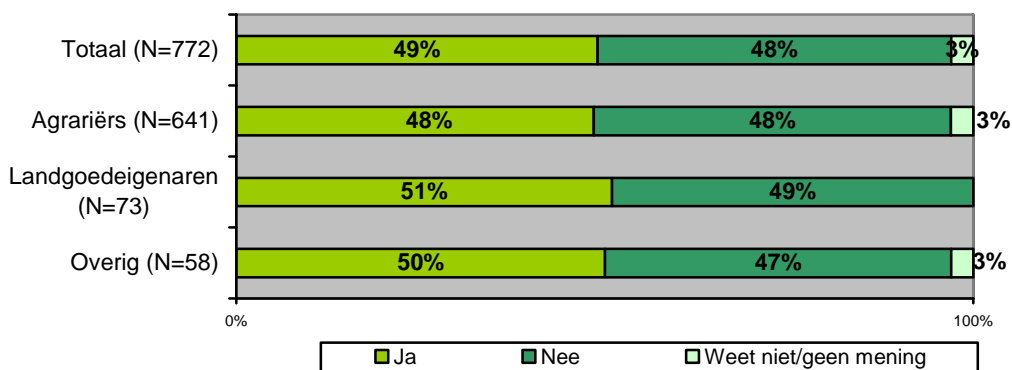

15% van de grondeigenaren geeft aan dat het communicatieproject heeft geholpen bij de keuze om wel of niet aan particulier natuurbeheer te gaan doen (fig. 38). Van de 119 die 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' tot functieverandering overgaan binnen nu en 10 jaar antwoorden 27 met 'ja' op deze vraag; een percentage van ongeveer 23%.

2.9 Opmerkingen en suggesties over Particulier Natuurbeheer

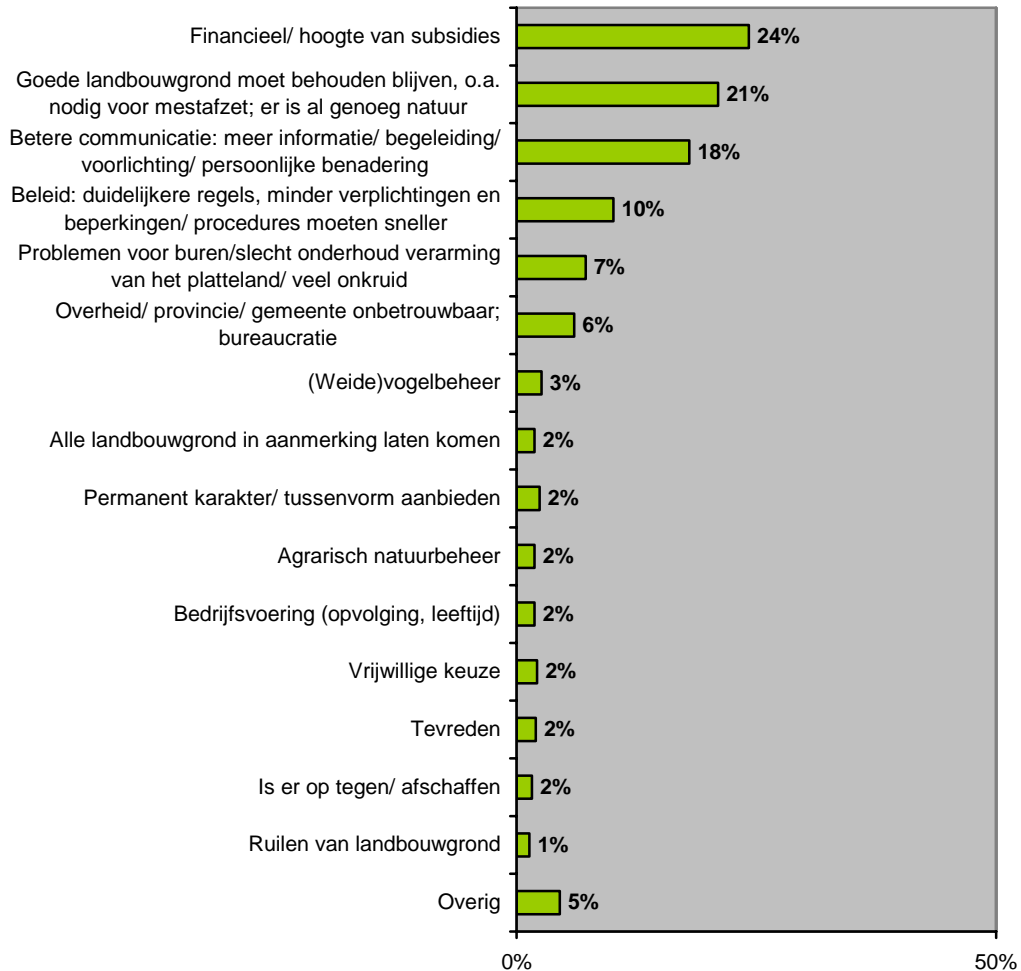
Als laatste is gevraagd of de 772 grondeigenaren nog suggesties voor verbeteringen of opmerkingen hebben over het omvormen van landbouw naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer (fig. 39).

Figuur 39: Heeft u nog suggesties voor verbeteringen of opmerkingen over het omvormen van landbouw naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer? (N=772)

Ongeveer de helft van de 772 grondeigenaren heeft suggesties gedaan of opmerkingen gegeven. De gegeven antwoorden op deze open vraag zijn onderverdeeld in een aantal categorieën (zie figuur 40). Alle individuele antwoorden zijn bovendien opgenomen in bijlage 9.

Figuur 40: Welke suggesties voor verbeteringen of opmerkingen over het omvormen van landbouwgrond naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer heeft u? (N=375)

De meest genoemde opmerkingen en suggesties zijn gemaakt over de financiën, zoals over 'de hoogte van de subsidies', 'dat de landbouwgrond behouden moet blijven voor allerlei redenen' en over het feit dat 'de regelingen beter gecommuniceerd moeten worden, zoals meer informatie, meer begeleiding en het persoonlijk benaderen van grondeigenaren over de mogelijkheden hiervan'.

2.10 Conclusies deelonderzoek 1

Hieronder zijn de belangrijkste conclusies van deelonderzoek 1 samengevat.

- Vijftien procent van de ondervraagden geeft aan vrijwel zeker of waarschijnlijk wel over te zullen gaan tot de omvorming van landbouwgrond naar natuur in de komende 10 jaar. Dit komt neer op een belangstelling van 18.166 hectare. Van de grondeigenaren die in het verleden al eens tot functieverandering zijn overgegaan, geeft ongeveer 39% aan het vrijwel zeker of waarschijnlijk wel weer te gaan doen.
- De belangrijkste redenen voor de omvorming zijn:
  - liefde en interesse voor natuur.
  - hoge subsidies en
  - past binnen de strategie van het bedrijf.
- De belangrijkste drie redenen om niet aan omvorming van landbouwgrond naar natuur te gaan doen zijn:
  - past niet in de bedrijfsstrategie
  - een andere bestemming levert meer op
  - uit principe: zonde van de landbouwgrond
- Toekomstige deelnemers hebben lang niet altijd zicht op te verwachten knelpunten. Ze noemen wel een gebrek aan kennis over procedures en onzekerheid over de hoogte en de continuïteit van de subsidies als belangrijkste knelpunten.
- Toekomstige deelnemers verwachten vaak dat de procedure langer dan een jaar in beslag zal gaan nemen. De helft weet niet hoeveel tijd hij/zij er mee kwijt zal zijn; de overigen verwachten ongeveer een week (40 uur).
- Een eventuele omvorming van landbouwgrond naar natuur heeft slecht weinig effecten op de deelname aan agrarisch natuurbeheer of natuurlandbouw.
- Dertien procent van de grondeigenaren geeft aan vrijwel zeker of waarschijnlijk wel over te zullen gaan tot de verkoop van hun landbouwgrond voor natuur. Dit komt neer op ruim 20.000 hectare. Voor een deel zijn dit grondeigenaren die ook voor functiewijziging belangstelling tonen.
- Grondeigenaren zijn niet zo goed op de hoogte van de regeling voor functiewijziging; de subsidieregeling agrarisch natuurbeheer is bekender onder deze groep.
- Dertig procent van de grondeigenaren kent het project 'Particulier Natuurbeheer – een kansrijke onderneming' en volgens 15% heeft het hen geholpen bij hun beslissing tot wel of geen deelname aan de SN functieverandering.

3 Resultaten: deelonderzoek 2

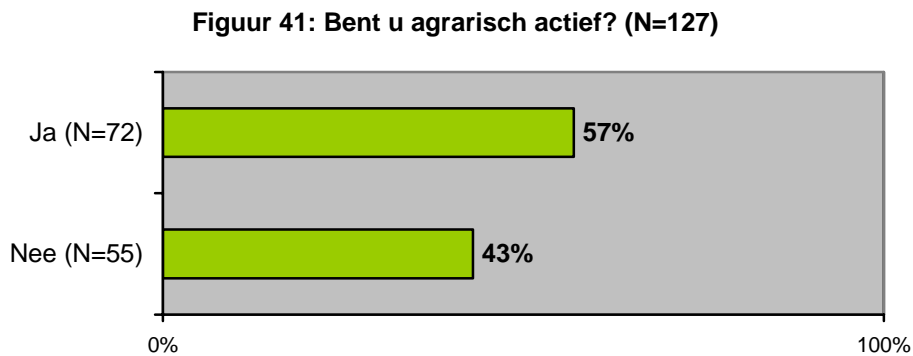
3.1 Inleiding

Hoofdstuk 3 gaat in op de resultaten van deelonderzoek 2. Voor dit onderzoek zijn 127 grondeigenaren geïnterviewd. Van al deze 127 grondeigenaren is een aanvraag voor de omvorming van landbouwgrond naar blijvende natuur goedgekeurd, volgens gegevens van Dienst Regelingen.

De belangrijkste doelstelling van dit deelonderzoek is om te achterhalen welke knelpunten deze grondeigenaren ondervonden tijdens de subsidieaanvraag tot en met het moment dat alle procedures waren afgerond.

3.2 Achtergrond geïnterviewde grondeigenaren

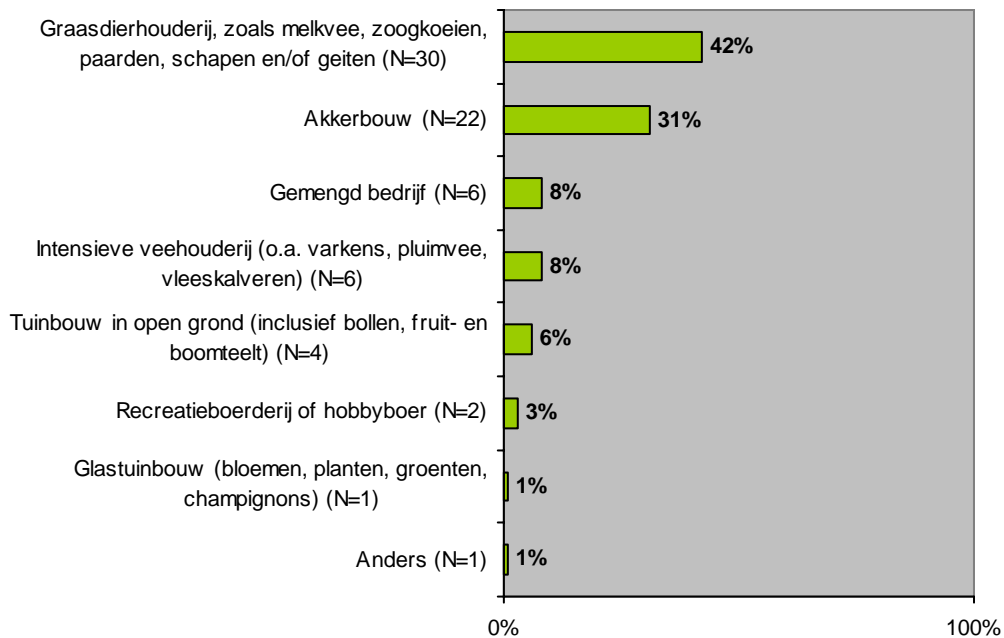
Alle resultaten van deelonderzoek 2 zijn uitgesplitst naar agrariërs en overige grondeigenaren. Deze indeling is gebaseerd op de vraag: 'Bent u agrarisch actief?' (fig. 41):

Vergelijken we dit met deelonderzoek 1 dan zijn er relatief veel grondeigenaren die deelnemen aan de regeling SN functieverandering niet agrarisch actief.

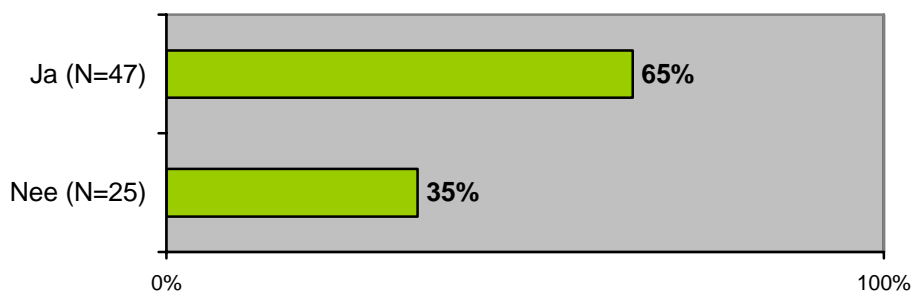
Aan de 72 agrariërs is vervolgens gevraagd wat hun belangrijkste agrarische activiteit is (fig. 42).

Figuur 42: Wat is uw belangrijkste agrarische activiteit? (N=72)

Vervolgens is aan de 72 agrariërs gevraagd of ze runderen, paarden, schapen of geiten op hun bedrijf hebben (fig. 43).

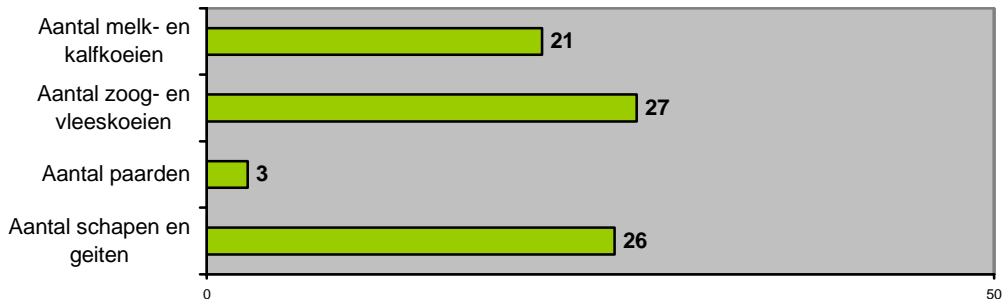
Figuur 43: Heeft u runderen, paarden, schapen of geiten op uw bedrijf? (N=72)

In vergelijking met het eerste deelonderzoek bestaat de agrarische activiteit minder uit graasdierhouderij en komt akkerbouw meer voor.

Figuur 44 geeft het gemiddeld aantal dieren weer op de 47 agrarische bedrijven met runderen, paarden, schapen of geiten.

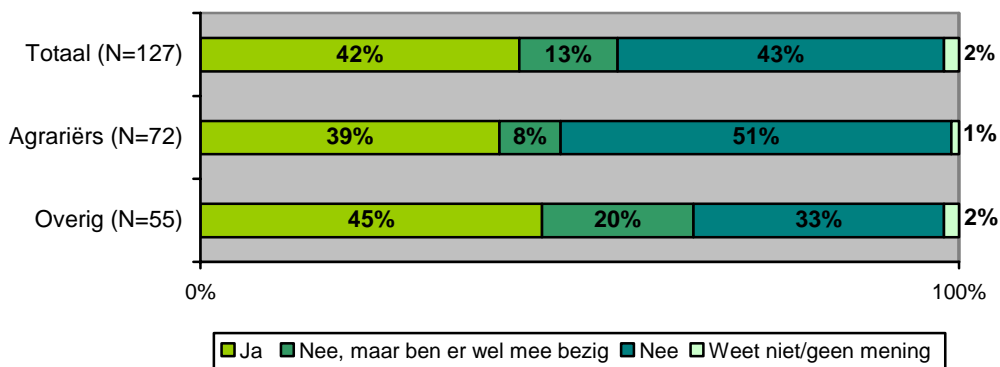
Figuur 44: Mag ik vragen wat het gemiddeld aantal dieren op uw bedrijf is? (N=47)

Extensieve vleesveehouderij heeft bij deze agrariërs duidelijk een plaats naast melkveehouderij. Het gemiddeld aantal melk- en kalfkoeien op de 47 bedrijven is 21; op 29 bedrijven komen geen melk- en kalfkoeien voor. Het gemiddeld aantal zoog- en vleeskoeien op de 47 bedrijven is 27, terwijl op 28 bedrijven geen zoog- en vleeskoeien aanwezig zijn. Geiten en schapen komen voor op 18 van de 47 bedrijven.

Figuur 45 geeft aan of de 127 grondeigenaren één of meerdere landgoederen bezitten of ermee bezig zijn.

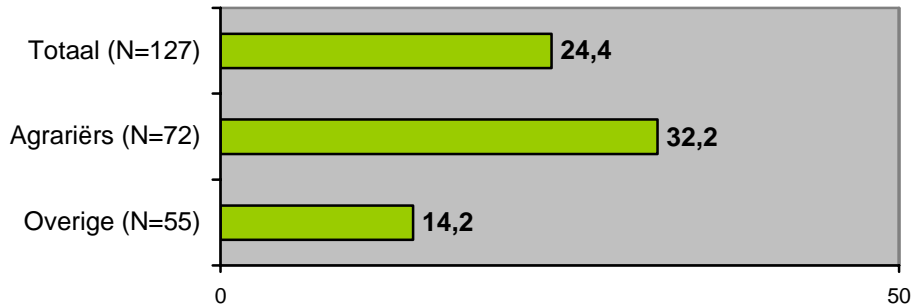
Figuur 45: Heeft u (of uw organisatie) één of meerdere landgoederen volgens de NatuurSchoonWet of bent u ermee bezig? (N=127)

42% van de 127 grondeigenaren heeft één of meerdere landgoederen volgens de NatuurSchoonWet en 13% is er op dit moment mee bezig. Duidelijk is dat landgoedeigenaren in deze groep beter vertegenwoordigd zijn dan in deelonderzoek 1. Ze nemen dus naar verhouding meer deel aan de SN functieverandering.

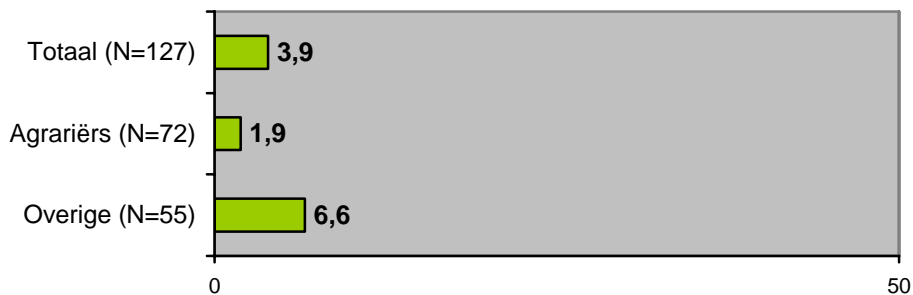
Figuur 46 geeft aan hoeveel hectare landbouwgrond de grondeigenaren gemiddeld in eigendom hebben. Dit is exclusief erf en landbouwgrond die al is omgezet in natuur.

Figuur 46: Hoeveel hectare landbouwgrond heeft u (of uw organisatie) in eigendom inclusief verpachte gronden? Gemiddeld (N=127)

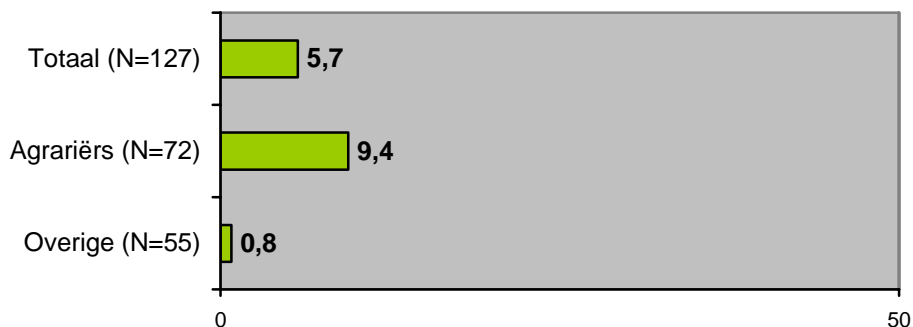
Figuur 47 geeft aan hoeveel hectare landbouwgrond de grondeigenaren gemiddeld verpachten.

Figuur 47: Hoeveel hectare landbouwgrond verpacht u (of uw organisatie)? Gemiddeld (N=127)

Figuur 48 geeft aan hoeveel hectare landbouwgrond de grondeigenaren gemiddeld pachten.

Figuur 48: Hoeveel hectare landbouwgrond pacht u (of uw organisatie)? Gemiddeld (N=127)

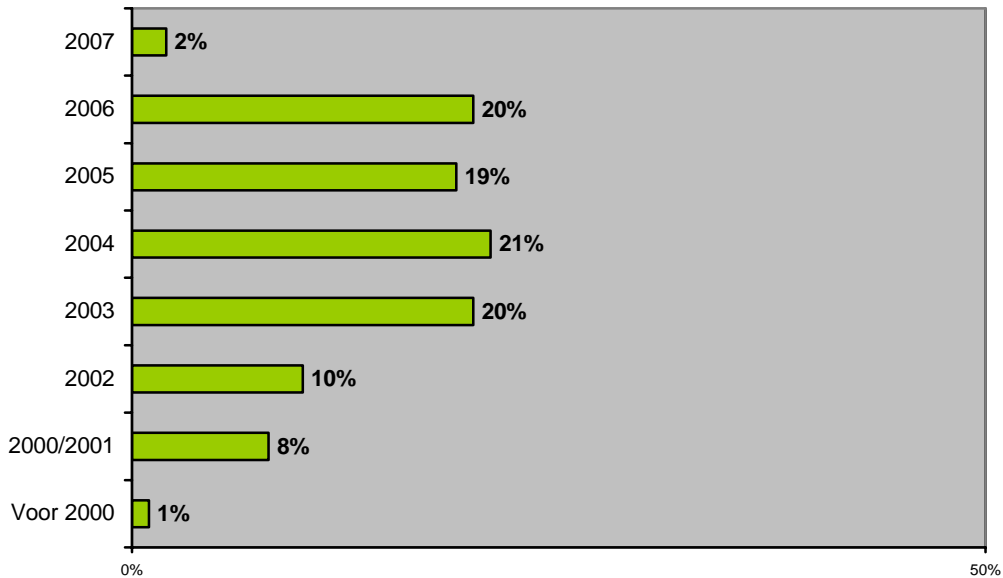
De deelnemers aan de SN functieverandering hebben minder grond in eigendom dan alle grondeigenaren die in aanmerking kunnen komen voor deze regeling (deelonderzoek 1). Ze verpachten meer en pachten zelf minder grond dan de grondeigenaren uit deelonderzoek 1.

3.3 Omvorming naar blijvende natuur in het verleden volgens de PSN-regeling

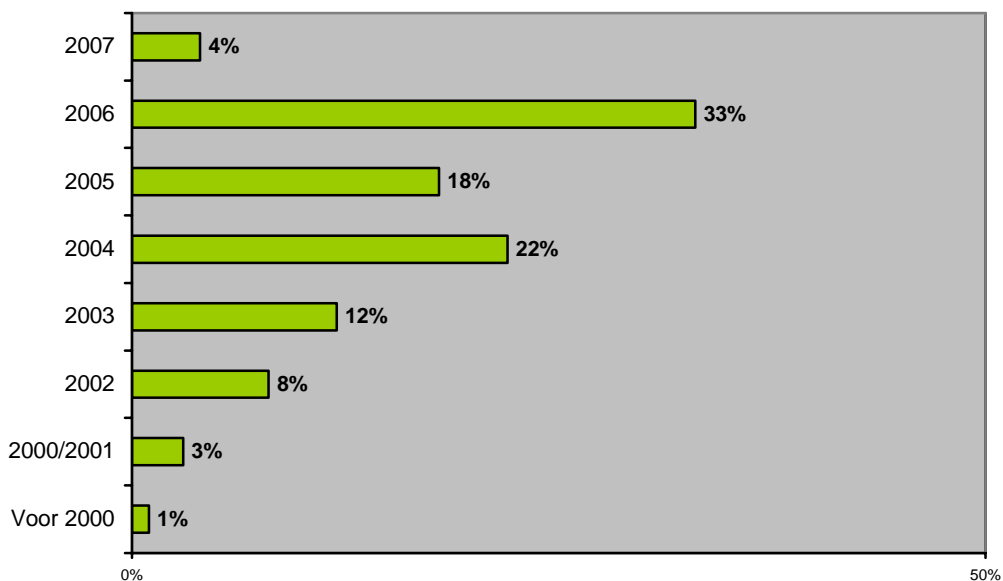
Van de 127 grondeigenaren van de vorige grafiek hebben er 121 een jaartal genoemd op de vraag in welk jaar men hiervoor de laatste subsidieaanvraag heeft ingediend (fig. 49).

Figuur 49: In welk jaar heeft u (of uw organisatie) de laatste subsidieaanvraag ingediend? (N=121)

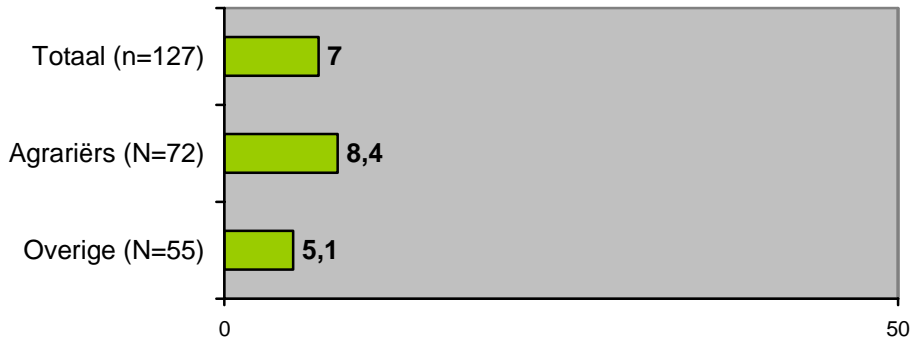
Van de 127 grondeigenaren hebben er 119 een jaartal genoemd op de vraag in welk jaar deze subsidieaanvraag is goedgekeurd (fig. 50).

Figuur 50: In welk jaar is deze subsidieaanvraag goedgekeurd? (N=119)

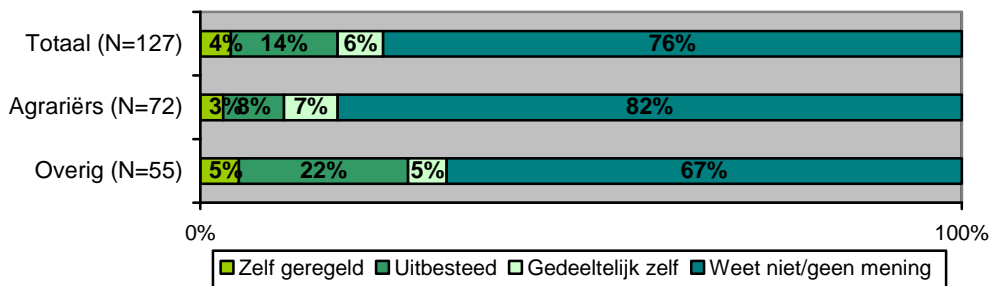
Figuur 51 geeft weer hoeveel hectare deze 127 grondeigenaren gemiddeld hebben omgevormd in blijvende natuur.

Figuur 51: Hoeveel hectare landbouwgrond heeft u (of uw organisatie) in totaal omgevormd in blijvende natuur? Gemiddeld (N=127)

Aan de 127 grondeigenaren is vervolgens gevraagd of ze deze subsidieaanvraag zelf geregeld hebben of hebben uitbesteed (fig. 52). Deze vraag is gedurende het onderzoek toegevoegd. Bij de grondeigenaren die deze vraag niet hebben gekregen, is 'weet niet' ingevuld. Dit verklaart het hoge percentage 'weet niet'.

Figuur 52: Heeft u deze subsidieaanvraag zelf geregeld of uitbesteed? (N=127)

3.4 Motieven en knelpunten

Aan de 127 grondeigenaren is gevraagd wat de belangrijkste motieven waren voor deze functieverandering. Tijdens het interview zijn 47 antwoorden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. Deze antwoorden zijn opgenomen in bijlage 10. In de tabel zijn de antwoorden van de categorie 'anders, nl...' ingedeeld. De percentages figuur 53 zijn berekend ten opzichte van het aantal respondenten (meer antwoorden mogelijk).

Figuur 53: Wat waren de belangrijkste redenen waarom u (of uw organisatie) landbouwgrond wilde omvormen in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer? (N=127)

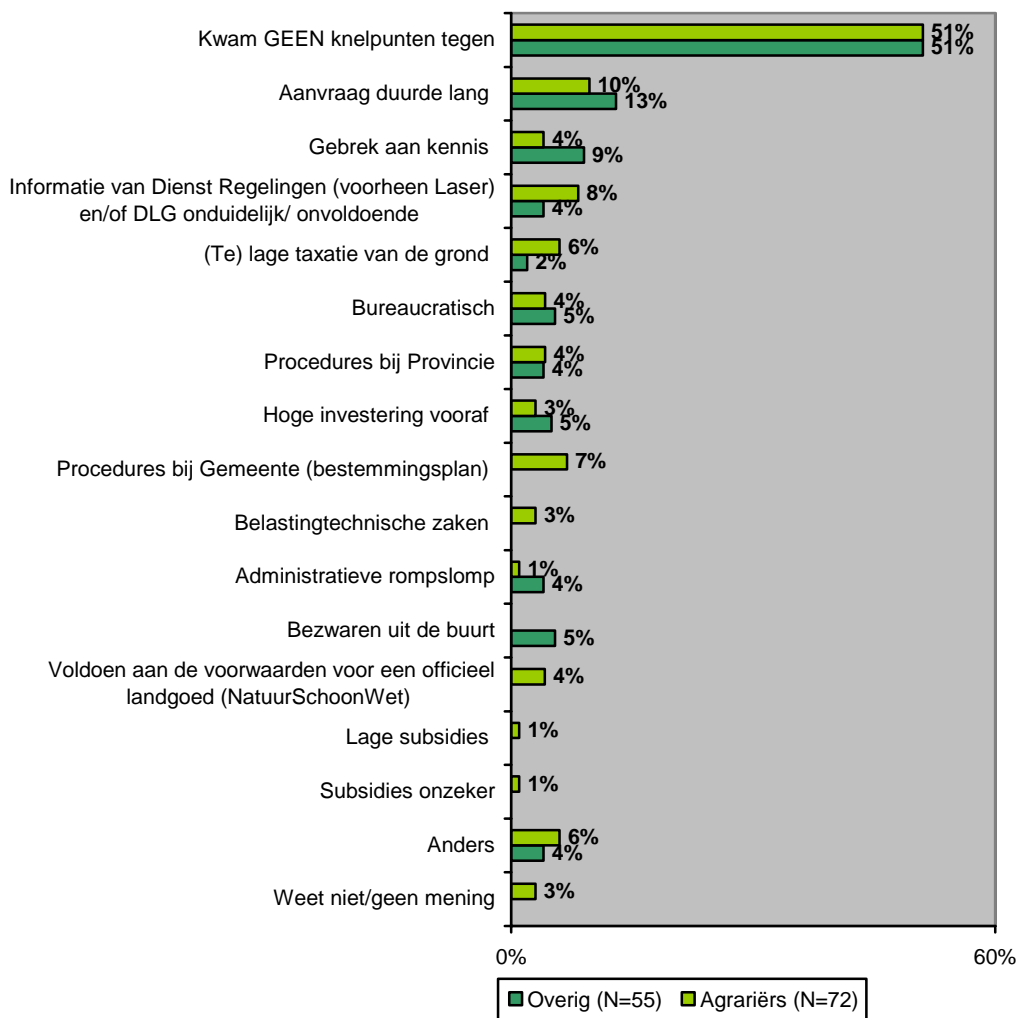
De drie meest genoemde redenen om over te gaan tot functieverandering zijn 'liefde of interesse voor de natuur', 'de hoge subsidies' en 'de grond is minder geschikt voor landbouw'.

Opvallend is dat overige grondeigenaren vaker 'liefde of interesse voor de natuur' en 'grond is minder geschikt voor landbouw' noemen dan agrariërs. Agrariërs noemen nog relatief vaak dat het 'past binnen de bedrijfsstrategie'. Verder zijn nog genoemd 'om de grond in eigendom te houden' en 'om de woonomgeving te verfraaien'.

De redenen die de grondeigenaren noemen zijn vergelijkbaar met die in het eerste deelonderzoek naar voren zijn gebracht door toekomstige deelnemers aan de regeling.

Figuur 54 geeft weer wat de belangrijkste knelpunten waren die men tegenkwam bij de aanvraag van de Subsidieregeling Natuurbeheer. Tijdens het interview zijn 30 antwoorden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. Deze antwoorden zijn opgenomen in bijlage 11. In de tabel zijn de antwoorden van de categorie 'anders, nl...' ingedeeld. De percentages in de grafiek zijn berekend ten opzichte van het aantal respondenten (meer antwoorden mogelijk).

Figuur 54: Wat zijn de belangrijkste knelpunten die u (of uw organisatie) tegenkwam bij de aanvraag van de Subsidieregeling Natuurbeheer? (N=127)

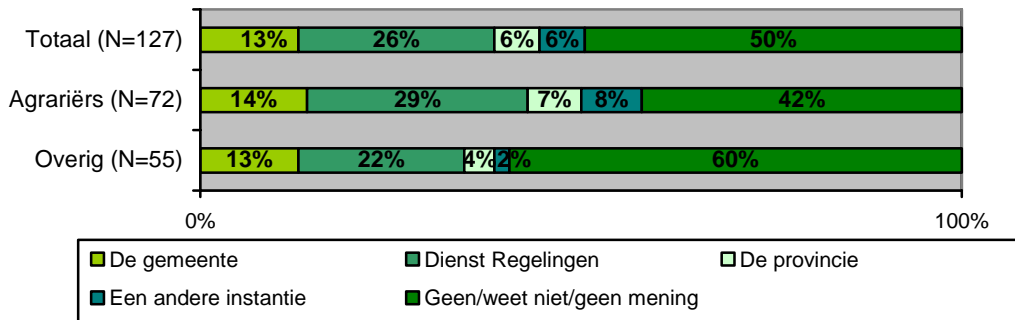

Ongeveer de helft van de grondeigenaren kwam geen knelpunten tegen. Als men toch knelpunten heeft genoemd, zijn dat 'aanvraag duurde lang', 'gebrek aan kennis' en 'informatie van Dienst Regelingen en/of DLG onduidelijk of onvoldoende'.

3.5 Tijdsbeslag en doorlooptijd van de aanvraag

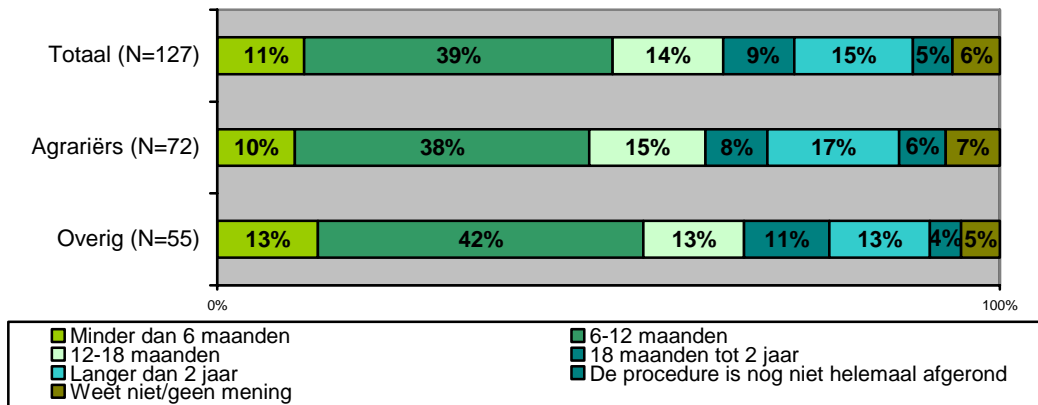
Aan de 127 grondeigenaren zijn enkele vragen gesteld over de doorlooptijd van de laatste subsidieaanvraag en hoeveelheid tijd men kwijt was voor het indienen van de subsidieaanvraag (fig. 55).

Figuur 55: Bij welke instantie bleef uw aanvraag het langst blijft liggen? (N=127)

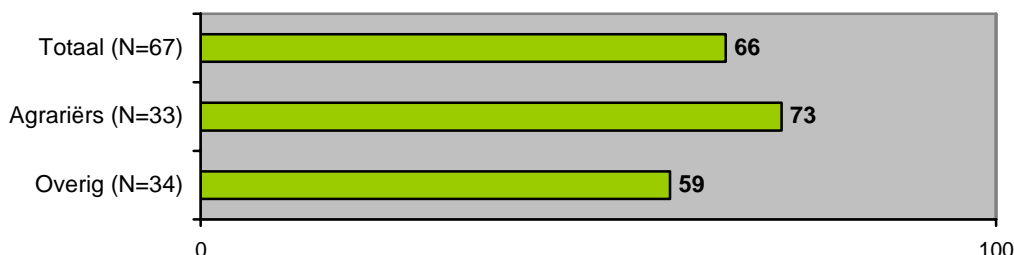
De helft van de deelnemers kan op de vraag waar een aanvraag het langst blijft liggen, geen antwoord geven. Dienst Regelingen wordt ongeveer twee keer zo vaak genoemd door de 127 grondeigenaren. Voor het overige is het beeld vergelijkbaar zoals dit is geschetst in het eerste deelonderzoek.

Figuur 56: Hoe lang was de doorlooptijd vanaf het indienen van de aanvraag tot het moment dat alle procedures afgerond waren? (N=127)

Ongeveer de helft van de grondeigenaren geeft aan dat de gehele procedure binnen een jaar was afgerond; bij ongeveer 45% van de grondeigenaren heeft het langer dan een jaar geduurd voordat alle procedures afgerond waren (fig. 56). Als we dit beeld vergelijken met de verwachtingen die in paragraaf 2.4.4 zijn gegeven, dan valt op dat deze minder positief zijn. Men schat vooraf in langer bezig te zijn dan de deelnemers nu aangeven.

Figuur 57: Hoeveel tijd in uren was uzelf en of iemand anders binnen uw bedrijf kwijt voor het indienen van de subsidieaanvraag tot het moment dat alle procedures afgerond waren? (N=67)

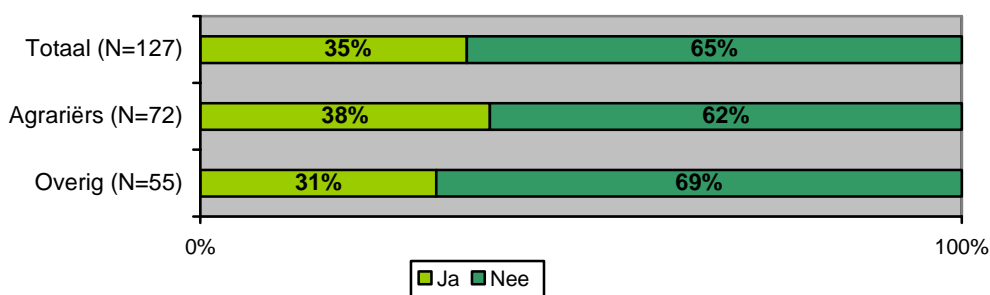
Agrariërs geven aan meer tijd kwijt te zijn voor het indienen van de subsidieaanvraag tot het moment dat alle procedures afgerond waren (fig. 57). 60 grondeigenaren hebben op deze vraag geantwoord met 'weet niet'. Dit kan samenhangen met het feit dat de aanvraag door derden is verzorgd, maar daarover kan niet met zekerheid iets worden gezegd.

Uit de vorige vraag naar de doorlooptijd bleek dat men deze vooraf langer inschatte dan in werkelijkheid is gerealiseerd. De inschatting van het aantal uren vooraf is (zie paragraaf 2.4.4) lager in vergelijking met het gerealiseerde aantal uren. Een geslaagde aanvraag voor functieverandering heeft dus een kortere doorlooptijd maar gaat met meer uren van de aanvrager gepaard dan vooraf ingeschat.

3.6 Communicatieproject "Particulier Natuurbeheer, kansrijke onderneming"

Aan alle 127 grondeigenaren is gevraagd of men het communicatieproject 'particulier natuurbeheer, kansrijke onderneming' kent (fig. 58).

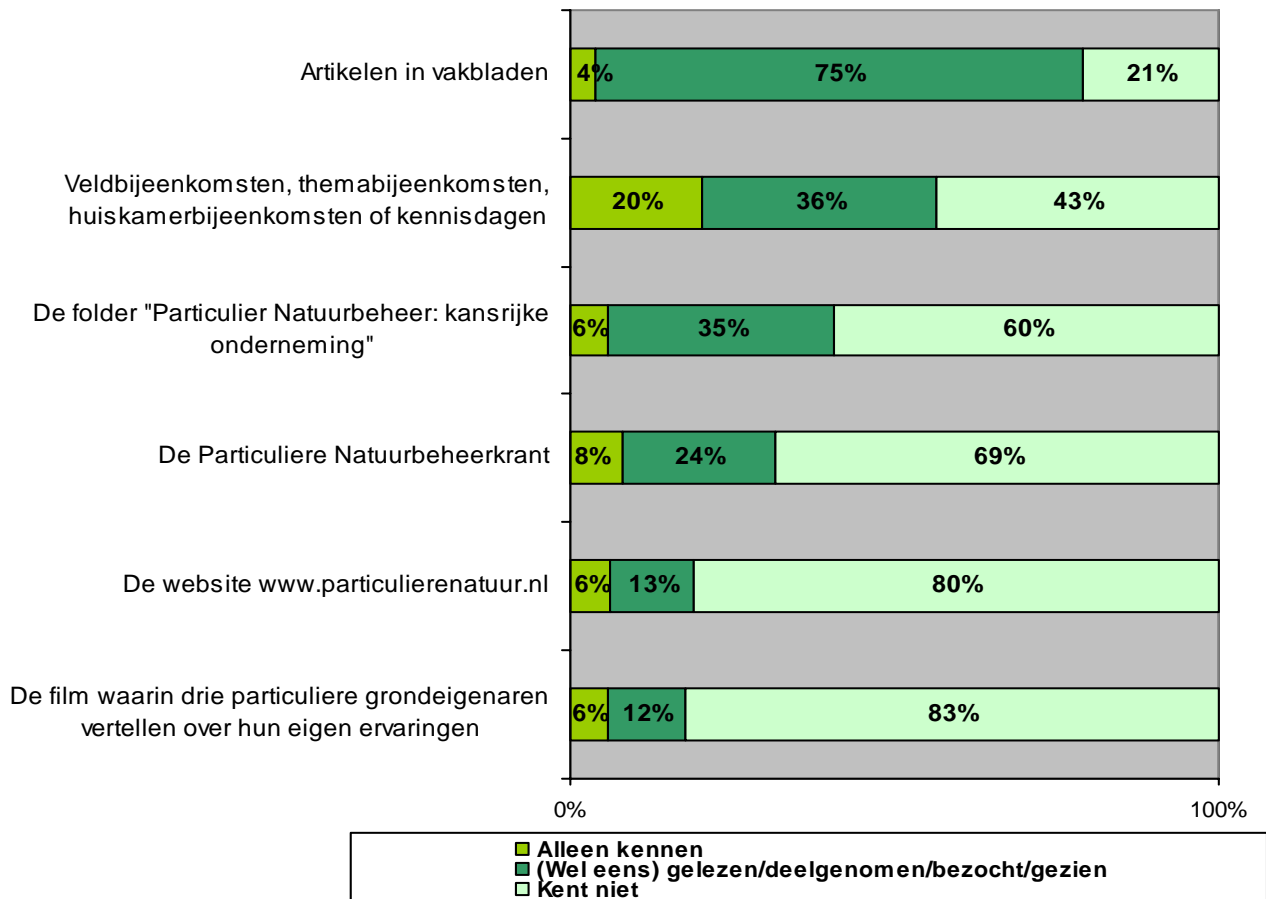
Figuur 58: Het communicatieproject "Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming" heeft tot doel grondeigenaren te informeren over de mogelijkheden die er zijn met betrekking tot particulier natuurbeheer. Kent u dit communicatieproject? (N=127)

Ongeveer 35% van de grondeigenaren kent het communicatieproject; 5% meer dan in deelonderzoek 1. Agrariërs zijn iets bekender met het project dan de overige grondeigenaren (38% versus 31%).

Vervolgens is een aantal acties van het communicatieproject opgenoemd. Per actie hebben de 127 grondeigenaren aangegeven of ze deze wel of niet kennen (fig. 59).

Figuur 59: Ik noem nu een aantal acties van het communicatieproject. Kunt u per actie aangeven of u deze wel of niet kent? (N=127)

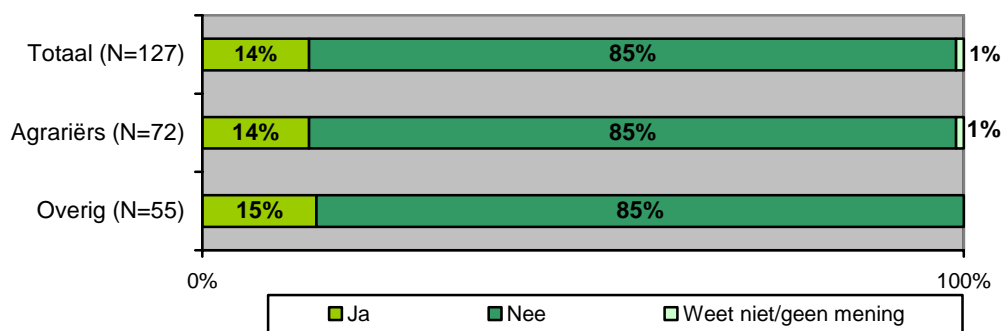

Artikelen in vakbladen over particulier natuurbeheer zijn veruit het meest bekend, gevolgd door allerlei bijeenkomsten over natuurbeheer en de folder 'Particulier Natuurbeheer; kansrijke onderneming'. De Particuliere Natuurbeheerkrant is ook redelijk bekend bij een op de drie grondeigenaren. De website en de film zijn relatief onbekend onder grondeigenaren. Over het geheel zijn de 127 grondeigenaren meer bekend met de diverse activiteiten dan de grondeigenaren van deelonderzoek 1.

Bij de eerste twee activiteiten (artikelen, veldbijeenkomsten etc) is het mogelijk dat, gezien de hogere bekendheid in vergelijking met het project (30%), de grondeigenaren ook activiteiten vanuit andere projecten in hun antwoord hebben meegenomen.

In bijlage 12 zijn de acties van het communicatieproject uitgesplitst naar de twee doelgroepen. Uit deze bijlage blijkt dat agrariërs meer bekend zijn met de diversie activiteiten van het communicatieproject dan de overige grondeigenaren.

Figuur 60: Heeft het communicatieproject u (of uw organisatie) geholpen bij uw keuze om aan particulier natuurbeheer te gaan doen? (N=127)

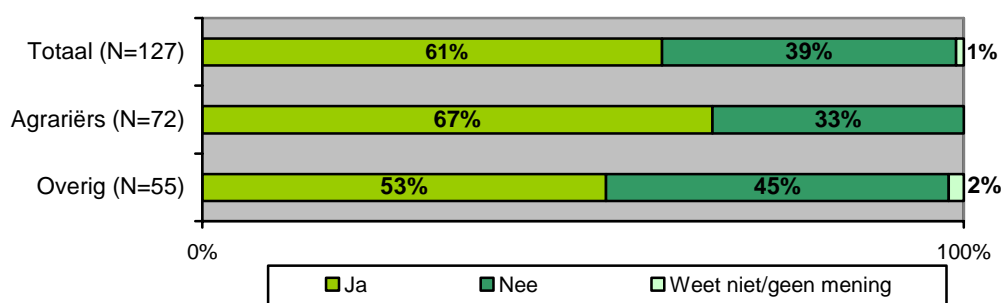

14% van de grondeigenaren geeft aan dat het communicatieproject heeft geholpen om aan particulier natuurbeheer te gaan doen (fig. 60).

3.7 Opmerkingen en suggesties over Particulier Natuurbeheer

Als laatste is gevraagd of de 127 grondeigenaren nog suggesties voor verbeteringen of opmerkingen hebben over het omvormen van landbouw naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer.

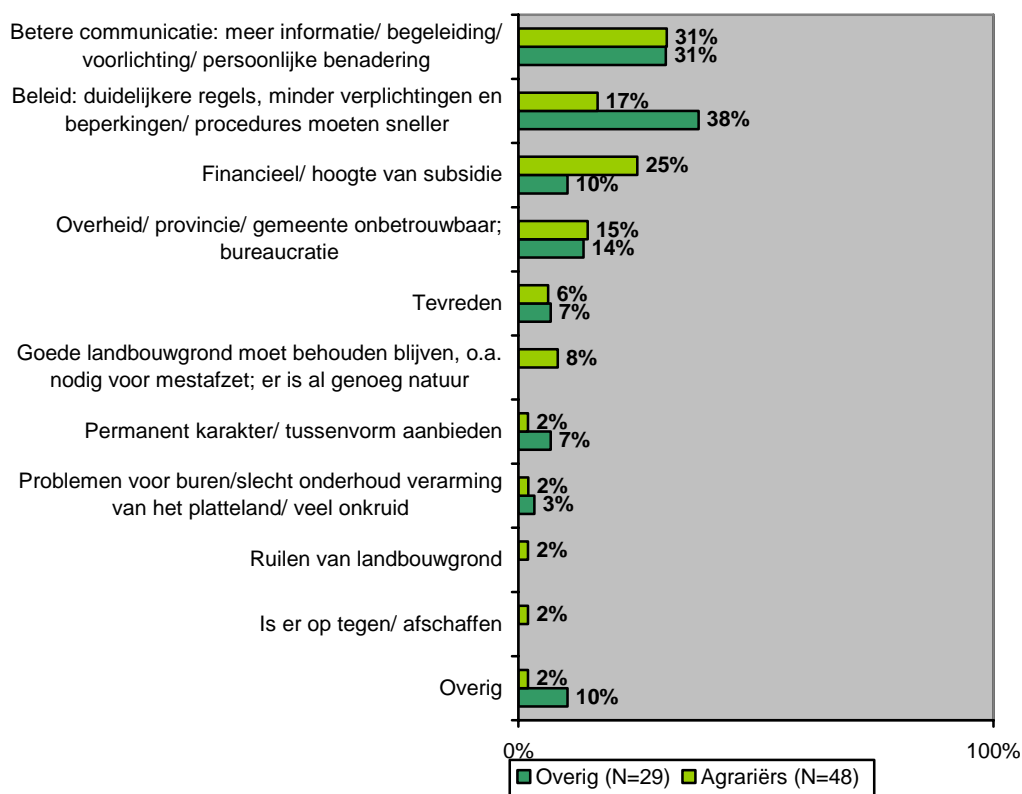
Figuur 61: Heeft u nog suggesties voor verbeteringen of opmerkingen over het omvormen van landbouw naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer? (N=127)

Ongeveer 60% van de 127 grondeigenaren heeft suggesties of opmerkingen gegeven. De gegeven antwoorden op deze open vraag zijn onderverdeeld in een aantal categorieën (zie figuur 62). Alle individuele antwoorden zijn bovendien opgenomen in bijlage 13.

Figuur 62: Welke suggesties voor verbeteringen of opmerkingen over het omvormen van landbouwgrond naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer heeft u? (N=77)

De meest genoemde antwoorden en suggesties hebben betrekking op 'betere communicatie, zoals meer informatie, begeleiding, voorlichting en een meer persoonlijke benadering'. Ook zijn veel opmerkingen gemaakt over het beleid, zoals 'de regels moet duidelijk zijn, minder verplichtingen en beperkingen en dat de procedures sneller afgehandeld dienen te worden'. Verder zijn veel opmerkingen gemaakt over financiële zaken, zoals over 'de hoogte van de subsidies'. Ten slotte zijn nog opmerkingen gemaakt dat grondeigenaren de overheid 'onbetrouwbaar en te bureaucratisch vinden'.

3.8 Conclusies deelonderzoek 2

Hieronder zijn de belangrijkste conclusies van deelonderzoek 2 samengevat.

- De deelnemers aan de regeling voor functieverandering hebben als belangrijkste motieven: 1. liefde en interesse voor natuur. 2. hoge subsidies en 3. grond is minder geschikt voor landbouw.
- Meer dan de helft van de huidige deelnemers draagt knelpunten aan. De lange aanvraagtijd, een gebrek aan kennis over procedures en onduidelijke/gebrekkige informatie van Dienst Regelingen en DLG zijn het vaakst genoemd.

- Deelnemers geven in de helft van de gevallen aan dat de procedure korter dan een jaar duurde. De helft weet niet hoeveel tijd hij/zij er mee kwijt is geweest, de overigen geven aan ruim anderhalve week (66 uur).
- Vijfendertig procent van de deelnemers kent het project 'Particulier Natuurbeheer – een kansrijke onderneming' en volgens 14% heeft het geholpen bij de beslissing tot deelname aan de SN functieverandering.

4 Resultaten: deelonderzoek 3

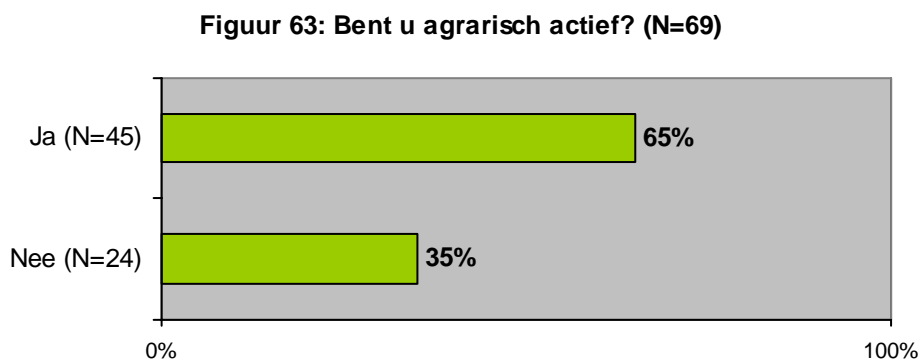
4.1 Inleiding

Hoofdstuk 4 gaat in op de resultaten van deelonderzoek 3. Voor dit onderzoek zijn 69 grondeigenaren geïnterviewd die, volgens informatie van Dienst Regelingen, in het verleden een subsidieaanvraag hebben ingediend voor de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur. Deze aanvraag heeft uiteindelijk niet geresulteerd in een functieverandering.

De belangrijkste doelstelling van dit deelonderzoek is om de redenen te achterhalen waarom de subsidieaanvraag uiteindelijk niet heeft geresulteerd in een functieverandering.

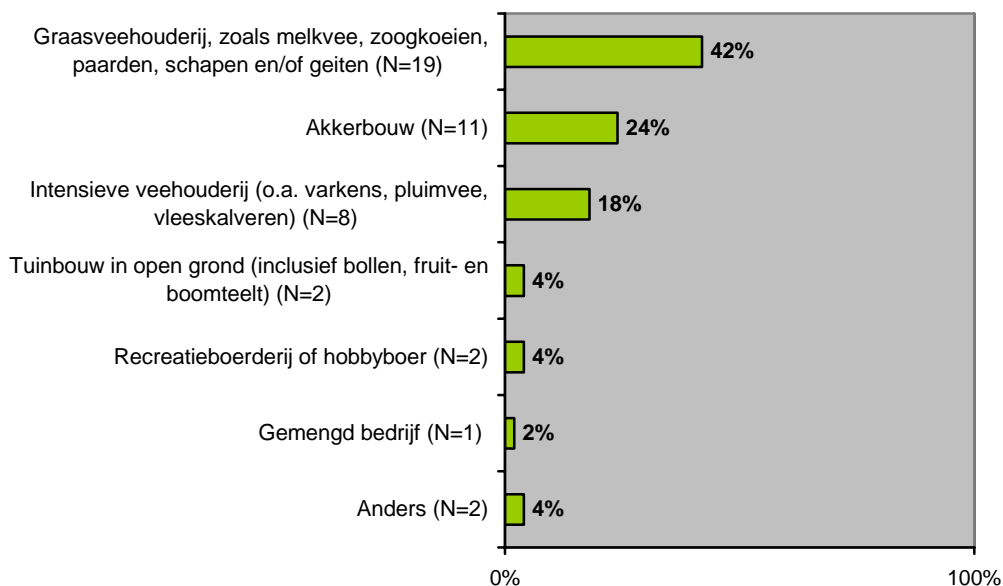
4.2 Achtergrond geïnterviewde grondeigenaren

Alle resultaten van deelonderzoek 3, zijn evenals deelonderzoek 2, uitgesplitst naar agrariërs en overige grondeigenaren. Deze indeling is gebaseerd op de vraag: 'Bent u agrarisch actief?' (fig. 63):

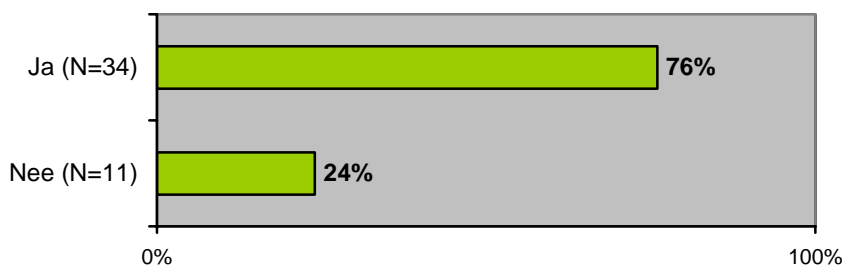
Aan de 45 agrariërs is vervolgens gevraagd wat hun belangrijkste agrarische activiteit is (fig. 64).

Figuur 64: Wat is uw belangrijkste agrarische activiteit? (N=45)

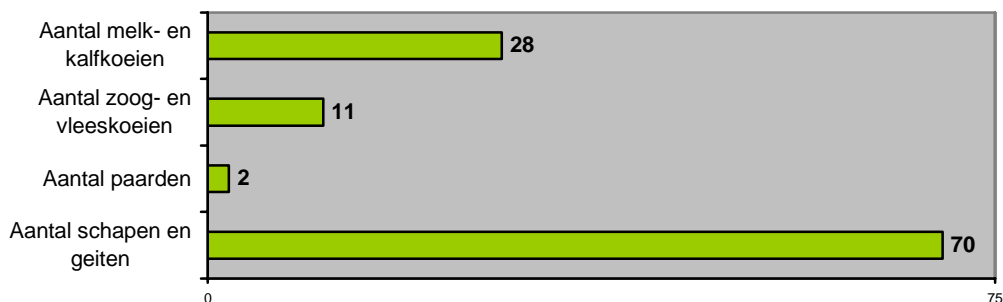
Vervolgens is aan de 45 agrariërs gevraagd of ze runderen, paarden, schapen of geiten op hun bedrijf hebben (fig. 65).

Figuur 65: Heeft u runderen, paarden, schapen of geiten op uw bedrijf? (N=45)

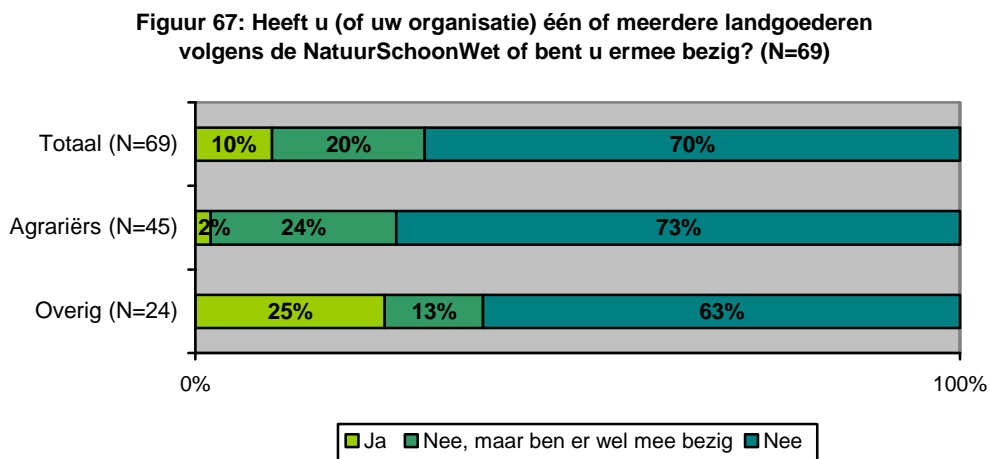
Figuur 66 geeft het gemiddeld aantal dieren op de 34 agrarische bedrijven met runderen, paarden, schapen of geiten.

Figuur 66: Mag ik vragen wat het gemiddeld aantal dieren op uw bedrijf is? (N=34)

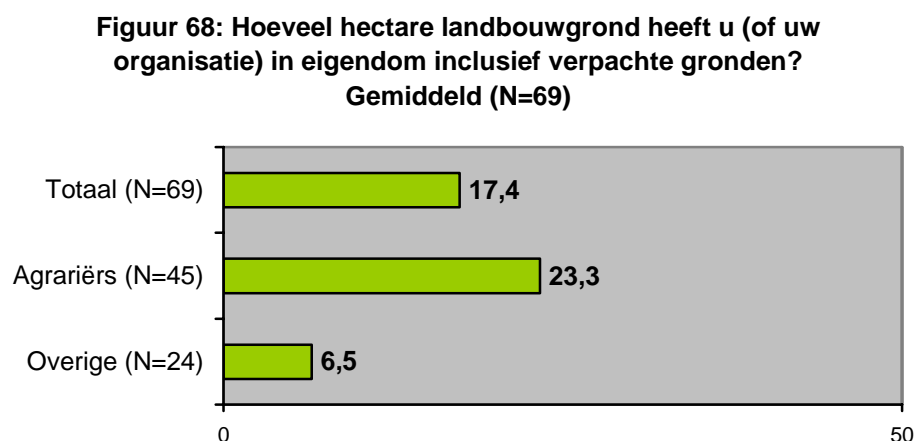
Het gemiddeld aantal melk- en kalfkoeien op de 34 bedrijven is 28; op 20 bedrijven komen echter geen melk- en kalfkoeien voor. Het gemiddeld aantal zoog- en vleeskoeien op de 34 bedrijven is 11, zoog- en vleeskoeien komen op 9 van de 34 bedrijven voor. Het gemiddeld aantal schapen en geiten (70) is hoog, omdat een respondent 500 en een respondent 1.500 schapen en geiten houdt.

Figuur 67 geeft aan of de 69 grondeigenaren één of meerdere landgoederen bezitten of ermee bezig zijn.

10% van de 69 grondeigenaren heeft één of meerder landgoederen volgens de NatuurSchoonWet en 20% is ermee bezig op dit moment. Dit percentage landgoederen ligt op het niveau van deelonderzoek 1, en is veel lager dan bij de deelnemers uit deelonderzoek 2.

Figuur 68 geeft aan hoeveel hectare landbouwgrond de grondeigenaren gemiddeld in eigendom hebben. Dit is exclusief erf en landbouwgrond die is omgezet in natuur.

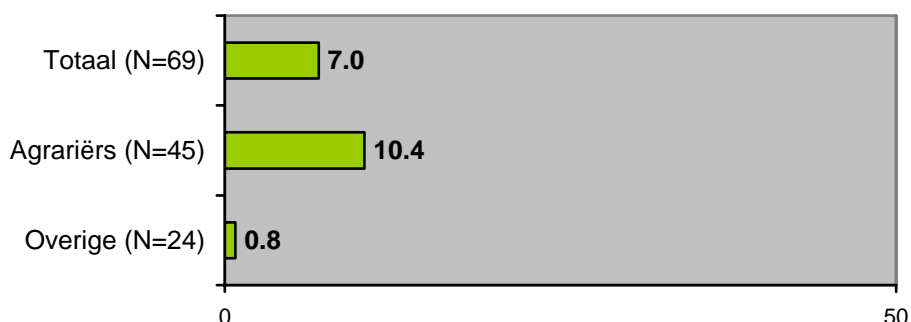
Figuur 69 geeft aan hoeveel hectare landbouwgrond de grondeigenaren gemiddeld verpachten.

Figuur 69: Hoeveel hectare landbouwgrond verpacht u (of uw organisatie)? Gemiddeld (N=69)

Figuur 70 geeft aan hoeveel hectare landbouwgrond de grondeigenaren gemiddeld pachten.

Figuur 70: Hoeveel hectare landbouwgrond pacht u (of uw organisatie)? Gemiddeld (N=69)

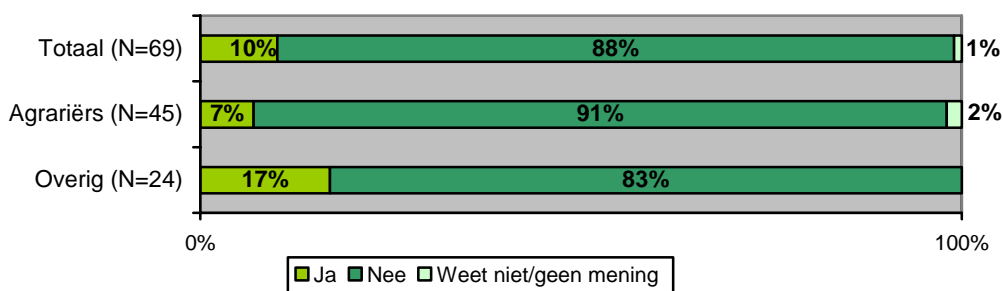

De grondeigenaren in dit deelonderzoek hebben gemiddeld minder landbouwgrond in eigendom dan de deelnemers (deelonderzoek 2) en alle grondeigenaren die in principe in aanmerking kunnen komen. Ze verpachten ook minder, maar maken ten opzichte van de deelnemers wel meer gebruik van pachtgrond.

4.3 Omvorming naar blijvende natuur in het verleden volgens de PSN-regeling

Figuur 71 geeft aan hoeveel procent van de 69 grondeigenaren in het verleden al landbouwgrond heeft omgevormd in blijvende natuur.

Figuur 71: Heeft u (of uw organisatie) in het verleden al landbouwgrond omgevormd in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer? (N=69)

Van de 69 grondeigenaren hebben zeven grondeigenaren in het verleden landbouwgrond omgevormd in blijvende natuur. In totaal hebben de zeven grondeigenaren gemiddeld 13 hectare omgevormd in blijvende natuur in het verleden; bij een van de zeven grondeigenaren gaat het om 64 hectare.

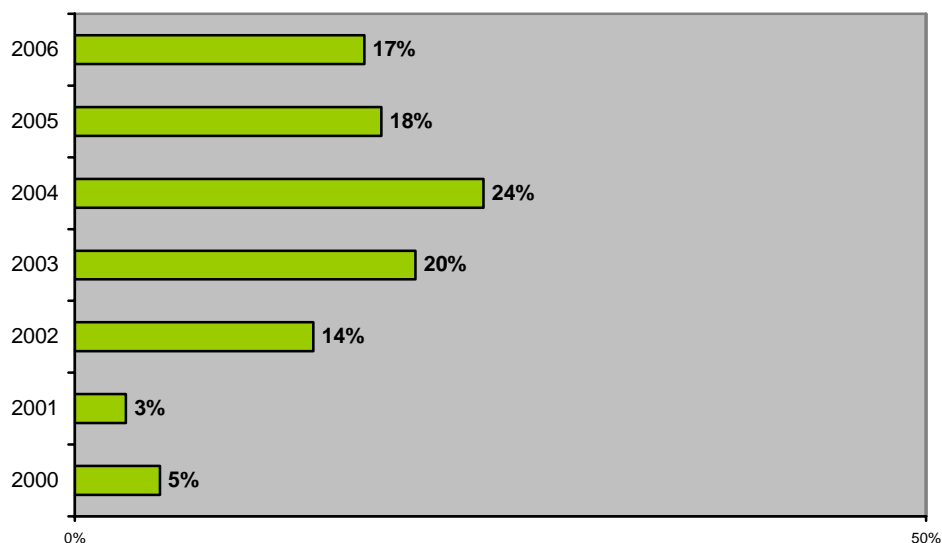
4.4 De subsidieaanvraag die niet geresulteerd heeft in een functieverandering

4.4.1 Jaartal van subsidieaanvraag en van afwijzing of intrekking hiervan

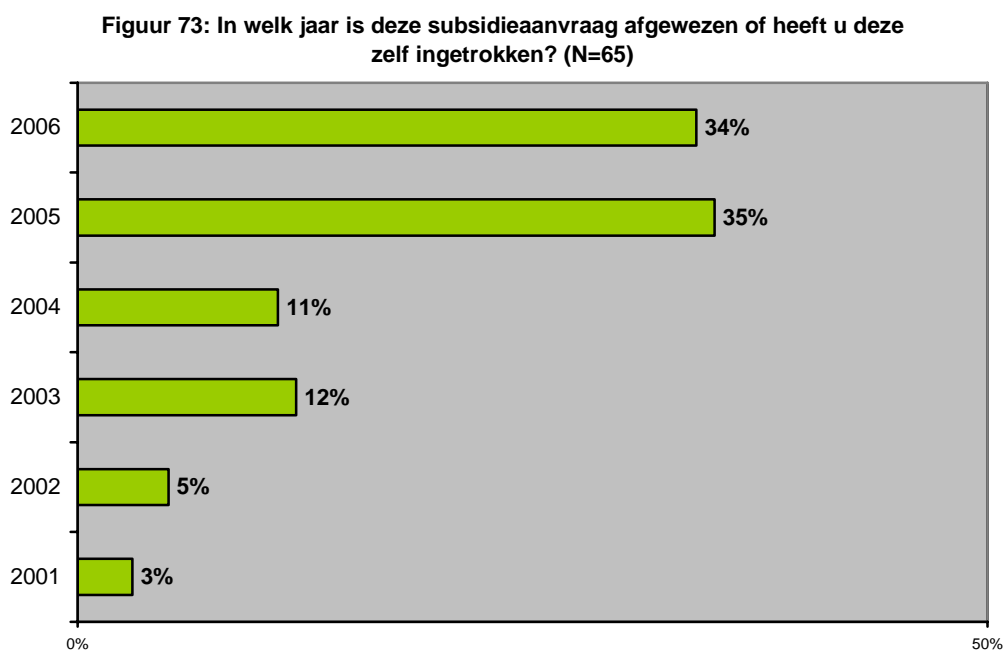
De volgende vragen gaan over de subsidieaanvraag of subsidieaanvragen voor natuurbeheer die niet hebben geresulteerd in een daadwerkelijk omvorming van landbouwgrond naar blijvende natuur.

Als eerste is gevraagd in welk jaar men deze subsidieaanvraag ingediend heeft (fig. 72). Drie van de 69 grondeigenaren hebben geen jaartal gegeven. Het patroon over de jaren is vergelijkbaar met dat van de wel goedgekeurde aanvragen uit deelonderzoek 2.

Figuur 72: In welk jaar heeft u (of uw organisatie) deze subsidieaanvraag ingediend? (N=66)

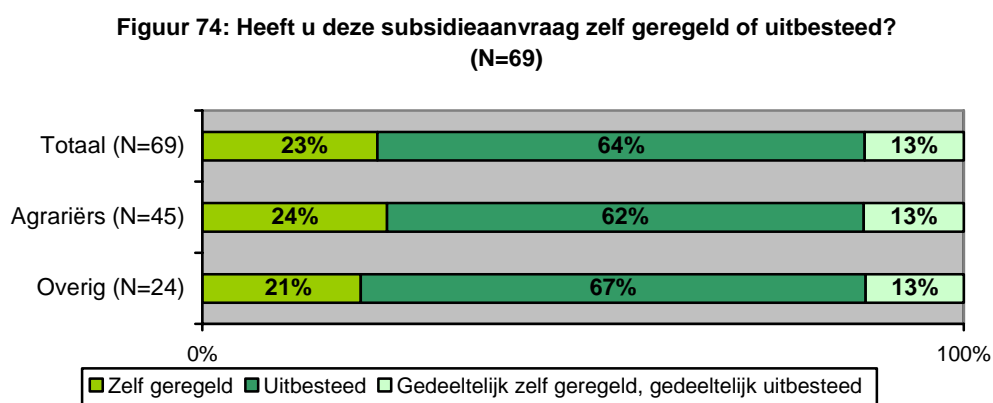

Vervolgens is gevraagd in welk jaar deze subsidieaanvraag afgewezen is of dat men deze zelf ingetrokken heeft (fig. 73). Vier van de 69 grondeigenaren hebben geen jaartal gegeven.

Opvallend is dat in 2005 en 2006 relatief veel aanvragen zijn afgewezen of door de aanvrager zijn ingetrokken.

Figuur 74 geeft een antwoord op de vraag of de 69 grondeigenaren deze subsidieaanvraag zelf geregeld hebben of deze uitbesteed hebben.

Ongeveer een kwart heeft de subsidieaanvraag zelf geregeld; 64% heeft dit uitbesteed en 13% gedeeltelijk.

4.4.2 Motieven en ervaren knelpunten

Aan de 69 grondeigenaren is gevraagd wat de belangrijkste motieven waren voor deze functieverandering. De percentages in de tabel zijn berekend ten opzichte van het aantal respondenten (meer antwoorden mogelijk). De overige antwoorden zijn in figuur 75 verwerkt. Zie ook bijlage 14.

Figuur 75: Wat waren de belangrijkste redenen waarom u (of uw organisatie) landbouwgrond wilde omvormen in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer? (N=69)

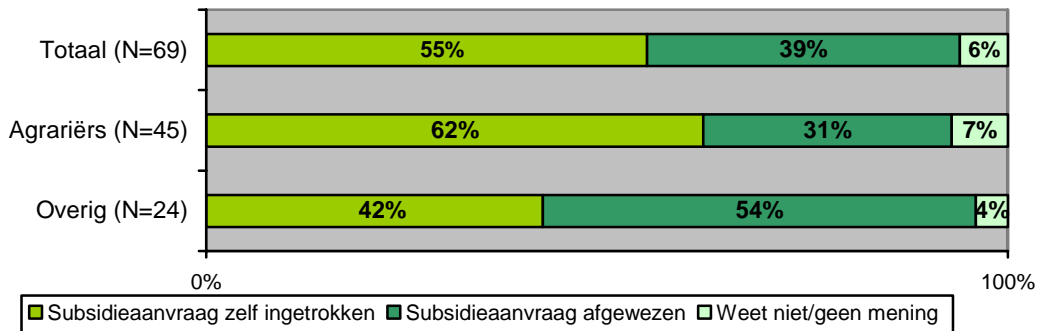

De drie meest genoemde redenen om over te gaan tot functieverandering waren 'de hoge subsidies', 'liefde of interesse voor de natuur' en 'past binnen de bedrijfsstrategie'. Ook hier noemen overige grondeigenaren 'liefde of interesse voor de natuur' vaker dan de agrariërs. Ook noemen overige grondeigenaren relatief vaak dat ze nog 'grond over hebben' en dat 'natuur weinig onderhoud kost'. Agrariërs noemen nog relatief vaak dat ze de 'grond in eigendom willen houden' en dat de 'grond minder geschikt is voor landbouw'.

De motieven voor deelname komen in grote lijnen overeen met de motieven die in deelonderzoek 2 zijn genoemd. Wel valt op dat de hoogte van de subsidies bij deze groep belangrijker wordt gevonden.

Aan de 69 grondeigenaren is gevraagd of de subsidieaanvraag niet is doorggegaan vanwege een uiteindelijke afwijzing van de aanvraag of doordat ze zelf de subsidieaanvraag ingetrokken hebben (fig. 76).

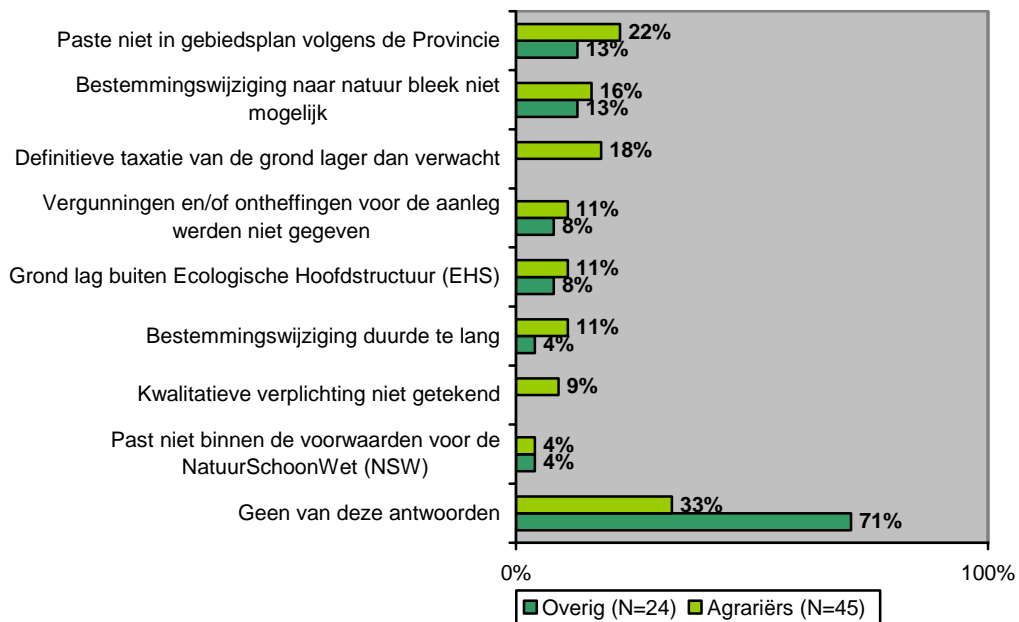
Figuur 76: Is deze subsidieaanvraag niet doorggegaan vanwege een uiteindelijke afwijzing van de aanvraag of heeft uzelf de subsidieaanvraag ingetrokken (N=69)

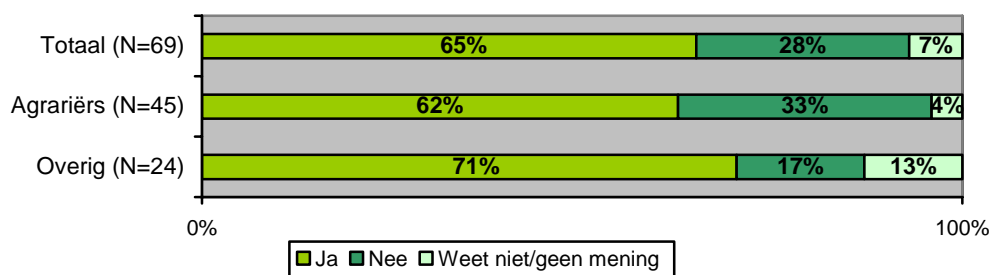
Ongeveer de helft van de 69 grondeigenaren heeft de subsidieaanvraag zelf ingetrokken; bij 40% is de subsidieaanvraag afgewezen; 6% weet het niet (meer).

Figuur 77 geeft weer wat de belangrijkste knelpunten waren die men tegenkwam bij de aanvraag van de Subsidieregeling Natuurbeheer. Deze knelpunten zijn een voor een opgelezen. De percentages in de tabel zijn berekend ten opzichte van het aantal respondenten (meer antwoorden mogelijk).

Figuur 77: Ik noem nu een aantal mogelijke oorzaken waarom de laatste subsidieaanvraag niet heeft geresulteerd in een functieverandering van landbouwgrond naar blijvende natuur. Kunt u per mogelijke oorzaak aangeven of dit heeft meegespeeld? (N=69)

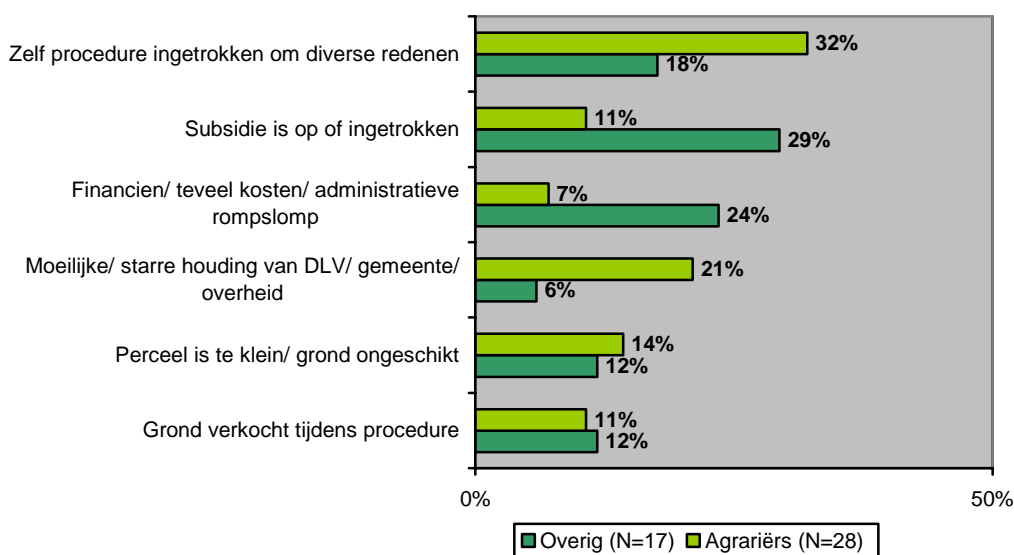

Figuur 78: Zijn er nog andere oorzaken waarom de laatste subsidieverandering NIET heeft geresulteerd in een functieverandering? (N=69)

De 45 antwoorden op de open vraag in figuur 78 zijn opgenomen in bijlage 15. Figuur 79 geeft een samenvatting weer van de gegeven antwoorden. De percentages in de tabel zijn berekend ten opzichte van het aantal respondenten (meer antwoorden mogelijk).

Figuur 79: Welke andere oorzaken zijn er nog meer waarom de laatste subsidieaanvraag NIET heeft geresulteerd in een functieverandering? (N=45)

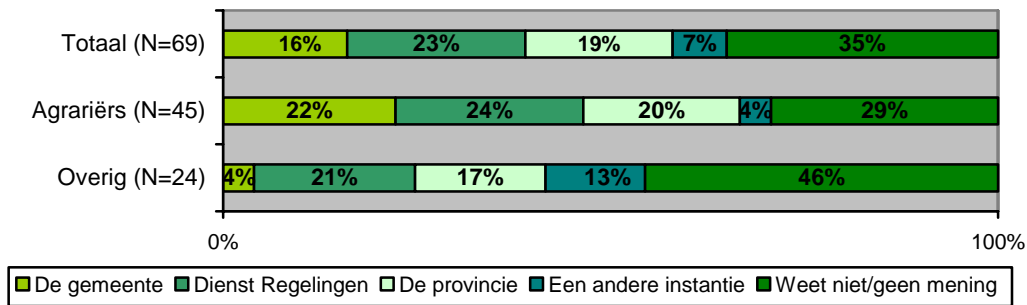
Veel grondeigenaren hebben de procedure zelf ingetrokken; andere veel genoemde redenen zijn: 'paste niet in het gebiedsplan volgens de provincie', 'bestemmingswijze naar natuur bleek niet mogelijk' en 'definitieve taxatie van de grond lager dan verwacht'. Dit laatste punt is alleen genoemd door de agrariërs.

Andere relatief veel genoemde redenen zijn: 'vergunningen en/of ontheffingen voor de aanleg werden niet gegeven', 'subsidies op of ingetrokken' en redenen die betrekking hebben op 'bureaucratie van de overheid, zoals administratieve rompslomp'.

4.4.3 Tijdsbeslag en doorlooptijd van de aanvraag

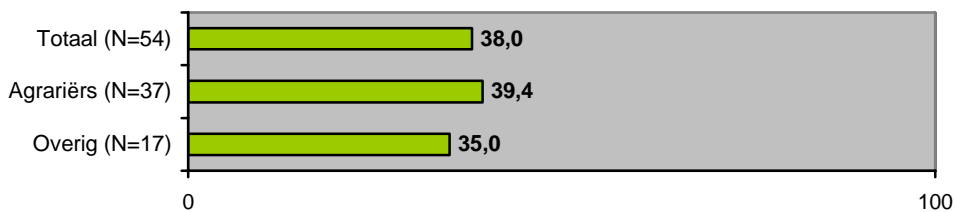
Aan alle 69 grondeigenaren zijn enkele vragen gesteld over de doorlooptijd van de subsidieaanvraag die niet heeft geresulteerd in functieverandering en hoeveelheid tijd men kwijt was voor het indienen van deze subsidieaanvraag (figuur 80).

Figuur 80: Kunt u aangeven welke instantie het meest heeft bijgedragen waarom de subsidieaanvraag niet heeft geresulteerd in een functieverandering van landbouwgrond naar blijvende natuur? (N=69)

Het antwoord op deze vraag is niet echt eenduidig. De meeste grondeigenaren antwoorden met 'weet niet/geen mening'. In het algemeen wordt Dienst Regelingen het meest genoemd, wat overeenkomt met deelonderzoek 2. Verder is opvallend dat slechts een overige grondeigenaar de gemeente noemt.

Figuur 81: Hoeveel tijd in uren was uzelf en/of iemand anders binnen uw organisatie kwijt voor het indienen van de subsidieaanvraag tot de uiteindelijke afwijzing dan wel intrekking ervan door uzelf? Gemiddeld (N=54)

Agrariërs geven aan iets meer tijd kwijt te zijn dan overige grondeigenaren. 15 grondeigenaren hebben op deze vraag geantwoord met 'weet niet' (fig. 81).

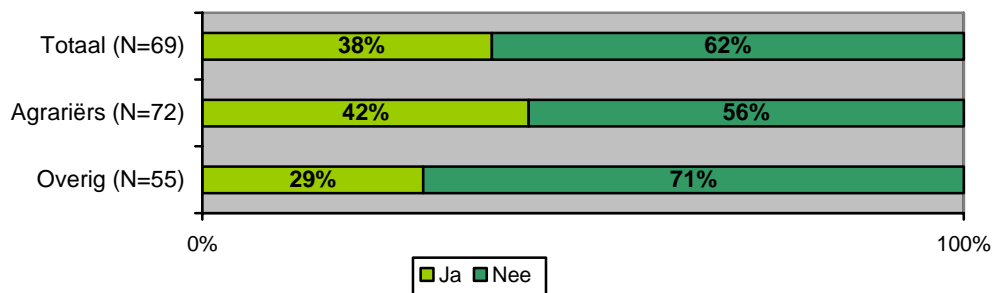
Het valt op dat de inschatting van de uren veel lager is dan uit deelonderzoek 2 naar voren komt. Dit is te verklaren uit het feit dat deze groep niet alle handelingen heeft moeten uitvoeren omdat de procedure is gestopt.

Verder valt op dat 54 van de 69 deze vraag hebben beantwoord, wat procentueel gezien veel hoger is dan in deelonderzoek 2, waar de helft het niet weet.

4.5 Communicatieproject “Particulier Natuurbeheer, kansrijke onderneming”

Aan alle 69 grondeigenaren is gevraagd of men het communicatieproject ‘Particulier natuurbeheer, een kansrijke onderneming’ kent (fig. 82).

Figuur 82: Het communicatieproject "Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming" heeft tot doel grondeigenaren te informeren over de mogelijkheden die er zijn met betrekking tot particulier natuurbeheer. Kent u dit communicatieproject? (N=69)

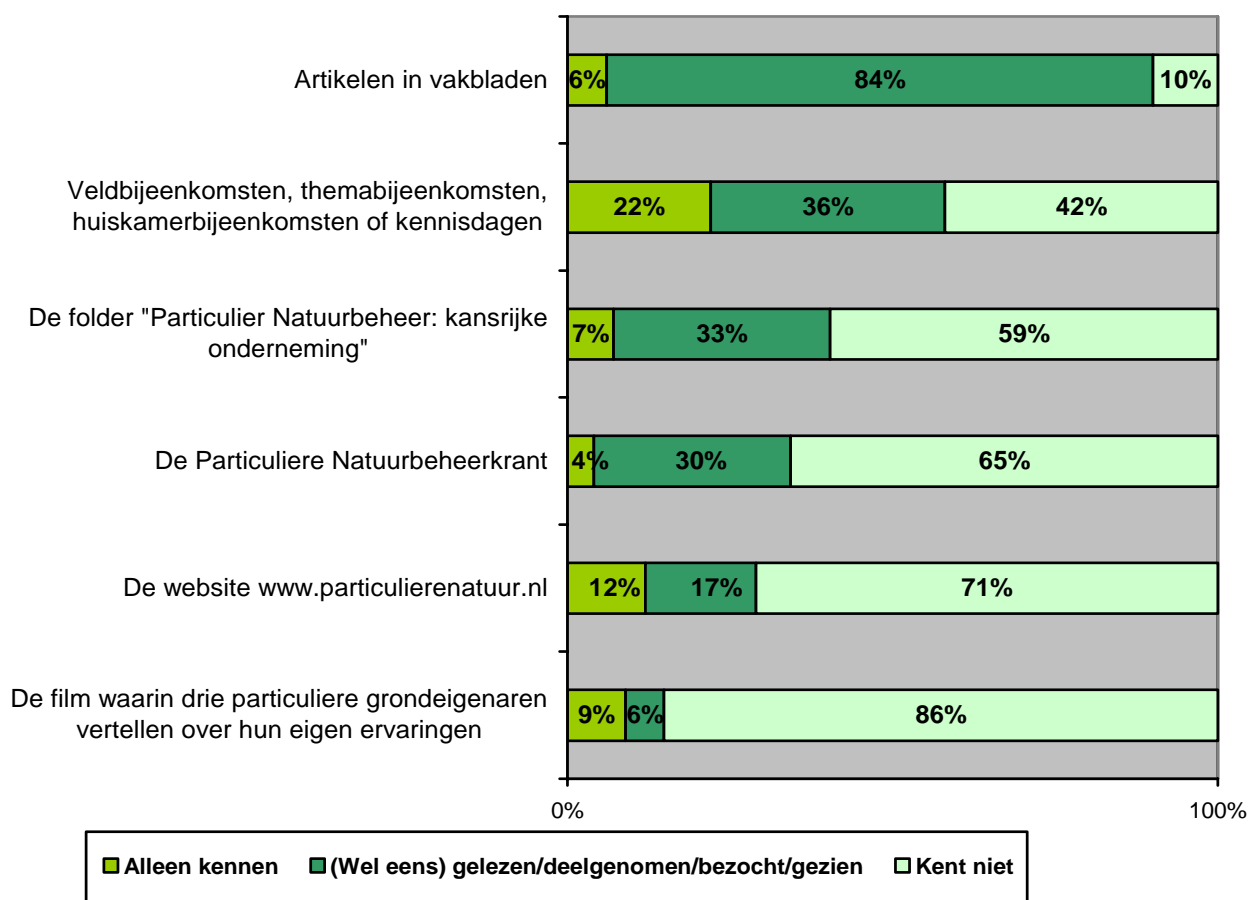
Ongeveer 38% van de 69 grondeigenaren kent het communicatieproject. Agrariërs zijn bekender met het project dan de overige grondeigenaren (42% versus 29%). De bekendheid is iets hoger dan onder de deelnemers.

Vervolgens is een aantal acties van het communicatieproject opgenoemd. Per actie hebben de 69 grondeigenaren aangegeven of ze deze wel of niet kennen.

Uit figuur 83 blijkt dat artikelen in vakbladen over particulier natuurbeheer veruit meest bekend zijn, gevolgd door allerlei bijeenkomsten over natuurbeheer en de folder ‘Particulier Natuurbeheer; kansrijke onderneming’. De particuliere Natuurbeheerkrant is ook redelijk bekend bij een op de drie grondeigenaren. De website en de film zijn relatief onbekend onder grondeigenaren.

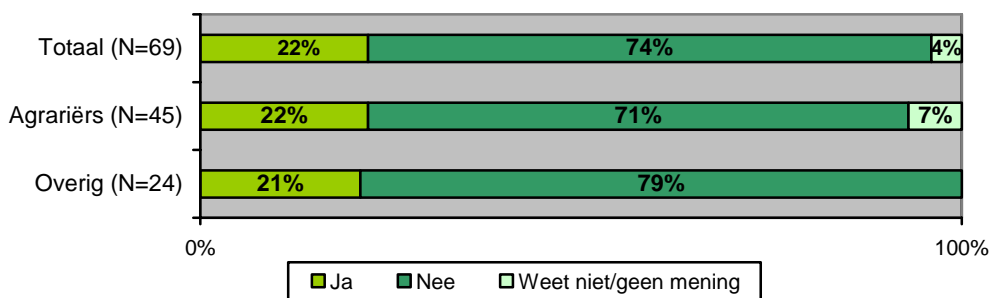
In bijlage 16 zijn de acties van het communicatieproject uitgesplitst naar de twee doelgroepen. Uit deze bijlage blijkt dat agrariërs meer bekend zijn met de diversie activiteiten van het communicatieproject dan de overige grondeigenaren.

Figuur 83: Ik noem nu een aantal acties van het communicatieproject. Kunt u per actie aangeven of u deze wel of niet kent? (N=69)

22% van de grondeigenaren geeft aan dat het communicatieproject heeft geholpen om wel of niet aan particulier natuurbeheer te gaan doen (figuur 84). Dit percentage ligt boven dat door de deelnemers is aangegeven (deelonderzoek 2).

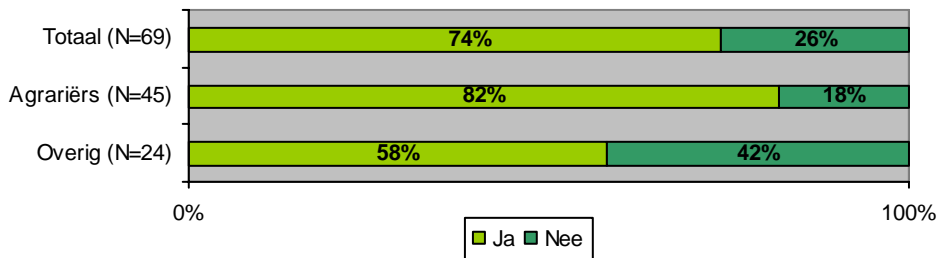
Figuur 84: Heeft het communicatieproject u (of uw organisatie) geholpen bij uw keuze om wel of niet aan particulier natuurbeheer te gaan doen? (N=69)

4.6 Opmerkingen en suggesties over Particulier Natuurbeheer

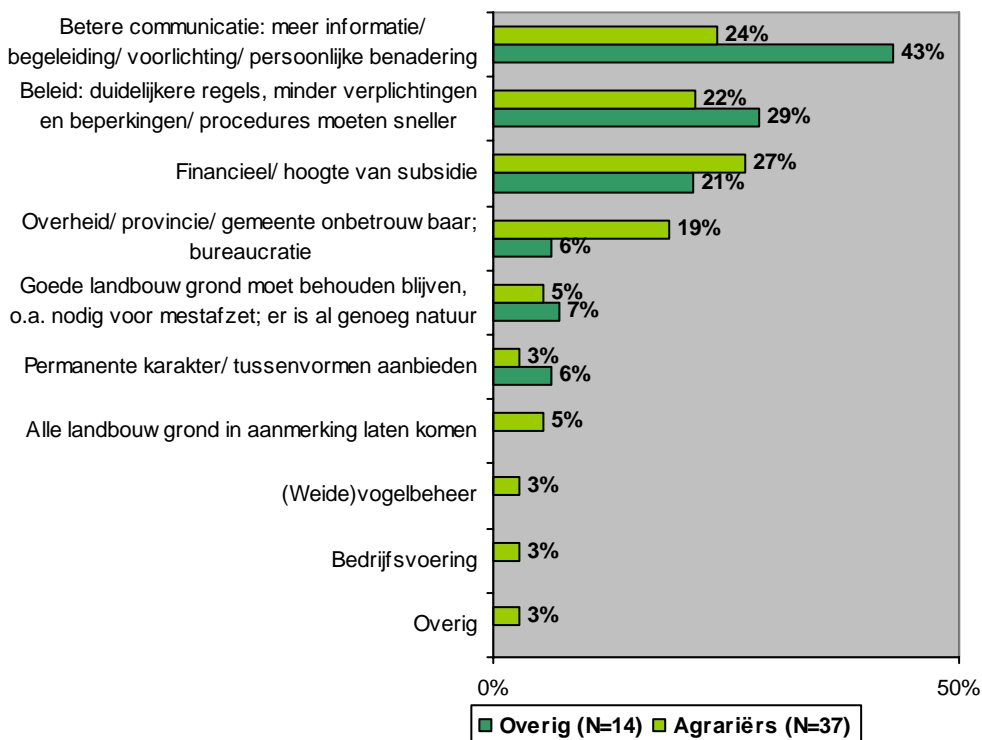
Als laatste is gevraagd of de 69 grondeigenaren nog suggesties voor verbeteringen of opmerkingen hebben over het omvormen van landbouw naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer (fig. 85).

Figuur 85: Heeft u nog suggesties voor verbeteringen of opmerkingen over het omvormen van landbouw naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer? (N=69)

Ongeveer driekwart van de 69 grondeigenaren heeft suggesties of opmerkingen gegeven. De gegeven antwoorden op deze open vraag zijn onderverdeeld in een aantal categorieën (zie figuur 86). Alle individuele antwoorden zijn bovendien opgenomen in bijlage 17.

Figuur 86: Welke suggesties voor verbeteringen of opmerkingen over het omvormen van landbouwgrond naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer heeft u? (N=51)

De meest genoemde antwoorden en suggesties hebben betrekking op 'betere communicatie, zoals meer informatie, begeleiding, voorlichting en een meer persoonlijke benadering'. Ook zijn veel opmerkingen gemaakt over het beleid, zoals 'de regels moeten duidelijk zijn, minder verplichtingen en beperkingen en dat de procedures sneller afgehandeld dienen te worden'. Verder zijn veel opmerkingen gemaakt over financiële zaken, zoals over 'de hoogte van de subsidies'. Tenslotte zijn nog opmerkingen gemaakt dat grondeigenaren de overheid 'onbetrouwbaar en te bureaucratisch vinden'; met name door de agrariërs.

Overall levert dit een wat uitgesprokener beeld dan uit deelonderzoek 2 naar voren komt. Betere communicatie over het beleid, aanpassingen van het beleid zelf en de hoogte van de subsidies komen nadrukkelijker naar voren.

Bijlage 18 geeft tenslotte een tweetal landkaarten weer. Het eerste kaartje geeft een overzicht waar de 772 grondeigenaren woonachtig zijn. De 119 eigenaren die 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' grond willen omvormen in blijvende natuur zijn apart weergegeven.

Het tweede kaartje geeft een overzicht waar de grondeigenaren van deelonderzoek 2 en 3 wonen.

4.7 Conclusies deelonderzoek 3

Hieronder zijn de belangrijkste conclusies van deelonderzoek 3 samengevat.

- De grondeigenaren waarvan de functiewijziging uiteindelijk niet door is gegaan gaven als belangrijkste motieven voor de aanvraag aan: 1. hoge subsidies, 2. liefde en interesse voor natuur. 3. past binnen de bedrijfsstrategie.
- De oorzaken voor het niet doorgaan van de aanvraag waren 1. paste niet in gebiedsplan van de provincie, 2. een bestemmingswijziging naar natuur bleek niet mogelijk en 3. de definitieve taxatie van de grond was lager dan verwacht. Verder speelden naast diverse meer persoonlijke redenen ook de houding van de overheid en administratieve rompslomp een rol.
- Achtendertig procent van de deelnemers kent het project 'Particulier Natuurbeheer: een kansrijke onderneming' en volgens 22% heeft het geholpen bij beslissingen rond de deelname aan de SN functieverandering.

5 Algemene conclusies

Hieronder vindt u een samenvatting van de belangrijkste conclusies van de drie deelonderzoeken.

- Vijftien procent van de grondeigenaren is de komende 10 jaar bereid deel te nemen aan particulier natuurbeheer met functieverandering. Zij willen ongeveer 18.000 hectare omvormen.
- De helft van de eigenaren is bekend met de subsidies, die ze voor een omvorming van hun grond kunnen krijgen. Potentiële particuliere natuurbeheerders weten echter onvoldoende over eventuele knelpunten; ze noemen een gebrek aan kennis over procedures en onzekerheid over de hoogte en continuïteit van de subsidie als belangrijkste te verwachten knelpunten.
- Huidige deelnemers aan de 'SN functieverandering' noemen als voornaamste knelpunten de lange tijd van aanvraag tot goedkeuring, een gebrek aan kennis over procedures en onduidelijke of gebrekkige informatie van Dienst Regelingen en Dienst Landelijk Gebied.
- Tweederde van de grondeigenaren is niet bereid aan functieverandering deel te nemen, vooral omdat dit niet in de bedrijfsstrategie past en omdat andere bestemmingen dan natuur meer opleveren.
- Het project Particulier natuurbeheer: een kansrijke onderneming' is bekend bij 30% van de grondeigenaren.

Bijlage 1 De drie brieven voor de verschillende onderzoeken

Nog invullen

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
			08-05-2007
onderwerp	doorkiesnummer	bijlagen	
Onderzoek particulier natuurbeheer via functieverandering			

Geachte heer/mevrouw,

De overheid wil particulieren meer bij de realisatie van natuur in ons land betrekken. Zelf zal ze minder natuurterrein aankopen. Tegelijkertijd wil ze het beheer door particulieren stimuleren, bijvoorbeeld via een functieverandering van landbouwgrond naar blijvende natuurgrond. Het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) evalueert dit beleid.

Volgens onze informatie bent u eigenaar van grond, die in principe voor een functieverandering van landbouwgrond naar natuurgrond via de (Provinciale) Subsidieregeling Natuurbeheer in aanmerking kan komen. Het MNP is vooral geïnteresseerd in de vraag of particuliere grondeigenaren ook daadwerkelijk hun landbouwgrond naar natuurgrond willen omzetten of dat ze juist een andere keuze zullen maken. Geelen Consultancy, een marktonderzoeksbureau uit Wageningen (tel. 0317 - 425958, www.geelen-consultancy.nl), voert hiertoe een onderzoek uit. Op verzoek van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zijn ook enkele vragen voor het project 'Particulier Natuurbeheer, een kansrijke onderneming' toegevoegd.

Telefonisch interview

In de komende weken kunt u telefonisch benaderd worden door een medewerker van Geelen Consultancy met de vraag aan dit onderzoek deel te nemen. Het telefonische interview vraagt ongeveer 10 minuten van uw tijd.

Het MNP zal de resultaten van de enquête anoniem verwerken in de evaluatie. Bovendien worden de gegevens niet voor een ander doel gebruikt dan in deze brief is omschreven. Na afloop van het onderzoek zal het MNP de persoonsgegevens vernietigen. Naar verwachting zijn de resultaten van de evaluatie vanaf september 2007 beschikbaar via de website van het MNP (www.mnp.nl).

We stellen uw medewerking zeer op prijs en danken u bij voorbaat voor uw tijd en moeite.

Met vriendelijke groet,

De unitmanager Frontoffice Dienst Regelingen
Mevr. mr. drs. E. Slump

Nog invullen

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
			04-05-2007
onderwerp		doorkiesnummer	bijlagen
Onderzoek knelpunten particulier natuurbeheer via functieverandering			

Geachte heer/mevrouw,

De overheid wil particulieren meer bij de realisatie van natuur in ons land betrekken. Zelf zal ze minder natuurterrein aankopen. Tegelijkertijd wil ze het beheer door particulieren stimuleren, bijvoorbeeld via een functieverandering van landbouwgrond naar blijvende natuurgrond. Het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) evalueert dit beleid.

Volgens onze informatie is een subsidieaanvraag van u voor een functieverandering van landbouwgrond naar natuurgrond via de (Provinciale) Subsidieregeling Natuurbeheer gehonoreerd. Het MNP onderzoekt eventuele knelpunten waarmee u bij uw aanvraag tot functieverandering te maken heeft gehad. Geelen Consultancy, een marktonderzoeksbureau uit Wageningen (tel. 0317 – 425958, www.geelen-consultancy.nl), voert daarom een onderzoek uit. Op verzoek van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zijn ook enkele vragen voor het project 'Particulier Natuurbeheer, een kansrijke onderneming' toegevoegd.

Telefonisch interview

In de komende weken kunt u telefonisch benaderd worden door een medewerker van Geelen Consultancy met de vraag aan dit onderzoek deel te nemen. Het telefonische interview vraagt ongeveer 10 minuten van uw tijd.

Het MNP zal de resultaten van de enquête anoniem verwerken in de evaluatie. Bovendien worden de gegevens niet voor een ander doel gebruikt dan in deze brief is omschreven. Na afloop van het onderzoek zal het MNP de persoonsgegevens vernietigen. Naar verwachting zijn de resultaten van de evaluatie vanaf september 2007 beschikbaar via de website van het MNP (www.mnp.nl).

We stellen uw medewerking zeer op prijs en danken u bij voorbaat voor uw tijd en moeite.

Met vriendelijke groet,

De unitmanager Frontoffice Dienst Regelingen
Mevr. mr. drs. E. Slump

Nog invullen

uw brief van	uw kenmerk	ons kenmerk	datum
			08-05-2007
onderwerp		doorkiesnummer	bijlagen
onderzoek knelpunten particulier natuurbeheer via functieverandering			

Geachte heer/mevrouw,

De overheid wil particulieren meer bij de realisatie van natuur in ons land betrekken. Zelf zal ze minder natuurterrein aankopen. Tegelijkertijd wil ze het beheer door particulieren stimuleren, bijvoorbeeld via een functieverandering van landbouwgrond naar blijvende natuurgrond. Het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) evalueert dit beleid.

Volgens onze informatie is een aanvraag van u voor een functieverandering van landbouwgrond naar natuurgrond via de (Provinciale) Subsidieregeling Natuurbeheer wel gehonoreerd, maar heeft niet geresulteerd in een daadwerkelijke functieverandering. Het MNP onderzoekt de knelpunten waarmee u bij deze aanvraag tot functieverandering te maken heeft gehad. Geelen Consultancy, een marktonderzoeksbureau uit Wageningen (tel. 0317 – 425958, www.geelen-consultancy.nl) voert het onderzoek uit. Op verzoek van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zijn ook enkele vragen voor het project 'Particulier Natuurbeheer, een kansrijke onderneming' toegevoegd.

Telefonisch interview

In de komende weken kunt u telefonisch benaderd worden door een medewerker van Geelen Consultancy met de vraag aan dit onderzoek deel te nemen. Het telefonische interview vraagt ongeveer 10 minuten van uw tijd.

Het MNP zal de resultaten van de enquête anoniem verwerken in de evaluatie. Bovendien worden de gegevens niet voor een ander doel gebruikt dan in deze brief is omschreven. Na afloop van het onderzoek zal het MNP de persoonsgegevens vernietigen. Naar verwachting zijn de resultaten van de evaluatie vanaf september 2007 beschikbaar via de website van het MNP (www.mnp.nl).

We stellen uw medewerking zeer op prijs en danken u bij voorbaat voor uw tijd en moeite.

Met vriendelijke groet,

De unitmanager Frontoffice Dienst Regelingen
Mevr. mr. drs. E. Slump

Bijlage 2 De drie vragenlijsten voor de verschillende deelonderzoeken

Vragenlijst 1

Goede[morgen/middag/avond] U spreekt met [naam interviewer] namens Milieu- en Natuurplanbureau. Spreek ik met [naam respondent]?

0 Ja

0 Nee [vragen naar de juiste persoon of afspraak maken]

Wij zijn bezig met een onderzoek onder grondeigenaren en hebben u daar onlangs een brief over gestuurd. Heeft u nu maximaal 8 minuten tijd om een aantal vragen te beantwoorden

ALGEMENE VRAGEN

Eerst een aantal algemene vragen.

1. Bent u agrarisch actief?

0 Ja [naar vraag 2]

0 Nee [naar vraag 4]

2. Wat is uw belangrijkste agrarische activiteit?
[Spontaan antwoorden, één antwoord mogelijk]

0 Graasdierhouderij, zoals melkvee, zoogkoeien, paarden, schapen en/of geiten

0 Intensieve veehouderij (o.a. varkens, pluimvee, vleeskalveren)

0 Glastuinbouw (bloemen, planten, groenten, champignons)

0 Tuinbouw in open grond (inclusief bollen, fruit- en boomteelt)

0 Akkerbouw

0 Gemengd bedrijf

0 Recreatieboerderij of hobbyboer

0 Anders, nl ... [intikken]

0 Weet niet

3a. Heeft u runderen, paarden, schapen of geiten op uw bedrijf?

0 Ja [naar de volgende vraag]

0 Nee [volgende vraag overslaan]

0 Weet niet/geen mening [volgende vraag overslaan]

3b. Mag ik vragen wat het aantal melk- en kalfkoeien op uw bedrijf is?

Wat is het aantal zoog- en vleeskoeien?

Wat is het aantal paarden?

Wat is het aantal schapen en geiten?

4. Heeft u (of uw organisatie) één of meerdere landgoederen volgens de NatuurSchoonWet of bent u ermee bezig? **[INT: doorvragen bij 'nee']**
- 0 Ja
 0 Nee, maar ben er wel mee bezig
 0 Nee
 0 Weet niet
5. Hoeveel hectares landbouwgrond heeft u (of uw organisatie) in eigendom inclusief verpachte gronden? Exclusief erf en landbouwgrond die is omgezet in natuur.
- 6a. Hoeveel hectares landbouwgrond verpacht (of uw organisatie)?
 6b. Hoeveel hectares landbouwgrond pacht (of uw organisatie)?

[Uitleg aan iedereen]: De volgende vragen gaan over de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur, zoals in bos of in natuurlijk grasland. Voor alle duidelijkheid, de vragen gaan NIET over agrarisch natuurbeheer, dus NIET over natuurvriendelijke landbouw waarbij landbouwgrond landbouwgrond blijft.

Omdat, voorzover wij weten, uw grond (of de grond van uw organisatie) geheel of gedeeltelijk binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) ligt, kunt u (of uw organisatie) hiervoor subsidies krijgen volgens de Provinciale Subsidieregeling Natuurbeheer (PSN-regeling), voorheen de SN-regeling.

7. Was u ervan op de hoogte dat u (of uw organisatie) subsidies kunt krijgen voor de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur?
- 0 Ja, ben goed op de hoogte
 0 Ja, maar ben niet zo goed op de hoogte
 0 Nee, wist ik niet

VERLEDEN LANDBOUWGROND OMGEVORMD IN BLIJVENDE NATUUR

8. Heeft u (of uw organisatie) in het verleden al landbouwgrond omgevormd in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer?
- 0 Ja **[naar vraag 9]**
 0 Nee **[naar vraag 12]**
 0 Weet niet **[naar vraag 12]**
9. In welk jaar heeft u (of uw organisatie) de laatste subsidieaanvraag hiervoor ingediend?
[INT: tik het volledige jaartal in, bv 2001]
10. In welk jaar is deze subsidieaanvraag goedgekeurd?
[INT: tik het volledige jaartal in, bv 2003]
11. Hoeveel hectares landbouwgrond heeft u (of uw organisatie) in totaal omgevormd in blijvende natuur?

TOEKOMST LANDBOUWGROND OMVORMEN IN BLIJVENDE NATUUR

12. Hoe waarschijnlijk is het dat u (of uw organisatie) binnen nu en 10 jaar **(meer, indien 'ja' bij vraag 8)** landbouwgrond gaat omvormen in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer? Voor alle duidelijkheid, deze vraag heeft ook betrekking op landbouwgrond die u (of uw organisatie) van plan bent te gaan kopen voor de aanleg van blijvende natuur binnen nu en 10 jaar. Is dat:
- 0 Vrijwel zeker, of [vraag 13 overslaan]
  - 0 Waarschijnlijk wel, of [vraag 13 overslaan]
  - 0 Waarschijnlijk niet, of [naar de volgende vraag]
  - 0 Zeker niet [naar de volgende vraag]
  - 0 Weet niet/geen mening [niet oplezen, naar vraag 22]
- 12b. [Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 12] Bent u van plan de subsidieaanvraag hiervoor zelf te regelen of gaat u dit uitbesteden?
- 0 Zelf regelen
  - 0 Uitbesteden
  - 0 Gedeeltelijk zelf regelen, gedeeltelijk uitbesteden
  - 0 Weet niet geen mening
13. [Indien 'waarschijnlijk niet' of 'zeker niet' bij vraag 12] Waarom niet als ik vragen mag?
[Spontaan, meer antwoorden mogelijk]
- 0 Andere bestemming (landbouw, bouwgrond) levert meer op
  - 0 Past niet in de bedrijfsstrategie
  - 0 Principeel: een boer doet zo iets niet
  - 0 Vertrouw de Overheid niet
  - 0 Subsidies zijn te laag
  - 0 Subsidies zijn te onzeker
  - 0 Er is genoeg natuur
  - 0 Te weinig kennis van natuurbeheer
  - 0 Past niet in bestemmingsplan
  - 0 Grond ligt buiten de Ecologische HoofdStructuur (EHS)
  - 0 Grond is nog verpacht
  - 0 Wil eerst meer informatie
  - 0 Permanente karakter ("je zit er voor altijd aan vast")
  - 0 Anders, nl ... [invullen]
  - 0 Weet niet

Na vraag 13 naar vraag 22

- 14a. [Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 12] Hoeveel hectares landbouwgrond bent u (of uw organisatie) van plan om te gaan vormen in blijvende natuur binnen nu en 10 jaar?
[Int: ongeveer aangeven]
- 14b. [Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 12] Hoeveel van deze hectares bent u van plan te gaan kopen voor de aanleg van blijvende natuur?

15. **[Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 12]** Kunt u ongeveer aangeven op welke termijn u (of uw organisatie) landbouwgrond wilt omvormen in blijvende natuur? Is dat:
- 0 Binnen 1 jaar
  - 0 Over ongeveer 2 jaar, of
  - 0 Over ongeveer 3 jaar, of
  - 0 Over ongeveer 4 jaar, of
  - 0 Over ongeveer 5 jaar, of
  - 0 Binnen 5 en 10 jaar
  - 0 Weet niet/geen mening **[niet oplezen]**
16. **[Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 12]** Heeft u hier al informatie over aangevraagd, voordat u onze brief kreeg?
- 0 Ja
  - 0 Nee
  - 0 Weet niet
17. **[Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 12]** Wat zijn de belangrijkste redenen waarom u (of uw organisatie) landbouwgrond wil omvormen in blijvende natuur?
[Spontaan, meer antwoorden mogelijk]
- 0 Grond minder geschikt voor landbouw
  - 0 Liefde of interesse voor natuur
  - 0 Hoge subsidies
  - 0 Past binnen de bedrijfsstrategie
  - 0 Voldoen aan de voorwaarden voor een officieel landgoed (NatuurSchoonWet)
  - 0 Boerenbedrijf levert niet voldoende op
  - 0 Meer geld beschikbaar voor bedrijfsovername en/of –ontwikkeling
  - 0 Belastingtechnisch gunstig
  - 0 Verfraaien van de woonomgeving
  - 0 In eigendom houden van de grond
  - 0 Op advies van voorlichter/adviseur/rentmeester/collega
  - 0 Anders, nl ... **[invullen]**
  - 0 Weet niet
18. **[Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 12]** Wat zijn de belangrijkste knelpunten die u (of uw organisatie) verwacht bij de aanvraag van de Subsidieregeling Natuurbeheer?
[Spontaan, meer antwoorden mogelijk]
- 0 GEEN knelpunten
  - 0 Lage subsidies
  - 0 Subsidies onzeker
  - 0 (Te) lage taxatie van de grond
  - 0 Aanvraag gaat lang duren
  - 0 Procedures bij Provincie (gebiedsplan)
  - 0 Procedures bij Gemeente (bestemmingsplan)
  - 0 Informatie van Dienst Regelingen (voorheen Laser) en/of DLG onduidelijk/onvoldoende
  - 0 Voldoen aan de voorwaarden voor een officieel landgoed (NatuurSchoonWet)
  - 0 Belastingtechnische zaken
  - 0 Gebrek aan kennis over procedures
  - 0 Hoge investeringen vooraf
  - 0 Anders, nl ... **[invullen]**
  - 0 Weet niet

19. **[Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 12]** Bij welke instantie denkt u dat uw aanvraag het langst blijft liggen? Is dat bij:
- 0 De gemeente, of
  - 0 Dienst Regelingen (voorheen Laser), of
  - 0 De provincie, of
  - 0 Een andere instantie, nl ... **[intikken]**
  - 0 Weet niet/geen mening
20. **[Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 12]** Hoe lang denkt u dat de doorlooptijd zal zijn vanaf het indienen van de aanvraag tot het moment dat alle procedures afgerond zullen zijn?
[INT: spontaan antwoorden]
- 0 Minder dan 6 maanden
  - 0 6 – 12 maanden
  - 0 12 – 18 maanden
  - 0 18 maanden tot 2 jaar
  - 0 Langer dan 2 jaar
  - 0 De procedure is nog niet helemaal afgerond
  - 0 Weet niet/geen mening
21. **[Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 12]** Hoeveel tijd in uren denkt uzelf en/of iemand anders binnen uw bedrijf nodig te hebben voor het indienen van de subsidieaanvraag tot het moment dat alle procedures afgerond zijn?

ANDERE BEHEERSVORMEN: Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer (PSAN-regeling)

22. Een andere beheersvorm is agrarisch natuurbeheer. Dit wil zeggen: de landbouwgrond blijft landbouwgrond. Het gaat dus om natuurvriendelijke landbouw, zoals weidevogelbeheer of botanisch graslandbeheer. Ook hiervoor zijn subsidies aan te vragen via de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN-regeling), voorheen de SAN-regeling. Bent u hiervan op de hoogte?
- 0 Ja, ben goed op de hoogte
  - 0 Ja, maar ben niet zo goed op de hoogte
  - 0 Nee, wist ik niet **[vraag 23 overslaan]**
23. Ontvangt u (of uw organisatie) subsidies volgens de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer voor natuurvriendelijke landbouw? Hierbij laten we beheer van landschapselementen zoals houtwallen en/of poelen buiten beschouwing.
[INT: bij 'nee' doorvragen]
- 0 Ja
  - 0 Nee, maar wel subsidie van een andere organisatie (gemeente en/of waterschap)
  - 0 Nee, ik (of onze organisatie) ontvang(t) helemaal geen subsidies
  - 0 Weet niet

24. Hoe waarschijnlijk is het dat u (of uw organisatie) binnen nu en 10 jaar [**'meer'**, **indien vraag 23 'ja'**] agrarisch natuurbeheer volgens de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer gaat uitvoeren? Is dat:
- 0 Vrijwel zeker, of
  - 0 Waarschijnlijk wel, of
  - 0 Waarschijnlijk niet, of
  - 0 Zeker niet
  - 0 Weet niet/geen mening
25. [**Indien vraag 8 is 'ja' en/of 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' in vraag 12**] U heeft aangegeven dat u (of uw organisatie) landbouwgrond heeft omgevormd in blijvende natuur en/of dat u (of uw organisatie) dit waarschijnlijk van plan bent (of is). Is dit een reden om MEER, MINDER of NIET aan agrarisch natuurbeheer te doen?
- 0 Ja, meer agrarisch natuurbeheer [naar vraag 26a]
  - 0 Ja, minder agrarisch natuurbeheer [naar vraag 26b]
  - 0 Ja, geen agrarisch natuurbeheer [naar vraag 27]
  - 0 Nee [naar vraag 27]
  - 0 Weet niet/geen mening [naar vraag 27]
- 26a. [**Indien 'ja, meer' bij vraag 25**] Hoeveel hectare agrarisch natuurbeheer denkt u meer te gaan doen?
- 26b. [**Indien 'ja, minder' bij vraag 25**] Hoeveel hectare agrarisch natuurbeheer denkt u minder of niet te gaan doen?

ANDERE BEHEERSVORMEN: Natuurpacht

Nu volgen enkele vragen over Natuurpacht. Natuurpacht is bijvoorbeeld pacht van grasland of natuurgronden, die eigendom zijn van Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer of een provinciaal landschap.

27. Doet u (of uw organisatie) aan Natuurpacht?
- 0 Ja
  - 0 Nee
  - 0 Weet niet
28. Hoe waarschijnlijk is het dat u (of uw organisatie) binnen nu en 10 jaar [**'meer'**, **indien vraag 27 'ja'**] aan Natuurpacht gaat doen? Is dat:
- 0 Vrijwel zeker, of
  - 0 Waarschijnlijk wel, of
  - 0 Waarschijnlijk niet, of
  - 0 Zeker niet
  - 0 Weet niet/geen mening
29. [**Indien vraag 8 is 'ja' en/of 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' in vraag 12**] U heeft aangegeven dat u (of uw organisatie) landbouwgrond heeft omgevormd in blijvende natuur en/of dat u (of uw organisatie) dit waarschijnlijk van plan bent (of is). Is dit een reden om MEER, MINDER of NIET aan Natuurpacht te doen?
- 0 Ja, meer natuurpacht [naar vraag 30a]
  - 0 Ja, minder natuurpacht [naar vraag 30b]
  - 0 Ja, geen natuurpacht [naar vraag 31]
  - 0 Nee [naar vraag 31]
  - 0 Weet niet/geen mening [naar vraag 31]

- 30a. **[Indien 'ja, meer' bij vraag 29]** Hoeveel hectare Natuurpacht denkt u meer te gaan doen?
- 30b. **[Indien 'ja, minder' bij vraag 29]** Hoeveel hectare minder Natuurpacht denkt u minder of niet te gaan doen?
31. De laatste vragen gaan weer over de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur: Hoe waarschijnlijk is het dat u (of uw organisatie) binnen nu en 10 jaar landbouwgrond gaat VERKOPEN voor de omvorming in blijvende natuur, zoals bos of natuurlijk grasland? Is dat:
- 0 Vrijwel zeker, of **[naar de volgende vraag]**
 0 Waarschijnlijk wel, of **[naar de volgende vraag]**
 0 Waarschijnlijk niet, of **[volgende vraag overslaan]**
 0 Zeker niet **[volgende vraag overslaan]**
 0 Weet niet/geen mening **[niet oplezen]**
32. **[Indien 'vrijwel zeker' of 'waarschijnlijk wel' bij vraag 31]** Om hoeveel hectares landbouwgrond gaat het dan?
33. **[Aan iedereen]** Het communicatieproject "Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming" heeft tot doel grondeigenaren te informeren over de mogelijkheden die er zijn met betrekking tot particulier natuurbeheer? Kent u dit communicatieproject?
- 0 Ja
 0 Nee
 0 Weet niet/geen mening
34. **[Aan iedereen]** Ik noem nu een aantal acties van het communicatieproject. Kunt u per actie aangeven of u deze wel of niet kent?
- De folder "Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming". Heeft u gehoord van deze folder of heeft u de folder ingezien of gelezen?
- 0 Kent de folder, maar niet gelezen
 0 Heeft de folder gelezen of ingezien
 0 Kent de folder niet
- De particuliere Natuurbeheerkrant. Heeft u gehoord van deze krant of heeft u de krant wel eens gelezen of ingezien?
- 0 Kent de krant, maar nooit gelezen
 0 Kent de krant en gelezen of ingezien
 0 Kent de krant niet
- Veldbijeenkomsten, themabijeenkomsten, huiskamerbijeenkomsten of kennisdagen over natuurbeheer. Bent u op de hoogte van deze bijeenkomsten of heeft u daar wel eens aan deelgenomen?
- 0 Kent deze bijeenkomsten, maar nooit deelgenomen
 0 Heeft wel eens deelgenomen
 0 Kent deze bijeenkomsten niet

- De website www.particulierenatuur.nl. Heeft u gehoord van deze website of heeft u de website wel eens bezocht?
  - 0 Kent de website, maar nooit bezocht
  - 0 Heeft de website wel eens bezocht
  - 0 Kent de website niet

- De film waarin drie particuliere grondeigenaren vertellen over hun ervaringen. Heeft u gehoord van deze film of heeft u de film gezien?
  - 0 Kent de film, maar niet gezien
  - 0 Heeft de film gezien
  - 0 Kent de film niet

- Artikelen over natuurbeheer in vakbladen. Kent u dergelijke artikelen of heeft u die wel eens gelezen?
  - 0 Is op de hoogte van artikelen, maar nooit gelezen
  - 0 Heeft artikelen over natuurbeheer gelezen
  - 0 Weet niet van het bestaan van artikelen

- 35. **[Aan iedereen]** Heeft het communicatieproject u geholpen bij uw keuze om wel of niet aan particulier natuurbeheer te gaan doen?
  - 0 Ja
  - 0 Nee
  - 0 Weet niet/geen mening

- 36. **[Aan iedereen]** Heeft u nog suggesties voor verbeteringen of opmerkingen over het omvormen van landbouw naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer?
  - 0 Ja **[naar de volgende vraag]**
  - 0 Nee **[einde vragenlijst]**
  - 0 Weet niet/geen mening **[einde vragenlijst]**

- 37. **[Indien 'ja']** welke?
[open vraag]

Dit was de laatste vraag. Bedankt voor uw medewerking. Dag.

Vragenlijst 2

Goede[morgen/middag/avond] U spreekt met [naam interviewer] namens Milieu- en Natuurplanbureau. Spreek ik met [naam respondent]?

- 1 Ja
0 Nee [vragen naar de juiste persoon of afspraak maken]

Wij zijn bezig met een onderzoek onder grondeigenaren en hebben u daar onlangs een brief over gestuurd. Heeft u nu maximaal 8 minuten tijd om een aantal vragen te beantwoorden

SCREENING

1. Volgens onze informatie heeft u (of uw organisatie) landbouwgrond omgevormd in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer (PSN-regeling of voorheen de SN-regeling). Voor alle duidelijkheid, we hebben het hier NIET over de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer voor natuurvriendelijke landbouw (PSAN-regeling of voorheen de SAN-regeling). Klopt het dat een aanvraag voor de omvorming van landbouw naar blijvende natuur van u (of uw organisatie) is goedgekeurd?
- 0 Ja
0 Nee [einde vragenlijst]

ALGEMENE VRAGEN

Eerst een aantal algemene vragen

2. Bent u agrarisch actief?
- 0 Ja [naar vraag 3]
0 Nee [naar vraag 5]
3. Wat is uw belangrijkste agrarische activiteit?
[Spontaan antwoorden, één antwoord mogelijk]
- 0 Graasdierhouderij, zoals melkvee, zoogkoeien, paarden, schapen en/of geiten
0 Intensieve veehouderij (o.a. varkens, pluimvee, vleeskalveren)
0 Glastuinbouw (bloemen, planten, groenten, champignons)
0 Tuinbouw in open grond (inclusief bollen, fruit- en boomteelt)
0 Akkerbouw
0 Gemengd bedrijf
0 Recreatieboerderij of hobbyboer
0 Anders, nl ... [intikken]
0 Weet niet
- 4a. Heeft u runderen, paarden, schapen of geiten op uw bedrijf?
- 0 Ja [naar de volgende vraag]
0 Nee [volgende vraag overslaan]
0 Weet niet/geen mening [volgende vraag overslaan]

- 4b. Mag ik vragen wat het aantal melk- en kalfkoeien op uw bedrijf is?
 Wat is het aantal zoog- en vleeskoeien?
 Wat is het aantal paarden?
 Wat is het aantal schapen en geiten?
5. Heeft u (of uw organisatie) één of meerdere landgoederen volgens de NatuurSchoonWet of bent u ermee bezig? **[INT: doorvragen bij 'nee']**
- 0 Ja
 0 Nee, maar ben er wel mee bezig
 0 Nee
 0 Weet niet
6. Hoeveel hectares landbouwgrond heeft u (of uw organisatie) in eigendom inclusief verpachte gronden? Exclusief erf en landbouwgrond die is omgezet in natuur.
- 7a. Hoeveel hectares landbouwgrond verpacht (of uw organisatie)?
 7b. Hoeveel hectares landbouwgrond pacht (of uw organisatie)?

[Uitleg aan iedereen]: De volgende vragen gaan over de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur, zoals in bos of in natuurlijk grasland. Voor alle duidelijkheid, de vragen gaan NIET over agrarisch natuurbeheer, dus NIET over natuurvriendelijke landbouw waarbij landbouwgrond landbouwgrond blijft.

VERLEDEN LANDBOUWGROND OMGEVORMD IN BLIJVENDE NATUUR

8. In welk jaar heeft u (of uw organisatie) de laatste subsidieaanvraag ingediend?
[INT: tik het volledige jaartal in, bv 2001]
9. In welk jaar is deze subsidieaanvraag goedgekeurd?
[INT: tik het volledige jaartal in, bv 2003]
10. Hoeveel hectares landbouwgrond heeft u (of uw organisatie) in totaal omgevormd in blijvende natuur?
- 11a. Wat waren de belangrijkste redenen waarom u (of uw organisatie) landbouwgrond wilde omvormen in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer?
[Spontaan, meer antwoorden mogelijk]
- 0 Grond minder geschikt voor landbouw
 0 Liefde of interesse voor natuur
 0 Hoge subsidies
 0 Past binnen de bedrijfsstrategie
 0 Voldoen aan de voorwaarden voor een officieel landgoed (NatuurSchoonWet)
 0 Boerenbedrijf levert niet voldoende op
 0 Meer geld beschikbaar voor bedrijfsovername en/of –ontwikkeling
 0 Belastingtechnisch gunstig
 0 Verfraaien van de woonomgeving
 0 In eigendom houden van de grond
 0 Op advies van voorlichter/adviseur/rentmeester/collega
 0 Anders, nl ... **[invullen]**
 0 Weet niet

- 11b Heeft u deze subsidieaanvraag zelf geregeld of uitbesteedt?
- 0 Zelf geregeld
  - 0 Uitbesteedt
  - 0 Gedeeltelijk zelf geregeld, gedeeltelijk uitbesteedt
  - 0 Weet niet/geen mening
12. Wat zijn de belangrijkste knelpunten die u (of uw organisatie) tegenkwam bij de aanvraag van de Subsidieregeling Natuurbeheer?
[Spontaan, meer antwoorden mogelijk]
- 0 Kwam GEEN knelpunten tegen
  - 0 Lage subsidies
  - 0 Subsidies onzeker
  - 0 (Te) lage taxatie van de grond
  - 0 Aanvraag duurde lang
  - 0 Procedures bij Provincie (gebiedsplan)
  - 0 Procedures bij Gemeente (bestemmingsplan)
  - 0 Informatie van Dienst Regelingen (voorheen Laser) en/of DLG onduidelijk/onvoldoende
  - 0 Voldoen aan de voorwaarden voor een officieel landgoed (NatuurSchoonWet)
  - 0 Belastingtechnische zaken
  - 0 Gebrek aan kennis over procedures
  - 0 Hoge investeringen vooraf
  - 0 Anders, nl ... **[invullen]**
  - 0 Weet niet
13. Bij welke instantie bleef uw aanvraag het langst liggen? Was dat bij:
- 0 De gemeente, of
  - 0 Dienst Regelingen (voorheen Laser), of
  - 0 De provincie, of
  - 0 Een andere instantie, nl ... **[intikken]**
  - 0 Weet niet/geen mening
14. Hoe lang was de doorlooptijd vanaf het indienen van de aanvraag tot het moment dat alle procedures afgerond waren?
[INT: spontaan antwoorden]
- 0 Minder dan 6 maanden
  - 0 6 – 12 maanden
  - 0 12 – 18 maanden
  - 0 18 maanden tot 2 jaar
  - 0 Langer dan 2 jaar
  - 0 De procedure is nog niet helemaal afgerond
  - 0 Weet niet/geen mening
15. Hoeveel tijd in uren was uzelf en/of iemand anders binnen uw organisatie kwijt voor het indienen van de subsidieaanvraag tot het moment dat alle procedures afgerond waren?

16. **[Aan iedereen]** Het communicatieproject “Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming” heeft tot doel grondeigenaren te informeren over de mogelijkheden die er zijn met betrekking tot particulier natuurbeheer? Kent u dit communicatieproject?
- 0 Ja
0 Nee
0 Weet niet/geen mening
17. **[Aan iedereen]** Ik noem nu een aantal acties van het communicatieproject. Kunt u per actie aangeven of u deze wel of niet kent?
- De folder “Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming”. Heeft u gehoord van deze folder of heeft u de folder ingezien of gelezen?
- 0 Kent de folder, maar niet gelezen
0 Heeft de folder gelezen of ingezien
0 Kent de folder niet
- De particuliere Natuurbeheerkrant. Heeft u gehoord van deze krant of heeft u de krant wel eens gelezen of ingezien?
- 0 Kent de krant, maar nooit gelezen
0 Kent de krant en gelezen of ingezien
0 Kent de krant niet
- Veldbijeenkomsten, themabijeenkomsten, huiskamerbijeenkomsten of kennisdagen over natuurbeheer. Bent u op de hoogte van deze bijeenkomsten of heeft u daar wel eens aan deelgenomen?
- 0 Kent deze bijeenkomsten, maar nooit deelgenomen
0 Heeft wel eens deelgenomen
0 Kent deze bijeenkomsten niet
- De website www.particulierenatuur.nl. Heeft u gehoord van deze website of heeft u de website wel eens bezocht?
- 0 Kent de website, maar nooit bezocht
0 Heeft de website wel eens bezocht
0 Kent de website niet
- De film waarin drie particuliere grondeigenaren vertellen over hun ervaringen. Heeft u gehoord van deze film of heeft u de film gezien?
- 0 Kent de film, maar niet gezien
0 Heeft de film gezien
0 Kent de film niet
- Artikelen over natuurbeheer in vakbladen. Kent u dergelijke artikelen of heeft u die wel eens gelezen?
- 0 Is op de hoogte van artikelen, maar nooit gelezen
0 Heeft artikelen over natuurbeheer gelezen
0 Weet niet van het bestaan van artikelen

18. **[Aan iedereen]** Heeft het communicatieproject u geholpen bij uw keuze om aan particulier natuurbeheer te gaan doen?
- 0 Ja
0 Nee
0 Weet niet/geen mening
19. **[Aan iedereen]** Heeft u nog suggesties voor verbeteringen of opmerkingen over het omvormen van landbouw naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer?
- 0 Ja **[naar de volgende vraag]**
0 Nee **[einde vragenlijst]**
0 Weet niet/geen mening **[einde vragenlijst]**
20. **[Indien 'ja']** welke?
[open vraag]

Dit was de laatste vraag. Bedankt voor uw medewerking. Dag.

Vragenlijst 3

Goede[morgen/middag/avond] U spreekt met [naam interviewer] namens Milieu- en Natuurplanbureau. Spreek ik met [naam respondent]?

2 Ja

0 Nee [vragen naar de juiste persoon of afspraak maken]

Wij zijn bezig met een onderzoek onder grondeigenaren en hebben u daar onlangs een brief over gestuurd. Heeft u nu maximaal 8 minuten tijd om een aantal vragen te beantwoorden

SCREENING

1a. Volgens onze informatie heeft een subsidieaanvraag van u of uw organisatie voor de omvorming van landbouwgrond naar blijvende natuur uiteindelijk NIET geresulteerd in een daadwerkelijke functieverandering. Voor alle duidelijkheid, we hebben het hier dus over de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN-regeling, na 15 november 2006 veranderd in Provinciale SN-regeling) en NIET over de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer voor natuurvriendelijke landbouw (SAN-regeling, na 15 november 2006 veranderd in PSAN-regeling). Klopt het dat een aanvraag voor de omvorming van (landbouw)grond naar blijvende natuur van u (of uw organisatie) uiteindelijk niet heeft geresulteerd in een functieverandering?

0 Ja

0 Nee [einde vragenlijst]

1b. Is deze functieverandering niet doorgegaan vanwege een uiteindelijke afwijzing van de aanvraag of heeft uzelf de subsidieaanvraag ingetrokken?

0 Zelf ingetrokken

0 Uiteindelijk afgewezen

0 Beide

0 Weet het niet (meer)

ALGEMENE VRAGEN

Eerst een aantal algemene vragen

2. Bent u agrarisch actief?

0 Ja [naar vraag 3]

0 Nee [naar vraag 5]

3. Wat is uw belangrijkste agrarische activiteit?
[Spontaan antwoorden, één antwoord mogelijk]

0 Graasdierhouderij, zoals melkvee, zoogkoeien, paarden, schapen en/of geiten

0 Intensieve veehouderij (o.a. varkens, pluimvee, vleeskalveren)

0 Glastuinbouw (bloemen, planten, groenten, champignons)

0 Tuinbouw in open grond (inclusief bollen, fruit- en boomteelt)

0 Akkerbouw

0 Gemengd bedrijf

0 Recreatieboerderij of hobbyboer

0 Anders, nl ... [intikken]

0 Weet niet

4a. Heeft u runderen, paarden, schapen of geiten op uw bedrijf?

0 Ja [naar de volgende vraag]

0 Nee [volgende vraag overslaan]

0 Weet niet/geen mening [volgende vraag overslaan]

4b. Mag ik vragen wat het aantal melk- en kalfkoeien op uw bedrijf is?
Wat is het aantal zoog- en vleeskoeien?
Wat is het aantal paarden?
Wat is het aantal schapen en geiten?

5. Heeft u (of uw organisatie) één of meerdere landgoederen volgens de
NatuurSchoonWet of bent u ermee bezig? [INT: doorvragen bij 'nee']

0 Ja

0 Nee, maar ben er wel mee bezig

0 Nee

0 Weet niet

6. Hoeveel hectares landbouwgrond heeft u (of uw organisatie) in eigendom
inclusief verpachte gronden?

7a. Hoeveel hectares landbouwgrond verpacht u (of uw organisatie)?

7b. Hoeveel hectares landbouwgrond pacht u (of uw organisatie)?

[Uitleg aan iedereen]: De volgende vragen gaan over de omvorming van landbouwgrond in blijvende natuur, zoals in bos of in natuurlijk grasland. Voor alle duidelijkheid, de vragen gaan NIET over agrarisch natuurbeheer, dus NIET over natuurvriendelijke landbouw waarbij landbouwgrond landbouwgrond blijft.

VERLEDEN LANDBOUWGROND OMGEVORMD IN BLIJVENDE NATUUR

8. Heeft u (of uw organisatie) in het verleden al landbouwgrond omgevormd in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer?
- 0 Ja
0 Nee **[naar vraag 12]**
0 Weet niet **[naar vraag 12]**
9. In welk jaar heeft u (of uw organisatie) de laatste subsidieaanvraag hiervoor ingediend?
[INT: tik het volledige jaartal in, bv 2001]
10. In welk jaar is deze subsidieaanvraag goedgekeurd?
[INT: tik het volledige jaartal in, bv 2003]
11. Hoeveel hectares landbouwgrond heeft u (of uw organisatie) in totaal omgevormd in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer?
12. De volgende vragen gaan over de subsidieaanvraag of subsidieaanvragen voor natuurbeheer van u (of uw organisatie) die NIET hebben geresulteerd in een daadwerkelijk omvorming van landbouwgrond naar blijvende natuur. In welk jaar heeft u (of uw organisatie) deze subsidieaanvraag ingediend?
[INT: tik het volledige jaartal in, bv 2001]
13. In welk jaar is deze subsidieaanvraag afgewezen of heeft u deze zelf ingetrokken?
[INT: tik het volledige jaartal in, bv 2003]
14. Wat waren de belangrijkste redenen waarom u (of uw organisatie) landbouwgrond wilde omvormen in blijvende natuur volgens de Subsidieregeling Natuurbeheer?
[Spontaan, meer antwoorden mogelijk]
- 0 Grond minder geschikt voor landbouw
0 Liefde of interesse voor natuur
0 Hoge subsidies
0 Past binnen de bedrijfsstrategie
0 Voldoen aan de voorwaarden voor een officieel landgoed (NatuurSchoonWet)
0 Boerenbedrijf levert niet voldoende op
0 Meer geld beschikbaar voor bedrijfsovername en/of –ontwikkeling
0 Belastingtechnisch gunstig
0 Verfraaien van de woonomgeving
0 In eigendom houden van de grond
0 Op advies van voorlichter/adviseur/rentmeester/collega
0 Anders, nl ... **[invullen]**
0 Weet niet

- 14b Heeft u deze subsidieaanvraag zelf geregeld of uitbesteedt?
- 0 Zelf geregeld
  - 0 Uitbesteedt
  - 0 Gedeeltelijk zelf geregeld, gedeeltelijk uitbesteedt
  - 0 Weet niet/geen mening
- 15a. Ik noem u nu een aantal mogelijke oorzaken waarom de laatste subsidieaanvraag NIET heeft geresulteerd in een functieverandering van landbouwgrond naar blijvende natuur. Kunt u per mogelijke oorzaak aangeven of dit heeft meegespeeld?
- 0 Paste niet in gebiedsplan volgens de Provincie
  - 0 Grond lag buiten de Ecologische HoofdStructuur (EHS)
  - 0 Bestemmingswijziging naar natuur bleek niet mogelijk
  - 0 Bestemmingswijziging duurde te lang
  - 0 Vergunningen en/of ontheffingen voor de aanleg werden niet gegeven
  - 0 Paste niet binnen de voorwaarden voor de NatuurSchoonWet (NSW)
  - 0 Kwalitatieve verplichting niet getekend
  - 0 Definitieve taxatie van de grond lager dan verwacht
- Ja
Nee
Weet niet/geen mening
- 15b. Zijn er nog andere oorzaken waarom de laatste subsidieverandering NIET heeft geresulteerd in een functieverandering?
- 0 Ja **[naar de volgende vraag]**
  - 0 Nee **[volgende vraag overslaan]**
  - 0 Weet niet **[volgende vraag overslaan]**
- 15c. Zo ja, welke **[open vraag]**
16. Kunt u aangeven welke instantie het meest heeft bijgedragen waarom de subsidieaanvraag niet heeft geresulteerd in een functieverandering van landbouwgrond naar blijvende natuur? Is dat:
- 0 Nee
  - 0 De gemeente, of
  - 0 Dienst Regelingen (voorheen Laser), of
  - 0 De provincie, of
  - 0 Een andere instantie, nl, ... **[intikken]**
  - 0 Weet niet/geen mening
17. Hoeveel tijd in uren was uzelf en/of iemand anders binnen uw organisatie kwijt voor het indienen van de subsidieaanvraag tot de uiteindelijke afwijzing dan wel intrekking ervan door uzelf?

18. **[Aan iedereen]** Het communicatieproject “Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming” heeft tot doel grondeigenaren te informeren over de mogelijkheden die er zijn met betrekking tot particulier natuurbeheer? Kent u dit communicatieproject?
- 0 Ja
0 Nee
0 Weet niet/geen mening
19. **[Aan iedereen]** Ik noem nu een aantal acties van het communicatieproject. Kunt u per actie aangeven of u deze wel of niet kent?
- De folder “Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming”. Heeft u gehoord van deze folder of heeft u de folder ingezien of gelezen?
- 0 Kent de folder, maar niet gelezen
0 Heeft de folder gelezen of ingezien
0 Kent de folder niet
- De particuliere Natuurbeheerkrant. Heeft u gehoord van deze krant of heeft u de krant wel eens gelezen of ingezien?
- 0 Kent de krant, maar nooit gelezen
0 Kent de krant en gelezen of ingezien
0 Kent de krant niet
- Veldbijeenkomsten, themabijeenkomsten, huiskamerbijeenkomsten of kennisdagen over natuurbeheer. Bent u op de hoogte van deze bijeenkomsten of heeft u daar wel eens aan deelgenomen?
- 0 Kent deze bijeenkomsten, maar nooit deelgenomen
0 Heeft wel eens deelgenomen
0 Kent deze bijeenkomsten niet
- De website www.particulierenatuur.nl. Heeft u gehoord van deze website of heeft u de website wel eens bezocht?
- 0 Kent de website, maar nooit bezocht
0 Heeft de website wel eens bezocht
0 Kent de website niet
- De film waarin drie particuliere grondeigenaren vertellen over hun ervaringen. Heeft u gehoord van deze film of heeft u de film gezien?
- 0 Kent de film, maar niet gezien
0 Heeft de film gezien
0 Kent de film niet
- Artikelen over natuurbeheer in vakbladen. Kent u dergelijke artikelen of heeft u die wel eens gelezen?
- 0 Is op de hoogte van artikelen, maar nooit gelezen
0 Heeft artikelen over natuurbeheer gelezen
0 Weet niet van het bestaan van artikelen

20. **[Aan iedereen]** Heeft het communicatieproject u geholpen bij uw keuze om wel of niet aan particulier natuurbeheer te gaan doen?

- 0 Ja
- 0 Nee
- 0 Weet niet/geen mening

21. **[Aan iedereen]** Heeft u nog suggesties voor verbeteringen of opmerkingen over het omvormen van landbouw naar blijvende natuur via de Subsidieregeling Natuurbeheer?

- 0 Ja **[naar de volgende vraag]**
- 0 Nee **[einde vragenlijst]**
- 0 Weet niet/geen mening **[einde vragenlijst]**

22. **[Indien 'ja']** welke?
[open vraag]

Dit was de laatste vraag. Bedankt voor uw medewerking. Dag.

Bijlage 3 Representativiteit van het onderzoek

In totaal zijn ruim 2.116 grondeigenaren gebeld (zie tabel 1 in het rapport). Over het gehele onderzoek bedraagt de respons 68%. De deelnemers aan de SN functieverandering hebben een respons van bijna 80%. Het totaal aantal echte weigeringen bedroeg 291.

Deelonderzoek 1 is met name bedoeld om een schatting van het totale areaal landbouwgrond binnen de EHS/nieuwe natuur dat zal worden omgevormd naar blijvende natuur binnen nu en 10 jaar te geven. Daarom is in dit onderzoek de representativiteit van de respons bepaald aan de hand van overzichten van aantallen grondeigenaren en hun bezit van landbouwgrond in/bij de EHS/nieuwe natuur.

Tabel deelonderzoek 1: Respons en de populatie, uitgedrukt in aantal eigenaren (N) per grootteklasse van hun geschat areaal in/bij de EHS/nieuwe natuur

Omvang	Populatie				Respons			
	N	%	Ha	%	N	%	Ha	%
0,05-0,5	748	6	211	<1	36	5	10	<1
0,5-5	6371	49	15862	17	345	45	876	14
5-10	2961	23	21108	23	181	23	1341	21
10-15	1304	10	15999	17	95	12	1179	19
15-20	692	5	11916	13	37	5	627	10
20-25	375	3	8324	9	31	4	700	11
25 en groter	523	4	20073	21	47	6	1536	24
Totaal	12974	100	93493	100	772	100	6269	100

In de populatie heeft tweederde van de eigenaren naar schatting 10 hectare of minder in eigendom en zijn ze samen goed voor 40% van de landbouwgrond in de EHS/nieuwe natuur die nog moet worden omgevormd. Een klein deel van de eigenaren heeft minder dan 0,5 ha in bezit en 4% van de eigenaren bezit ruim 20% van de landbouwgrond in de populatie.

De grondeigenaren die in deelonderzoek 1 zijn geïnterviewd, zijn een representatieve afspiegeling van de totale populatie grondeigenaren. De samenstelling van de respons per grootteklasse is zowel in termen van aantallen eigenaren als in hectares om te vormen grond goed vergelijkbaar met de samenstelling van de populatie. Het is dus niet zo dat bijvoorbeeld eigenaren met meer landbouwgrond relatief vaker mee hebben gewerkt.

De representativiteit van deelonderzoek 2 is op dezelfde manier bepaald als voor deelonderzoek 1. In totaal bestaat deze populatie uit 815 grondeigenaren, die gezamenlijk 3.972 hectare landbouwgrond in de EHS in eigendom hebben. In totaal hebben we voor deelonderzoek 2 127 grondeigenaren geïnterviewd.

In deelonderzoek 3 is representativiteit niet aan de orde geweest. Het trekken van een steekproef was niet nodig, omdat het aantal potentiële respondenten te gering was (126). Er is gestreefd naar een zo hoog mogelijke deelname; uiteindelijk hebben 69 grondei

Bijlage 4 Deelnamebereidheid op nationaal niveau

Het trekken van de steekproef uit het bestand van grondeigenaren (deelonderzoek 1) heeft volkomen aselekt plaatsgevonden. De respons is representatief (zowel voor aantallen respondenten als hun grondeigendom) en is daarbij ook hoog. Daarom wordt het aantal respondenten in verhouding tot de populatie (12.974) gebruikt als 'ophoogfactor' om te komen tot een beeld op niveau van de populatie.

Bepaling hoeveelheid om te vormen landbouwgrond

Niet alle respondenten willen of kunnen de vraag over de bereidheid tot omvorming beantwoorden. Van de 119 respondenten die aangeven vrijwel zeker of waarschijnlijk wel om te gaan vormen geven 97 aan om hoeveel hectare het ongeveer gaat; de overige 22 weten dat niet en hier is dus sprake van een 'missing value'. Gezien het belangrijkste doel van het onderzoek, een schatting van de deelnamebereidheid, is het 'bijschatten' van het gedrag van deze categorie belangrijk voor de uitkomsten van het onderzoek. Deze paragraaf beschrijft aannames en methode van deze bijschatting.

De deelnamebereidheid aan de functiewijziging kan gezien worden als de bereidheid tot omvorming van de eigen grond, opgeteld bij de bereidheid tot het omvormen van grond die nog moet worden aangekocht.

Dit betekent dat ook ontbrekende waarnemingen over de hoeveelheid eigen grond en de hoeveelheid grond die men denkt aan te kopen de resultaten kunnen beïnvloeden. Daarom worden ook deze variabelen bijgeschat, als ze ontbreken. De bijschattingen vinden zoveel mogelijk plaats op basis van het gemiddelde van de groep respondenten die wel heeft geantwoord.

- Bepaling oppervlakte in eigendom

De oppervlakte in eigendom is als vraag in de enquête opgenomen. Van de 772 respondenten geven er 10 aan dat ze op deze vraag geen antwoord willen geven; vier respondenten geven aan dat ze het antwoord niet weten. De overige 758 respondenten hebben 21670 hectare in eigendom (28,59 hectare gemiddeld).

We kennen daarom aan de ontbrekende 14 respondenten 28,59 hectare als oppervlakte in eigendom toe.

- Bepaling hoeveelheid aankoop

De respondenten hebben ook aangegeven of ze van plan waren grond te kopen om die vervolgens in natuur om te vormen. Ook is gevraagd naar de hoeveelheid die men aan zou willen kopen. Van de 119 respondenten die aangegeven hebben te willen deelnemen, geven 21 aan dat ze daarvoor ook grond gaan aankopen. Twintig respondenten weten nog niet of ze aan gaan kopen en de overige geven aan dat ze geen grond gaan aankopen, maar wel grond willen omvormen. We nemen aan dat de twintig respondenten het gedrag van de overige omvormers vertonen als het gaat om de aankoop: de overige 99 geven aan in totaal 141 hectare te gaan aankopen (1,42 hectare). De geschatte aankoop t.b.v. functieverandering bedraagt nu 169 hectare.

- Bepaling oppervlakte omgevormd0

Tenslotte de bepaling van de ontbrekende waarden voor de om te vormen hectares landbouwgrond. Van de 119 respondenten die aangegeven hebben dat ze gaan omvormen, hebben er 97 aangegeven hoeveel hectare het betreft. De overige 22 hebben dat niet gedaan.

De schatting van het aantal hectare dat deze groep om gaan vormen, is gebaseerd op het gemiddelde gedrag van de omvormers, die het wel hebben aangegeven. Bij de schatting maken we gebruik van de oppervlakte in eigendom en de oppervlakte die wordt aangekocht (volgens de respondenten).

Eerst leiden we het gemiddelde 'gedrag' af van de 97 respondenten. De hoeveelheid grond in eigendom plus de (te verwachten) grondaankopen bedragen 2.655 hectare. Van deze hectares wordt 786 hectare omgezet in natuur, dat is 29,5%. Daarmee komt de schatting van het areaal om te vormen neer op 1.081,5 hectare bij de 772 respondenten.

Gecombineerd met de ophoogfactor betekent dit een geschatte deelname van $1.081^* (12.974/772) = 18.166$ hectare. Van deze 18.166 hectare valt 25% in de categorie 'vrijwel zeker' en 75% in 'waarschijnlijk wel'. Van deze 18.166 hectare is naar schatting 15% nu nog niet in eigendom van de desbetreffende grondeigenaren.

Belangstelling per provincie

Op nationaal niveau is een belangstelling van ruim 18.000 hectare, deze belangstelling kan ook worden uitgesplitst naar provincies (zie onderstaand overzicht). Met name in Limburg, Utrecht en Noord-Holland is de berekening van de verwachte deelname gebaseerd op weinig waarnemingen (minder dan 8).

In de respons zijn enkele provincies oververtegenwoordigd (Friesland, Gelderland) en enkele ondervertegenwoordigd (Noord-Brabant); dit kan samenhangen met het feit dat in de populatie soms ruime jasn gebieden zijn meegenomen.

Tabel: Belangstelling voor functie verandering per provincie

Provincie	Respons	Populatie	Deelnametaakstelling(ha)
Drenthe	110	1848	3556
Flevoland	-	-	451
Friesland	226	3797	4574
Gelderland	176	2957	5626
Groningen	107	1798	2255
Limburg	54	907	4036
Noord-Brabant	67	1126	5851
Noord-Holland	25	420	3120
Overijssel	83	1394	6110
Utrecht	61	1024	3020
Zeeland	79	1327	1303
Zuid-Holland	93	1562	2866

Er zijn weinig gegevens voorhanden over de belangstelling binnen provincies, alleen binnen Noord-Brabant is recent een onderzoek gehouden. Op basis van een schriftelijke enquête is een belangstelling berekend van ongeveer 1.200 hectare (17% van de grondeigenaren), exclusief eventueel aan te kopen gronden. Dit resultaat ligt in de orde van grootte van het in dit onderzoek gepresenteerde resultaat.

Belangstelling voor verkoop

Voor een deel zijn grondeigenaren die voor functiewijziging belangstelling tonen ook geneigd tot verkoop ten behoeve van natuur. Dertien procent van de grondeigenaren geeft aan vrijwel zeker of waarschijnlijk wel over te zullen gaan tot de verkoop van hun landbouwgrond voor natuur. Dit komt neer op ruim 20.000 hectare.

Bijlage 5 Redenen categorie 'anders', behorend bij tabel 2 deelonderzoek 1

De interviewers hebben bij 160 grondeigenaren een reden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. In de eerste kolom is aangegeven welke type grondeigenaar het is:

1 = landgoedeigenaar

2 = agrariër

3 = overige grondeigenaar

- 2 Akkerbouwer, moet inkomen hebben.
- 2 Niet rendabel, niet meer krijgen dan voor landbouw.
- 1 De kinderen kunnen het land goed gebruiken en voelen er dus niks voor.
- 2 Te veel regeltjes aan verbonden en melkveehouderij is nr. 1, daar wordt het geld mee verdiend.
- 2 Melkveebedrijf heeft zekerheid nodig. SN is te veranderlijk. vergoedingsstelsel gaat ieder jaar omlaag.
- 2 Als we bij kunnen kopen, is het de bedoeling dat we daar dan ook akkerbouw op gaan doen.
- 2 Eigen gebruik.
- 2 Gebrek aan grond.
- 2 Gezien de leeftijd, nog niet van plan te gaan stoppen.
- 2 Grond is voor eigen gebruik.
- 2 Grond nodig voor bedrijf, alleen als er extra grond gekocht kan worden lijkt het meneer een goed idee
- 2 Heeft er niet genoeg land voor.
- 2 Heeft goede grond voor landbouw, zonde om dat niet te benutten en er natuur van te maken.
- 2 Het is beter om landbouwproducten te kweken dan bosbouw te vormen .
- 2 Hij heeft de grond nodig voor de veehouderij.
- 2 Ik heb de grond nodig voor de exploitatie van het bedrijf.
- 2 Kan dan de grond niet volledig gebruiken zoals nu.
- 2 Komt niet ten goed van het bedrijf.
- 2 Laatste middel wat je uit je bedrijf kan halen, dan ben je het kwijt.
- 2 Meneer heeft de overige hectaren nodig voor de melkveehouderij.
- 2 Meneer heeft te weinig grond.
- 2 Meneer is afhankelijk van het aantal grond dat hij nog heeft, die heeft hij dus nodig voor het bedrijf.
- 2 Niet minder koeien gaan houden, omdat deze als hobby worden gehouden.
- 2 Nodig voor koeien/bedrijf.
- 2 Te weinig eigen grond.
- 2 We hebben alles nodig voor de koeien.
- 2 Wil graag boer blijven.
- 2 Wil graag doorgaan met de boerderij.
- 2 Willen agrarisch actief zijn.
- 2 Zeer actief landbouwer.
- 3 Zou ik eerst meer grond moeten hebben.
- 2 Goede landbouwgrond moet landbouwgrond blijven.
- 2 Ik vind boerennatuur mooier.
- 2 Is meer voor natuurvriendelijke landbouw, beetje tegen principe in om het volledig over te laten aan de natuur, dan verloedert het als je er niks meer op mag laten grazen e.d.
- 2 Landbouwgrond minder geschikt voor natuur, meer voor de landbouw.

- 2 Meneer heeft liever landbouwgrond, vindt het zonde om om te vormen tot blijvende natuur.
- 2 Vindt omvormen naar natuur belachelijk.
- 2 Vindt omvorming van landbouwgrond in natuur geen natuur.
- 2 We moeten voedsel produceren.
- 2 Zolang hij boer is, niet veranderen in natuur.
- 2 Als je daar aan meedoet, gaat je bedrijf kapot.
- 2 Staat er niet achter.
- 3 Landbouwgrond mooier dan natuurlijke landbouwgrond, is maar rotzooitje. In de buurt is er meer vraag naar landbouwgrasland.
- 3 Heeft liever dat iemand anders daar koeien laat lopen en kijkt daar liever op uit.
- 2 Ik wordt slecht behandeld door de provincie. Heb hierop al eens gereageerd en men beloofde mij van alles maar ik hoorde er nooit meer iets van.
- 2 Dan zijn er te veel actoren die zich met het land bemoeien.
- 2 Er zijn maar een paar mensen die dan beheer krijgen en die geven het landschap niet aan de mensen, maar houden het voor zichzelf. Ze willen het zelf hebben ten koste van de boeren.
- 2 Gemeente werkt niet mee! Wou wel, nu niet meer, te veel gedoe.
- 2 Het brengt niet genoeg op.
- 2 Denkt dat de hele regeling van subsidie weg gaat vallen.
- 2 Hangt van de subsidies af.
- 2 Er is genoeg natuur.
- 2 Het is hier allemaal al natuurbeheer.
- 2 In de omgeving wordt al genoeg aan blijvende natuur en natuurbeheer gedaan en deze boer vindt het niet nodig om zijn land om te zetten in blijvende natuur.
- 2 Ziet geen voordeel van meer natuurgrond.
- 2 Er is nu al een efficiënte verkaveling.
- 1 Kan niet volgens de gemeente.
- 2 Meneer wil het gewoon als grasland exploiteren.
- 2 Op alle grond ligt de wet voorkeursrecht gemeente, is nog ontwerp maar bestemming wordt zo goed als zeker industrie.
- 3 De grond leent zich er niet voor, valt in een bestemmingsplan.
- 3 Zutphen breidt uit, waarschijnlijk over meneer zijn grond.
- 3 Meneer zou de grond dan verpachten, en als dat eenmaal gebeurt kun je er zelf niets meer mee.
- 2 Meneer meent er niet voor in aanmerking te komen.
- 2 Hoofdzakelijk de gepachte grond ligt in de EHS.
- 2 Te weinig info.
- 1 Ik wil het zelf gebruiken en als ik het zou willen verkopen dan wil ik er geen belemmeringen op hebben.
- 2 Dan zelf niets meer te vertellen over het land en heel duur.
- 2 Het wordt mooier gebracht dan het in werkelijkheid is. En dat je er aan vast zit en nooit meer terug kan.
- 2 Te veel beperkingen.
- 2 te veel verplichtingen als de grond is omgevormd.
- 2 Veel controle, je wordt op je vingers getikt. Geen zin in.
- 2 Wil grond in eigen beheer houden, d.w.z. zelf willen weten wat hij met grond wil doen. Na omvormen geen inbreng meer.
- 2 Wil ongebonden blijven.
- 2 Heeft zelf al natuur in de buurt en wil zijn eigen grond zelf behouden en wil er geen verplichtingen over hebben, maar hij beheert het wel natuurlijk.
- 1 Geen behoefte.
- 1 Niet interessant.
- 2 Geen zin in.
- 2 Heeft geen prioriteit voor hem, geen interesse.

- 2 Wil niet zeggen.
- 2 Ziet het nut er niet van in.
- 2 Kan er niets mee.
- 2 Op het moment nog niet aan toe.
- 3 Ik wil dat gewoon niet
- 3 Is onze zaak niet.
- 3 Man overleden, weet het nog niet.
- 1 Omdat ze geen kapitaal hebben.
- 1 Superheffing eraf in 2014.
- 1 Teveel tijd, teveel geld.
- 2 Afhankelijk van de financiële gevolgen, alleen als ze met aantrekkelijke bedragen komen.
- 2 Krijgt al SAN subsidie en denkt niet dat hij daar nog bovenop subsidie kan krijgen.
- 2 Liever verkopen voor een goede prijs.
- 2 Ligt eraan of het meer geld opbrengt.
- 2 Te duur om het om te vormen.
- 2 Willen eigen baas blijven, boeren die agrarisch beheer hebben komen verder. Particulier natuurbeheer gaat alleen om het geld. er is geen controle op hoe ze het doen. Zij hebben zelf hogere natuurwaarde dan boer in particulier natuurbeheer.
- 3 Duur.
- 2 Als je o.a. geen mest meer kwijt mag op die grond ziet hij het nut er niet van in, je kunt niks meer met die grond doen.
- 2 De combinatie van mestwetgeving is van invloed.
- 2 Er mag geen mest naar natuurgebied toe en hij heeft grond nodig voor de mestafzet.
- 2 Gezien de mestproblematiek wordt dat steeds moeilijker.
- 2 Grond nodig voor het mest uitrijden.
- 2 Heeft de grond voor het bedrijf nodig, mestplaats.
- 2 Heeft veel grond nodig voor de mest.
- 2 Indien overgaan tot particulier natuurbeheer komen er ook zones om het gebied heen die voor de omringende agrarische bedrijven tot beperkingen in handelen leiden, b.v. bemesting.
- 2 Je geeft vaak beperkingen aan de aangrenzende landbouw.
- 2 Mestverbruik wordt moeilijker.
- 2 Voer wordt te duur. Mestafzet wordt een steeds groter probleem.
- 1 Te oud voor.
- 1 Te oud/ziek.
- 2 Te oud, reservaatgebied.
- 2 Gaat met pensioen.
- 2 Gezien de leeftijd van plan om binnen enkele jaren te stoppen.
- 2 Heeft een opvolger, dus het is maar wat die wil.
- 2 Heeft nog maar weinig grond in bezit, is oud en heeft alleen nog wat dieren en grond voor de hobby.
- 2 Het bedrijf wordt verkocht binnen een jaar, hij heeft zelf een nieuw bedrijf gekocht op andere locatie. De grond van dit bedrijf zou evt. omgevormd kunnen worden, maar dat moet de nieuwe eigenaar beslissen. Zelf heeft hij geen ervaring met omvormen.
- 2 Is inmiddels al 80 en is van plan de hele boel te verkopen, maakt niet uit of het landbouwgrond of natuur als bestemming krijgt, gaat om de hoogste bieder.
- 2 Meneer is 64, niet echt actief meer en heeft nog maar weinig grond: het meeste is verkocht.
- 2 Meneer is al 65, het is een hobby van hem en zodra hij te oud wordt of het niet meer leuk vindt verkoopt hij de grond.
- 2 Meneer is al oud, zal grond binnenkort verkopen en laat de beslissing wat te doen met de grond aan de nieuwe eigenaar over.
- 2 Over paar jaar einde bedrijf.
- 2 Weet niet wat de opvolgers er mee willen.
- 3 Gaat met pensioen.

- 3 Land wordt in de zomer gebruikt voor activiteiten en hij is al 65 en heeft geen zin om er tijd en energie in te steken.
- 3 Meneer is te oud, 80 jaar.
- 3 Meneer vindt zichzelf hiervoor te oud.
- 3 Omdat meneer al op leeftijd is.
- 3 Te oud ervoor, moeten kinderen maar verder bekijken.
- 1 Grond moet onderhouden blijven en als je het aan de natuur over laat, wordt het een grote troep.
- 2 Bende, ze zaaien zelfs onkruid.
- 2 Je schaadt ook de burens ermee. Weidevogels nestelen het liefst in bezaaid grasland.
- 2 Natuur wordt een rommeltje en landbouwgrond is mooi.
- 2 Niet tevreden met soort natuur dat gevormd wordt, niet mooi, niet goed.
- 2 Slecht beheer leidt tot verruiging terrein niet goed voor de weidevogels.
- 2 Wil liever aan agrarisch natuurbeheer gaan doen.
- 2 Ziet meer in agrarisch natuurbeheer.
- 3 De grond wordt gebruikt voor agrarisch natuurbeheer (vogeltjes en bloemetjes) maar wil dit niet omzetten naar blijvende natuur. Meneer had vroeger een agrarisch bedrijf, maar is met zijn bedrijf gestopt (oude meneer) en heeft nog 9ha voor zichzelf.
- 3 Het is al grasland, agrarisch natuurbeheer zit hier al op en wil dit niet gaan omvormen tot blijvende natuur.
- 2 Hij verkoopt liever zijn grond dan dat hij het zelf om moet vormen.
- 2 Hij wil alleen grond verkopen en niet zelf omvormen.
- 2 Verkoopt het liever dan zelf om te vormen in blijvende natuur, omdat hij er dan geen omkijken meer naar heeft.
- 2 Wil het sowieso verkopen.
- 2 Wil het verkopen.
- 3 Is bezig de grond te verkopen aan DLG en dan zal het waarschijnlijk omgevormd worden in natuur.
- 2 Wij gaan het bedrijf verplaatsen, we gaan hier weg, de grond is verkocht.
- 2 Commerciële redenen.
- 2 Grond ligt om de boerderij heen dus niet mogelijk om om te vormen.
- 2 Heeft al landbouwgrond omgezet in natuurgebied 4 hectare volgens de stimulering bosbouw landbouwgronden
- 2 Heeft genoeg bijgedragen.
- 2 Het deel dat daarvoor in aanmerking komt is klein
- 2 Het traject is veel te lang en omslachtig.
- 2 Ik regel alles via de Notaris.
- 2 Lijkt meneer veel administratieve rompslomp, en hij is juist niet zo goed in het papierwerk. Dus wordt hij afgeschrikt.
- 2 Meneer heeft akkerbouwgrond die ligt in het plan strategisch grondproject. Daar wacht hij op totdat het verworven wordt.
- 2 Omdat het van te veel factoren afhankelijk is.
- 2 Past niet in omgeving, komt nergens voor.
- 2 We hebben bezwaar tegen het gebied Natura2000.
- 2 Willen wel intensiever, niet extensiever.
- 2 Zoals ze melkvee hebben, wordt dat een bende.
- 3 Ander bureau.

Bijlage 6 Redenen categorie 'anders', behorend bij tabel 3 deelonderzoek 1

De interviewers hebben bij 43 grondeigenaren een reden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. In de eerste kolom is aangegeven welke type grondeigenaar het is:

1 = landgoedeigenaar

2 = agrariër

3 = overige grondeigenaar

- 2 Heeft ook al een stuk bos, maar dat als bosgebied ooit gekocht 0.5 ha, natuurgebied maken lijkt hem wel leuk maar hij weet eigenlijk niets over de procedure en dus ook niet of het in zijn geval wel handig is.
- 1 Weidevogels.
- 2 Als de subsidies hoog genoeg zijn, ben ik bereid.
- 3 Hoofdberoep is geen landbouwer, meneer heeft grond. Mogelijkheid om via de natuur geld te verdienen, mits het niet minder is dan nu, dan heeft meneer interesse.
- 2 Levert meer geld op.
- 2 Landgoed stichten.
- 2 Wil graag gaan wonen in het landgoed.
- 2 Financieel aspect: Netto resultaat van bedrijfsopbrengst.
- 2 Grond rond de boerderij. Is fraai.
- 1 Past bij het landgoed.
- 1 Past bij omgeving.
- 2 Sluit aan op omringende natuur, overlast hierdoor minder.
- 2 Je blijft zelf eigenaar.
- 2 Om aankoop van de overheid van de grond te voorkomen.
- 3 Omdat hij geen boer meer is, is nu privé grond.
- 2 Door de leeftijd.
- 2 Er is geen bedrijfsopvolger.
- 2 Geen opvolger voor bedrijf.
- 2 Geen opvolger.
- 2 Gezondheidsredenen.
- 2 Leeftijd (66 jaar).
- 1 Leeftijd, geen opvolger.
- 2 Rustende landbouwer, ook wel oaw-er, zeg maar.
- 2 Stopt met het bedrijf omdat er geen opvolger is.
- 2 Toch geen melkkoeien meer.
- 1 Toch niet actief landbouwer meer.
- 2 Denkt dat in toekomst meer gedwongen wordt door overheid.
- 2 Gedwongen.
- 2 Geen keuze, je wordt gedwongen.
- 2 Als hij kan kiezen tussen agrarisch natuurbeheer en het omvormen van landbouwgrond dan wordt het agrarisch natuurbeheer, maar in principe ook wel een beetje interesse in het omvormen.
- 3 De grond is verder onverkoopbaar.
- 1 Door MKZ werd de veetak afgestoten en deze grond wordt nu gebruikt voor omvorming van landbouw-grond naar natuur. Zodoende levert deze grond nog wat op.
- 2 Financiën.
- 2 Financiering van het land dat je er bij koopt levert meer op.

- 2 Grond ligt al binnen een natuurgebied en kan dus gunstig zijn.
- 2 Het ligt tegen een natuurterrein aan. Het is land op afstand van het bedrijf
- 2 Het waterschap wil het als buffer hebben: wateropvang.
- 2 Krijgt daardoor andere zaken wel voor elkaar bij de gemeente.
- 1 Landbouwgrond vergroten, te weinig bos.
- 2 Opgelegd, door ruilverkaveling.
- 2 Overschot aan landbouwgrond.
- 2 Staatsbosbeheer wilde landbouwgrond voor aanleg bos.

Bijlage 7 Redenen categorie 'anders', behorend bij tabel 4 deelonderzoek 1

De interviewers hebben bij 28 grondeigenaren een reden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. In de eerste kolom is aangegeven welke type grondeigenaar het is:

- 1 = landgoedeigenaar
- 2 = agrariër
- 3 = overige grondeigenaar

- 1 Hooguit de invulling zou iets problemen kunnen geven, maar ik verwacht dit niet.
- 3 Vraagt zich af of het land wel in aanmerking komt voor subsidie. Is de enige reden waarom hij het misschien niet wil doen.
- 3 Regelingen die kunnen veranderen.
- 2 Taxaties gebeuren door niet-onafhankelijke taxateurs (niet noodzakelijk te laag).
- 2 Het gedoe er omheen.
- 2 Er is teveel rompslomp over eisen. Er is onzekerheid bij de provincie en het ministerie van landbouw. Ze weten zelf niet wat ze willen. Er moet voorlichting aan huis komen, ze moeten eerst zelf een standpunt innemen.
- 2 Administratieve rompslomp, onduidelijkheid, bureaucratisch gedoe.
- 2 Opstelling van DLG, stug over de voorwaarden.
- 2 Is al bezig met het aanvragen voor een landgoed (rood voor groen regeling). Knelpunten zijn de eisen die aan het plan voor het landgoed worden gesteld.
- 2 Is niet goed op de hoogte van alles.
- 2 Te weinig voorlichting over procedures en subsidies.
- 2 Procedure gaat waarschijnlijk veel geld kosten, het is de vraag of het de moeite waard is.
- 2 Aankoop naastliggende perceel.
- 2 Agrarisch vak om melkveehouderij te blijven wordt steeds moeilijker.
- 2 Als er evt. geen grond beschikbaar is.
- 2 Bureaucratie.
- 1 Er komt binnenkort een ruilverkaveling, nog niet bekend hoe dit afgaat lopen.
- 2 Evt. bij het onderwater zetten van het stuk wordt het een probleem, want moet er nog steeds op kunnen komen met de tractor.
- 2 Geen eigen baas meer.
- 2 Geen goedkeuring.
- 1 Genoeg ruimte om de schapen binnen te kunnen laten op zijn bedrijf.
- 2 Is bang om weinig te vertellen te hebben, wil graag eigen baas blijven.
- 2 Overheid doet hetzelfde. Krijgen er dan zelf de kans niet meer voor.
- 2 Overheid onbetrouwbare partner.
- 1 Te veel oppervlakte inleveren.
- 1 Te veel regels.
- 2 Weet niet zeker of het in EHS ligt.
- 2 Wil dubbel doel voor het land en waarschijnlijk wordt hier moeilijk over gedaan.

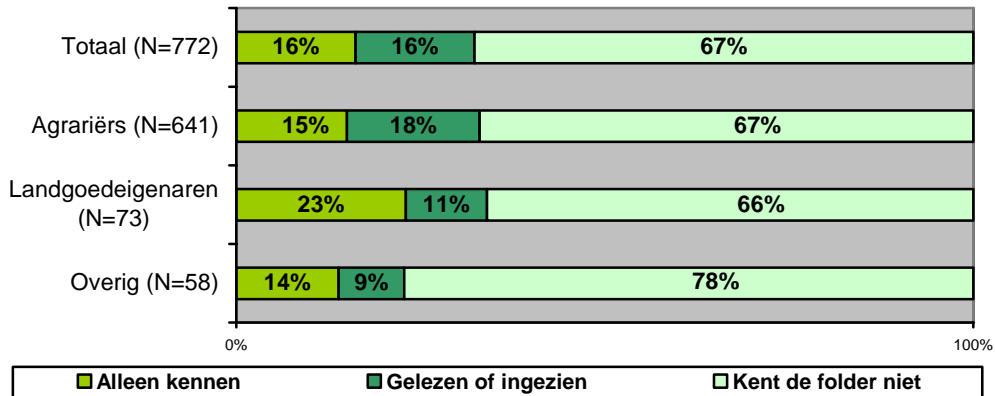

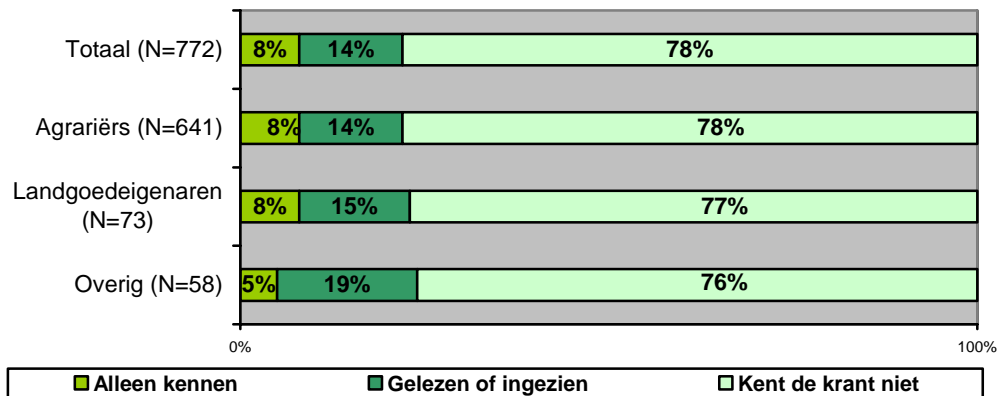
Bijlage 8 Figuren communicatieproject deelonderzoek 1

In deze bijlage zijn de acties van het communicatieproject uitgesplitst naar de drie doelgroepen.

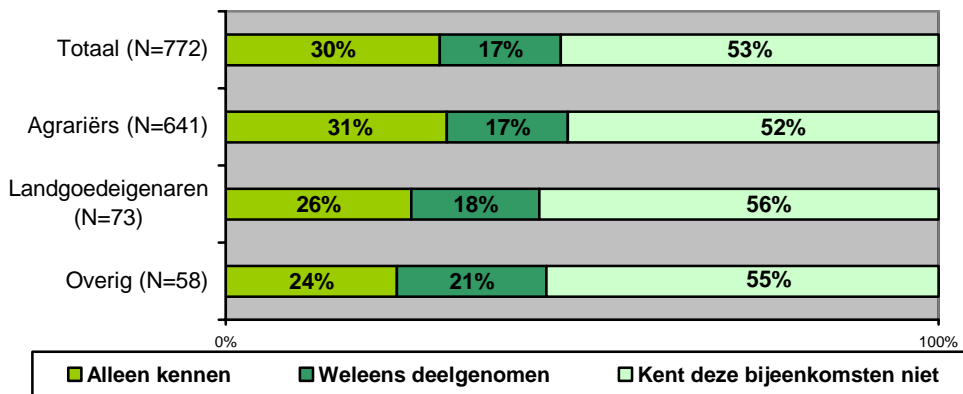
De folder "Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming". Heeft u gehoord van deze folder of heeft u de folder ingezien of gelezen? (N=772)

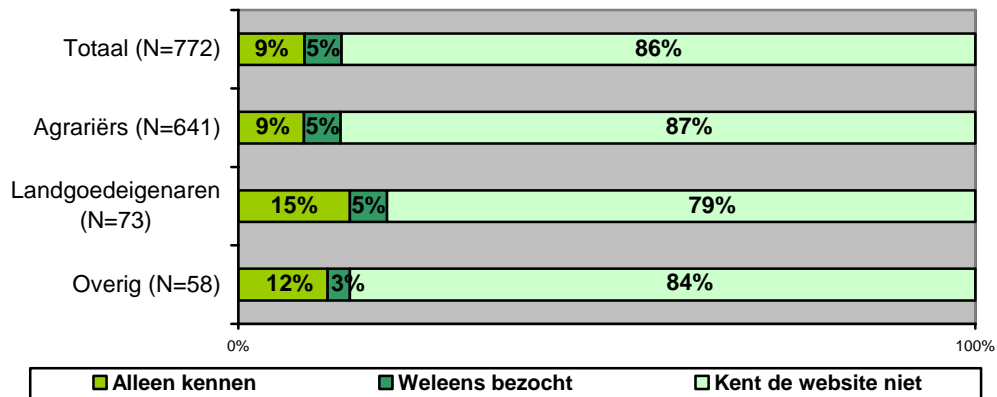
De particuliere Natuurbeheerkrant. Heeft u gehoord van deze krant of heeft u de krant weleens gelezen of ingezien? (N=772)

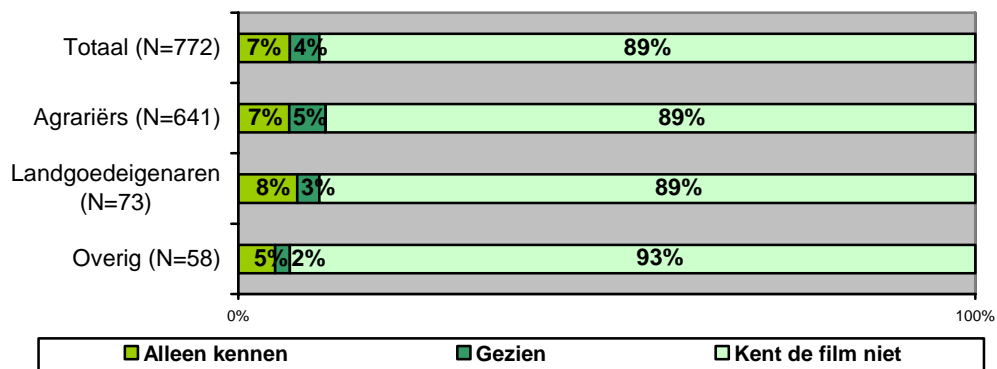
Veldbijeenkomsten, themabijeenkomsten, huiskamerbijeenkomsten of kennisdagen over Natuurbeheer. Bent u op de hoogte van deze bijeenkomsten of heeft u daar weleens aan deelgenomen? (N=772)

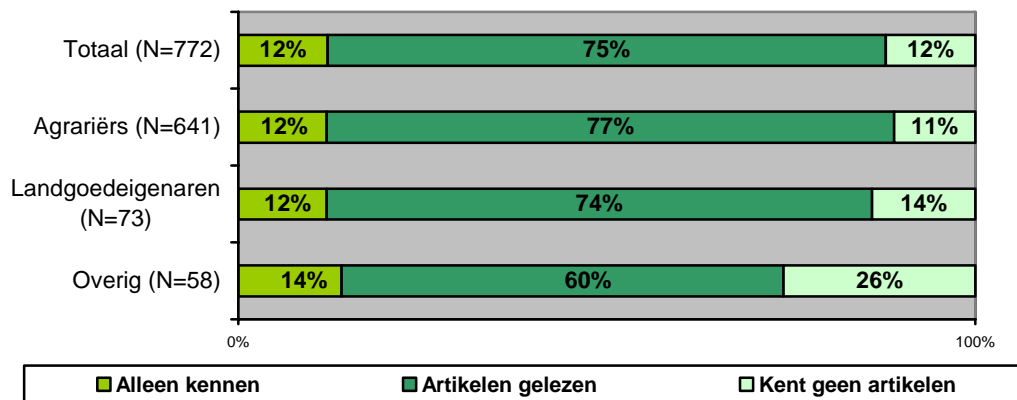
De website www.particulierenatuur.nl. Heeft u gehoord van deze website of heeft u de website weleens bezocht? (N=772)

De film waarin drie particuliere grondeigenaren vertellen over hun ervaringen. Heeft u gehoord van deze film of heeft u de film gezien? (N=772)

Artikelen over Natuurbeheer in vakbladen. Kent u dergelijke bladen of heeft u die weleens gelezen? (N=772)

Bijlage 9 Opmerkingen en suggesties deelonderzoek 1

375 grondeigenaren hebben op het eind van het telefonisch interview nog opmerkingen en/of suggesties gegeven. In de eerste kolom is aangegeven welke type grondeigenaar het is:

- 1 = landgoedeigenaar
- 2 = agrariër
- 3 = overige grondeigenaar

- 2 De ervaringen zijn positief en de subsidie is voldoende.
- 2 Hij vindt het een goede zaak.
- 1 Ik vind het allemaal heel goed.
- 2 Ik vind het wel prima. Als ze nog bijeenkomsten willen houden, moeten ze het per regio houden zodat het bereikbaar is. Zitten waar de meeste mensen gaan zitten waar ze aanmelden. En niet te vroeg. Ik kreeg in november een krant en toen stond er niet in waar het was. Organisatorisch kan beter. Moet ook een telefoonnummer bij waar ik naar toe kan bellen. Ook fax e.d. en niet alleen email, want sommige landbouwers hebben geen internet. Het is ook onoverzichtelijk met al die naamgevingen.
- 2 Ik wil graag de resultaten van dit onderzoek ontvangen. Ben daar erg in geïnteresseerd.
- 2 Is prima, er is straks toch grond over.
- 2 Alleen als het economisch aantrekkelijk is.
- 2 Alleen grond omvormen als er een betere prijs komt.
- 2 Alles is te stug, bijna gedwongen, te veel regels, subsidies te laag.
- 2 Als de subsidies aantrekkelijk zouden zijn en als het in de bedrijfsvoering zou passen, dan zou ik er oren naar hebben.
- 1 Als de superheffing in 2014 wordt afgeschaft zou het financieel misschien wel aantrekkelijk worden.
- 2 Als het genoeg geld oplevert zijn boeren wel bereid er aan mee te doen.
- 2 Als het haalbaar moet zijn, moet er wel een win win situatie wezen, anders komt het niet van de grond af.
- 2 Als ze de zaak maar reëel benaderen, dan is alles bespreekbaar. Niet voor een dubbeltje op de eerste rang willen zitten.
- 2 Als ze echt natuur willen hebben, moeten ze meer geld bieden en dan willen ook de jongere boeren mee werken.
- 2 Als ze genoeg betalen en het in verhouding is.
- 2 Als ze maar veel betalen. nu zijn de boeren benadeeld.
- 2 De afkoopwaarde moet hoger zijn. De rechtwaarde is niet volledig, vergoed.
- 2 De Bergboerenregeling (Zuid-Limburg) moet in stand gehouden worden, hier moet meer geld ingestoken worden om o.a. erosie tegen te gaan. En hogere subsidies geven aan boeren.
- 1 De boer wil op zich wel meewerken, maar het moet wel genoeg opleveren.
- 1 De hoogte van de subsidie bepaalt of meneer mee wilt doen of niet.
- 2 De subsidie moet in verhouding staan.
- 2 De subsidies moeten rendabel zijn, zodat je er voldoende van kunt leven.
- 2 De vergoeding die wordt verstrekt staat niet in verhouding. Het is op deze manier niet interessant genoeg. Daarnaast valt de taxatie te laag uit.
- 2 De vergoeding is te nihil. De vergoedingen moeten dus omhoog om de boeren te beschermen.
- 2 De vergoeding van de grond is sigaar in eigen doos. Je verkoopt het maar kunt het later niet doorverkopen.
- 2 De vergoedingen moeten hoger.
- 2 Een goede vergoeding helpt veel mensen over de schreef.
- 1 Eenvoudig. Overzichtelijk, financieel aantrekkelijk!
- 2 Er moet wel een goede prijs geboden worden voor goede landbouwgrond.
- 2 Er wordt te weinig geld aan uitgegeven.

- 2 Financiële kwestie. Als het echt noodzakelijk is om meer natuur te creëren, dan moet er meer geld op tafel komen.
- 2 Functies combineren, zodat het rendabel wordt kleinschalige recreatie erbij maken, zodat verantwoordelijkheid wordt genomen, en mensen er ook daadwerkelijk in kunnen gaan. Moet rendabel zijn, of quitte kunnen spelen.
- 2 Geen voorstander, natuurbeheer levert weinig op. Onbetrouwbare partner: de overheid.
- 1 Gelijkwaardige vergoeding van waardedaling van landbouwgrond naar natuurgrond van particulieren t.o.v. NB organisaties, die krijgen nl 100 % en particulieren niet, die krijgen maar 85%. Meer zekerheid over de subsidies vanuit de SN regeling, de SN regeling is nu nl. maar voor 6 jaar zeker.
- 2 Genoeg geld bieden, moet financieel aantrekkelijk zijn!
- 1 Grondprijzen gaat steeds omhoog, dus je moet iets produceren om nog voldoende inkomen te behouden.
- 2 Het bedrag dat je krijgt voor het omvormen van land is belastbaar en dit is niet voordelig voor de boer. Verder wordt niet bekend gemaakt hoeveel een boer precies voor zijn land kan krijgen.
- 2 Het financieel aantrekkelijker maken.
- 2 Het hangt er van af of dit voor het bedrijf interessant is en voor mij hangt er ook een economisch kant aan.
- 2 Het hangt van de hoogte van de subsidies af of meneer ooit landbouwgrond zal omzetten in blijvende natuur. Als de subsidies heel hoog zijn, gaat meneer er pas over nadenken.
- 2 Het is een mooi initiatief, maar moet wel een redelijke subsidie tegenover staan, als het niet rendabel is, zodat je er voldoende van kan leven, kan het simpelweg niet plaatsvinden.
- 3 Het zou wel een goed idee zijn maar boeren moeten wel gegarandeerd worden dat de subsidies blijven gehandhaafd. Er zijn vaak heel goede gronden en deze gaan op deze manier verloren.
- 2 Hoe meer geld hoe aantrekkelijker.
- 2 Hogere subsidies of evt. uitbetalen in 1x zou iets kunnen bijdragen. Tevens de keus maken tussen slechte/goede landbouwgrond om op te geven is moeilijk te maken.
- 2 Hogere subsidies om de lage inkomens in de landbouw te compenseren.
- 2 Hogere subsidies zouden het kunnen stimuleren.
- 2 Hogere subsidies.
- 2 Hogere vergoedingen.
- 1 Iets meer subsidie, dan kan de boer alles zelf regelen en de burger heeft hij dan niet nodig. Boer-burger hebben tegenstrijdige belangen. De boer wordt niet altijd begrepen door de burger.
- 3 Ik ga proberen er zoveel mogelijk uit te kloppen.
- 2 In dit gebied/deze regio staat de vergoeding voor natuurbeheer niet tegenover de waarde van de grond.
- 2 Jammer van vergoedingen bij grondverkoop en andere subsidies schadeloos stelling van mindere opbrengsten, geen vergoeding voor de inzet van de boer compensatie geen vergoeding.
- 3 Jaren geleden heeft meneer een SAN overeenkomst gesloten; okt. 1997 met looptijd van 7 jaar. Liep ten einde in 2004. Vervolgens stelde de nieuwe overeenkomst weinig meer voor; toch maar gedaan. Maar was teleurstellend 1) financieel 2) qua investering van 7 jaar daarvoor.
- 2 Krijgt het gevoel ze de boeren weg willen hebben en dat ze de natuur heel veel geld willen laten kosten terwijl het gratis kan. Boeren geven veel om natuur, wei met koeien en vogels is ook mooi natuurgebied. Er gaat heel veel geld naar natuur terwijl dat beter aan andere doelen besteed kan worden.
- 2 Land kost 35.000 euro per jaar. Onkosten zijn 10% hiervan. De subsidies zijn veel te laag om je land om te gaan vormen, om hier van te kunnen leven.
- 2 Ligt er aan wat het opbrengt.
- 1 Meer geld per hectare, des te meer land kunnen ze krijgen van meneer.
- 2 Meer geld voor de grond geven, hogere subsidies, dat stimuleert de grondeigenaren.
- 1 Meer geld. Lonend voor de veehouder. Het moet kostendekkend zijn. Gelijkwaardig aan de huidige opbrengst.
- 2 Meer subsidie voor het St. Jakobskruid.
- 3 Meer subsidies.
- 2 Men zal meer betalen moeten.
- 2 Meneer wil zijn grond over ongeveer een jaar verkopen. Als ze het om willen bouwen naar natuurgrond is dat heel goed, maar moeten ze wel voldoende geld bieden.
- 2 Met een grote zak geld komen.

- 2 Met goede subsidies is het inderdaad mogelijk landbouwgrond om te zetten in natuur.
- 2 Moet financieel aantrekkelijk zijn.
- 1 Moet financieel aantrekkelijk zijn.
- 2 Moet genoeg opbrengen. Neemt veel tijd in beslag om alles uit te zoeken...
- 2 Moet in goed overleg met boeren en er moet een goede vergoeding zijn.
- 3 Natuur gaat me aan het hart. Ik ben een echte liefhebber. Er zijn nu veel subsidiemogelijkheden. Agrariërs hebben er best veel interesse in maar er moet wel brood op de plank komen. Er wordt gigantisch veel aangelegd, maar als dat onderhoud maar niet verwaarloosd wordt. Dan is het weggegooid geld. Als je het doet, moet je het wel goed doen.
- 2 Natuurlijk landbouwbeheer krijgt je wel een beetje geld voor, maar ze controleren heel streng en stopt snel de subsidie. Ze controleren niet alleen het natuurlijk landbouwbeheer, maar ook de rest van het bedrijf (dat is een groot risico).
- 2 Premie is te laag, die moet verhoogd worden want anders willen de boeren dit niet doen, want dan levert het niet voldoende op.
- 2 Prijs die wordt betaald voor landbouwgrond is niet hoog genoeg.
- 2 Prijsverschil voor degene die paar jaar geleden afgesloten hebben en degene die het nu afsluiten. En het is te veranderlijk.
- 1 Proberen om op eigen benen te staan, daar helpt zo'n subsidieregeling niet bij.
- 2 Slecht rendement > duur landbouwgrond...anders zou wel willen doen. Voor natuurpacht komt hij niet in aanmerking.
- 2 Subsidie mag omhoog en dan komt de natuur vanzelf.
- 1 Subsidies moeten rendabel blijven.
- 2 Subsidies zijn te laag, beter kijken naar welke gebieden in aanmerking komen.
- 2 Te weinig geld. Het is veel te weinig geld.
- 2 Vergoedingen moeten interessant zijn, ander voorbeeld: ganzenschadevergoeding moeten omhoog/reëler worden.
- 2 Vergoedingen te mager, als ze goed zijn meer animo.
- 2 Vergoedingen voor overname van land of omvorming moet reëel zijn in verhouding tot wat er normaal verdiend kan worden aan een stuk land.
- 1 Vergoedingen zijn te laag, zou moeten meetellen voor de mestwet voor minimale eisen, zodat je toch bepaalde hoeveelheid mest er voor kan apart zetten.
- 2 Wacht op normale prijzen, zodat het financieel interessant is om met bedrijf te stoppen.
- 2 Wil graag weten wat het opbrengt, draait om geld.
- 2 Ze moeten meer adequaat handelen, niet heel veel schrijven maar ook wat doen. Subsidie geven aan degenen die eraan mee willen doen, geld is grootste probleem om er wel/niet aan te doen. Ze moeten niet alleen vergaderen maar ook ergens mee komen. Het zou heel goed kunnen werken, maar de mogelijkheden zijn te klein, er staat te weinig tegenover.
- 2 Zonde dat belastinggeld daar aan op gaat.
- 2 De SN regeling te onzeker en te weinig mogelijkheden, geen eigen inbreng en financiële vergoeding. Dit zou flexibeler moeten worden.
- 2 Agrariërs moeten meer persoonlijk benaderd worden over natuurbeheer.
- 2 Alles is veel te decentraal geregeld en weinig persoonlijke contacten.
- 2 Alles moet duidelijker, is nu heel vaag, wil precies weten wat je waar aan hebt. Organisaties lopen langs elkaar heen, betere begeleiding.
- 2 Beter begeleiding.
- 3 Beter communicatie en zorg voor betere aanspreekpunten. Men weet vaak van toeten noch blazen.
- 2 Beter communicatie met de landbouw.
- 2 Beter samenwerking met staatsbosbeheer zou wenselijk zijn. Om over het een en ander te praten. Aanpassing is mogelijk. Zoekt naar een oplossing met staatsbosbeheer.
- 2 Boeren meer betrekken, dan meer deelname.
- 2 De communicatie moet veel beter. Er zijn te vaak wisselingen van medewerkers die dan weer het wiel opnieuw uit moeten vinden en dat werkt erg frustrerend.
- 2 De gebiedsmakelaar heeft veel meer indruk gemaakt dan al die bladen. Iets meer informatie.
- 2 De voorlichters van de bijeenkomsten moeten meer op de hoogte zijn. Ze weten er weinig van af. Ze moeten de boeren enthousiasmeren. Bureaucratie wat minder. In een jaar is maar 12 hectare omgevormd naar echte natuur in het westen van Nederland. Ze moeten actiever worden.

- 2 Deze boer vindt dat hij veel te weinig informatie heeft ontvangen. Er moet beter EN meer gecommuniceerd worden van overheidskant. Ook zou hij liever zien dat er iemand persoonlijk langskomt om het een en ander toe te lichten.
- 2 Duidelijkheid geven.
- 2 Een aanspreekpunt. Nu heel verwarrend bij wie je precies moet zijn.
- 3 Een betere en gerichtere communicatie naar de landeigenaren toe.
- 2 Er moet meer bekendheid over agrarisch natuurbeheer gegeven worden en hoe het precies in elkaar steekt.
- 2 Er moet meer, duidelijke en consequente informatie worden gegeven over wat nu precies de bedoeling is. Er moet gezorgd worden dat iedereen precies weet waar hij aan toe is.
- 2 Er zou meer aandacht aan besteed mogen worden.
- 2 Goeie brochure zou wel helpen.
- 2 Helder plaatje zijn dat je meteen op de hoogte ben van de voorwaarden, als alles op orde is behalve de maten van het land omdat je geen GPRS systeem bezit en je wordt daardoor gekort op je subsidie...ze moeten je daarbij beter helpen.
- 2 Helemaal niet op de hoogte ervan. Moet meer informeren hierover.
- 2 Het aanschaffen van contactpersonen. Zorgt voor meer begrip.
- 1 Ik vind de procedure om het werkelijk in te dienen moeilijk, vooral bij het Beheersplan heb je deskundigheid nodig, dat is een hoge drempel, probeer dat wat toegankelijker te maken. Want vul je iets verkeerd in dan krijg je het gelijk weer terug, daar word ik wel een beetje benauwd van, want dat schiet niet op.
- 1 Ik zou daar graag wat meer informatie over hebben en welke onkostenvergoeding daarbij hoort. Alles, bosranden, weideafrastering, etc.
- 2 Informeer ons wat meer en duidelijker.
- 2 Is een hele goede zaak, maar het moet duidelijker zijn, niet zoveel papieren rompslomp. Het is wel heel goed dat het kan, maar het moet wel goed onderhouden worden. (of een boer goede vergoeding geven om het te onderhouden.)
- 2 Is totaal niet op de hoogte van de regelingen, is benieuwd naar de bijkomstigheden van de SN regeling, en zou meer informatie willen.
- 2 Kom eens langs, vertellen over de mogelijkheden die er zijn. Vooral de prijs heeft grote invloed op de bereidbaarheid tot actie.
- 2 Korte lijnen houden, niet te lang overal over beslissen niet alleen op papier, ter plaatse in het veld ideeën bespreken.
- 2 Liever geen voorlichtingsmateriaal. Liever persoonlijk advies.
- 2 Makkelijk toegang tot informatie over natuurbeheer en niet alleen digitaal (bijv. folder/a4tje per post).
- 2 Meer duidelijkheid, afspraken nakomen.
- 1 Meer duidelijkheid, voorwaarden, voorlichting.
- 2 Meer informatie over deze regeling.
- 2 Meer informatie over taxatie van landbouwgrond door DLG, meer informatie over wisseling van grond en de mogelijkheden die er zijn.
- 2 Meer informatie verschaffen aan de boeren.
- 2 Meer informeren, veel boeren weten niet dat die regeling er is.
- 2 Meer uitgebreide informatie over alle mogelijkheden is wel welkom, want angstig voor belemmering door natuur.
- 2 Meer voorlichting geven aan landbouwbedrijven over de mogelijkheden van subsidies, is nu allemaal nog niet duidelijk.
- 2 Meer voorlichting hierover via tussenpersonen als accountants en de gemeente.
- 2 Meer voorlichting over mogelijkheden.
- 3 Meer voorlichting, informatiefolder opsturen naar grondeigenaren met verwijzing naar de site.
- 3 Meer voorlichting, meer aandacht voor weidevogels.
- 2 Meneer is niet geheel op de hoogte van de voorwaarden en vergoedingen. Hij heeft zich hier niet meer in verdiept, omdat hij dacht er niet voor in aanmerking te komen. Hij zou graag hierover geïnformeerd worden, want hij heeft er wel oren naar.
- 2 Meneer vindt het verschrikkelijk belangrijk dat er mensen bij hem thuis komen om een en ander te bespreken; Hij vindt persoonlijke benadering een zeer belangrijk punt en zou in de toekomst graag mensen thuis krijgen. Hij vindt de subsidies toereikend.

- 2 Mensen die ervoor in aanmerking komen informeren, net zoals ze hem kunnen bereiken met dit onderzoek
- 2 Mensen die mee kunnen doen meer lectuur te sturen, zodat ze er meer over weten.
- 2 Mensen persoonlijk benaderen. Als de grond geschikt is om om te vormen, de mensen zelf benaderen met de vraag of ze daar interesse in hebben.
- 1 Misschien zouden ze er eens meer bekendheid aan moeten geven.
- 2 Onduidelijke informatie verkrijgbaar, wordt van kastje naar de muur gestuurd.
- 2 Persoonlijk mensen een briefje sturen, dat is de methode om meer inzicht te krijgen hierin (zoals nu ook gebeurt).
- 2 Provincie moet meer duidelijk maken hoever ze willen gaan op financieel gebied, indien zij meer actie willen van boeren. Daarnaast de eigenaren van de grond beter informeren over mogelijkheden. Beter en duidelijker naar voren brengen wat de mogelijkheden zijn.
- 2 Stuur maar eens iets over die subsidieregelingen?
- 2 Suggestie: wanneer men kennis van wil nemen concreter en korter door de bocht. Dus meteen duidelijk moet zijn waar het om gaat en niet al die omslachtige regels. Dus alles moet in 1 boek en niet overal informatie vandaan halen bij verschillende organisaties.
- 2 Te eenzijdig, meer gericht zijn op de boer, meer discussie, platform waar dingen concreter zijn.
- 3 Teveel informatie over alle verschillende aspecten, de informatie moet compacter kunnen.
- 2 Twee hectares in natuurreservaat, omvormen in grasland, wil weten hoe dit gaat. Niet duidelijk hierover. De een zegt wel de andere niet.
- 1 Veel minder papierwerk, moet van persoon tot persoon geregeld worden en dan moet het goed zijn, teveel papier werkt niet.
- 2 Vroeg om meer info over landgoederen, website van LNV gegeven.
- 2 Wat meer voorlichting is gewenst.
- 2 Weet er veel te weinig van om het überhaupt serieus te overwegen.
- 2 Weinig directe en duidelijke informatie over te krijgen, dit zou beter kunnen; geen duidelijke handleiding.
- 2 Wil graag beter geïnformeerd worden.
- 2 Heeft website van LNV loket opgevraagd en het telefoonnummer van Agrarisch Natuurbeheer.
- 2 Beetje vlotter antwoord van de gemeente.
- 2 Er moet een duidelijk, langdurig beleid komen met continuïteit.
- 2 Er zou een betere en professionelere samenwerking moeten zijn tussen enerzijds staatsbosbeheer en anderzijds de professionele zoogkoehouderijen. Het belang van natuurgronden wordt onderkend en meneer zou liever een samenwerking zien op basis van professionaliteit i.p.v. toevalligheden.
- 2 Ik heb wel een paar projectjes gezien. Teveel op kantoor uitgewerkt. Het functioneert niet en het is geld weggooien. Boeren er meer bij betrekken.
- 2 Medewerking niet toereikend; aanvragen gedaan en afgewezen.
- 2 Als de overheid dit wenst dan moeten ze daar op een positieve manier mee omgaan. Er dus niet zoveel regels aan hangen dat mensen bij voorbaat al afgeschrikt worden.
- 2 Als ze het doel willen realiseren, moeten ze de procedure soepeler en eerlijker maken (onafhankelijke taxateurs van beide partijen) en niet onderhands regelen met een paar boeren, dan kan het veel sneller en succesvoller met veel minder papier.
- 2 Door vele regels en initiatieven wordt het te druk, alles zou onder een noemer moeten vallen dus 1 organisatie voor land, waterschap, natuur etc.
- 3 Ecologische hoofdstructuur minder strak, iets soepeler mee omgaan, financieel aantrekkelijk maken.
- 2 Eenvoudiger van opzet, minder regels.
- 2 Er moeten duidelijke regels worden gesteld, geen overlappings in het reglement want dat zorgt voor verwarring.
- 3 Het moet veel sneller, want er zijn te veel regels. Meneer is er al 5 jaar mee bezig.
- 2 Hij wenst dat Laser (dienst regelingen) minder langzaam over aanvragen zou doen. Hij is in het verleden lang in het ongewisse gebleven.
- 2 Maaidatum veel te laat, veel te veel regeltjes.
- 2 Maak het minder omslachtig, er zijn veel te veel regels die te vaak veranderd worden.
- 2 Meer praktijkervaring. Minder regelgeving en minder voorwaarden.
- 3 Meneer wil aan alles meewerken maar er zijn veel te veel regeltjes en het duurt te lang.
- 1 Organisatie beter, het kan gemakkelijker, zeker bij bestaande bedrijven,.

- 1 Procedures zouden wat sneller mogen.
- 2 Sneller uitbetalen, duurt lang voordat het geregeld is.
- 2 Subsidiereregelingen, ik heb er niet zoveel mee. Wat veel mensen zich niet realiseren als je gaat omvormen naar natuur dat daar heel veel regels aan vast zitten. Is niet makkelijk.
- 2 Te veel regels, te veel laten, complex en ingewikkeld.
- 2 Vluggere gang van zaken.
- 2 Aanleg van particulier bos te lange procedure.
- 2 Allemaal leuk en aardig, maar als je anderhalf jaar moet wachten op subsidiegelden, dan heb je daar al helemaal geen zin meer in.
- 2 Angst hebben om beperkt te worden in je agrarisch handelen.
- 2 Communicatieproject zorgt er wel voor dat het in de belangstelling blijft. Ik heb gehoord dat die functiewijziging bij de provincie nog niet goed verloopt. Staat nog in de kinderschoenen.
- 2 De SAN-regeling betaalde al een jaar later en nu betalen ze nog weer later. Subsidie aanvraag duurde heel lang. Je moet er zelf achteraan zitten dat zou andersom moeten zijn.
- 2 De uitbetaling van subsidies loopt veel te traag. En dan bel je op en niemand kan antwoord geven wanneer het uitbetaald wordt.
- 2 Wordt nu op een rare manier mee omgegaan, niet efficiënt.
- 1 Bang dat doelstelling verandert als deze niet gehaald wordt.
- 2 Er moet zekerheid zijn voor de boeren, natuurbeheer moet blijvend zijn.
- 2 Het beleid zou meer gericht moeten zijn op stimulatie van biologische boeren en hun bedrijfsvoering die al gericht is op de vereniging van natuur en landbouwgrond. Bio boeren zijn hiervoor gemotiveerd en de provincie zou hiermee rekening moeten houden en bio boeren ook met natuurpacht voorrang moeten geven met misschien een subsidievorm.
- 2 Als alles natuur wordt dan blijft er geen koe meer over.
- 2 Als er geen boeren meer zijn, verdwijnt de laatste weidevogel.
- 2 Als het echt gaat om slechte kwaliteit landbouwgrond dan zou meneer er nog wel over na willen denken. Maar goede kwaliteit landbouwgrond gaat hij niet 'opofferen'.
- 2 Als je op een mooie plek zit is het interessant, maar meneer vindt het zonde van zijn goede grond om er natuur van te maken.
- 2 Ben bang dat je met blijvende natuur met mest in conflict komt.
- 2 Bij die omvorming gaat die agrarische bestemming eraan en dat doet de waarde van de grond dalen.
- 2 Blijf van de GOEIE LANDBOUWGRONDEN af en gronden die zich daar beter voor lenen voor natuur, neem die daar voor.
- 2 Boerderij, oogst.
- 3 Dat veel boeren het lastig vinden dat de grond weer natuur wordt, terwijl hun ouders er zoveel moeite voor hebben gedaan om de land op te vormen in goede landbouwgrond.
- 2 Door deze manier gaat men de eerste levensbehoefte (voedsel) afhankelijk stellen van het buitenland.
- 3 Een stuk weiland vind ik al prachtige natuur. Mooier dan wat de overheid doet.
- 2 Er is al natuur voldoende gevormd in de omgeving, niet goed dat er nog ze nog meer willen omvormen, niet nodig, niet goed dat ze zo opdringen.
- 2 Er is natuur genoeg en meneer vindt dat het moet ophouden. Natuur meer dan genoeg; kost handen vol met geld al die subsidies.
- 2 Er wordt al genoeg voor gedaan, wordt zelfs te veel.
- 2 Ga geen Landbouwgrond omvormen voor natuurbeheer. Het is niet goed voor de Landbouw.
- 2 Gebied is nog klein, al veel natuur, blijft niets over om ' te boeren'.
- 2 Geen doel om 30% om te zetten in bos. Te weinig plaats.
- 2 Geen land meer over voor de landbouw, boeren moeten in NL blijven.
- 2 Geen natuur met landbouw vermengen, dus dit apart houden want anders wordt je als agrariër belemmerd in het uitoefenen van je werk.
- 2 Goede landbouwgrond moet landbouwgrond blijven, ze kunnen beter lage grond omvormen, veenhoudend e.d., want die zijn minder geschikt voor landbouw.
- 2 Grond is nodig om mest af te zetten, daarom kunnen we de grond niet omvormen naar natuurgebied.
- 2 Grond is nodig voor landbouw, mestprobleem wordt zo ook alleen maar groter.

- 2 Had er best mee willen doorgaan (is nu gestopt met natuurlijke landbouw) maar hij mocht in de overeenkomst niet meer de mest gebruiken die hij normaal gebruikte.
- 3 Het begint mij soms een beetje tegen te staan. Het moet allemaal natuur worden en de landbouw in het verdomhoekje.
- 2 Het is in sommige gevallen een mooie regeling maar in andere gevallen gaat goede landbouwgrond verdwijnen.
- 2 Het is niet aantrekkelijk voor boeren. Er wordt teveel aan gedaan en dat zou minder moeten zijn. Het "boer-zijn" wordt hierdoor moeilijker gemaakt, want hierdoor wordt de grondprijs voer boeren omhoog gedreven.
- 2 Het moet allemaal haalbaar wezen. als alles natuur wordt, dan wordt er te weinig verdiend.
- 2 Hij ziet het helemaal niet zitten, heeft geen doel, de grond wordt dan waardeloos.
- 2 Ik ben er erg voor om de landbouw als Landbouwnatuur te houden.
- 2 Ik heb te weinig grond om geïnteresseerd te zijn in natuurbeheer. Dan is het niet rendabel.
- 2 Ik vind het een beetje waanzin. De helft van de wereld heeft niks te eten en hier wordt de natuur omgevormd die waarschijnlijk over 20 jaar weer moet verdwijnen.
- 2 in principe weggegooid geld, want in toekomst zal voedselprobleem ontstaan, vooral in 3e wereld landen, want zij kunnen niet zelfde hoeveelheid produceren als wij gaan doen.
- 2 Intensief bedrijf staat er niet om te springen, er is al genoeg natuur.
- 2 Is voor intensieve veehouderij niet van toepassing omdat alle landbouwgrond nodig is om mest op te verspreiden en maïs op te verbouwen.
- 2 Kwelijke zaak om goede landbouwgrond om te vormen in natuur.
- 2 Laat het alsjeblieft blijven zoals het is.
- 2 laat ons maar lekker doorboeren en niet te veel in aanraking komen met particuliere natuur, want als het potje leeg is dan houdt het ineens weer op en dit is het gevaarlijke hiervan. En de particulieren krijgen te veel zeggenschap hier over.
- 2 Landbouwgrond blijven gebruiken zoals het nu gebruikt wordt.
- 2 Landbouwgrond is hard nodig, met name door extensieve landbouwmethodes, dit botst met het omvormen in blijvende natuur.
- 3 Landbouwgrond moet landbouwgrond blijven, is tegen omvorming van landbouwgrond naar blijvende natuurgrond.
- 2 Landbouwgrond moet landbouwgrond blijven. In Zuid-Europa neemt de voedselproductie af.
- 2 Men moet zorgen dat er Landbouw kan blijven en men moet veel meer kijken naar de eigenschappen van bepaalde gronden, want te veel gronden worden omgevormd tot Natuurgebieden die landbouwkundig een zeer hoge waarde hebben, terwijl er in Nederland ook erg veel gronden liggen die voor de landbouw weinig waarde hebben. Kies dus die grond die minder geschikt is voor Landbouw en maak daar Natuurgebieden van. Een onlangs gehouden onderzoek in Wageningen heeft aangetoond dat Landbouwgronden beter zijn in het Milieu dan de Natuurgebieden.
- 2 Meneer heeft dat het liefst zo weinig mogelijk, omdat zo goede landbouwgrond wordt omgevormd in natuur.
- 2 Meneer is er sterk op tegen om landbouwgrond om te vormen tot blijvende natuur: Zonde, droevig.
- 2 Meneer is tegen deze subsidieregelingen. Hij is erg voor voedselvoorziening, er zijn nog te veel mensen in de wereld die aan honger lijden.
- 2 Meneer ziet liever de omvorming van natuurgronden naar landbouw. De boeren moeten hun landbouwgrond behouden.
- 2 Meneer zou graag een betere integratie tussen natuur en weidegrond zien i.p.v. zoveel agrarisch natuurbeheer. De beesten maken het levend. Misschien een betere samenwerking met stichting zeldzame landbouwhuisdieren.
- 2 Minder natuur maken van mooie landbouwgrond.
- 2 Natuur is er genoeg, de boer wordt vergeten.
- 2 Natuurbeheer heb je al vrij gauw. We houden van dieren.
- 2 Natuurgronden brengen niets op, kan beter landbouwgronden blijven i.v.m. voedseltekort.
- 2 Niet alles moet worden omgevormd in natuur, deel is prima, maar samenhang agrarisch/natuur moet goed in verhouding blijven, anders is er geen landbouw meer mogelijk.
- 2 Niet altijd zinvol om boerenland om te zetten in natuurgebied, het barst van de ganzen en andere vogels op de landbouwgrond, landbouw wordt in een kwaad daglicht gesteld.
- 2 Niet te bont maken, want ben actief in rundveehouderij, natuur is mooi, maar te veel. zo kunnen de boeren er geen gebruik meer van maken.

- 2 Omvormen in blijvende natuur zie ik niets in, er moet ook landbouw blijven.
- 2 Omvormen is aantrekkelijk als je 60 bent, maar bij jongere mensen moet er toch brood op de plank komen en is de grond nodig voor agrarische activiteiten.
- 2 Omzetten van landbouwgrond afwijzen. Die zijn voor de voedselproductie. De vruchtbaarste gronden liggen in Noordwest Europa. Akkerbouwers staan open voor de groene stroom.
- 2 Op de goede weg, maar slechts voor een aantal interessant. Voor meneer zelf is het niet interessant; hoofd inkomen in melkvee en schapen, geen extra grond beschikbaar voor andere activiteiten.
- 2 Qua regelgeving gaat het erop achteruit. Niet te veel van landbouwgrond naar natuur omvormen; je doet jezelf de das om (mestwetregelgeving b.v.) dan moeten de subsidies wel heel hoog worden.
- 2 Samenleving moet ervan overtuigd zijn dat er grond over moet blijven voor voedselproductie. Niet alles kan natuur worden, want dan wordt het moeilijk voedsel produceren voor alle mensen.
- 2 Te veel omvormen in natuur, dan is er geen toekomst meer voor boeren.
- 2 Vindt het goed om kleine stukken landbouwgrond om te vormen in natuur, maar vindt het zonde om grote stukken om te vormen, omdat goeie landbouwgrond verloren gaat (werkgelegenheid, inkomsten).
- 2 Vindt het jammer dat zoveel goede landbouwgrond wordt weggekaapt voor omzetting.
- 1 Vindt omvormen naar natuur zonde van het geld.
- 2 We hebben alle gronden al nodig om de mest uit te rijden.
- 2 Wij hebben land nodig om onze mest kwijt te kunnen daarom zijn we nog niet zo geïnteresseerd in agrarisch natuurbeheer.
- 2 Zonde om mooie landbouwgrond om te vormen in natuur. beter slechte grond gebruiken, want zo wordt grond steeds duurder.
- 2 Zonde van de agrarische grond, dat is al een stuk natuur.
- 2 Zorg dat agrarisch bestaan moet blijven bestaan, zelfvoorzienend.
- 2 De mensen tegen natuurterreinen en tegen de kust zijn de mensen die je moet benaderen voor natuurbeheer. Niet de mensen met huiskavels.
- 1 Het gebeurt al teveel en vindt het geen goed teken. De boeren waren de dupe van MKZ en zijn er veel gestopt. Nu wil beleid dat er weer meer stoppen en vindt het een kwalijke zaak.
- 3 Natuur toepassen waar het niet mogelijk is, moeten ze het niet doen.
- 2 Als akkerbouwer geen idee hoe een duurzame invulling daaraan te geven.
- 2 Alle gronden daarvoor beschikbaar stellen, niet slechts op enkele gebieden.
- 3 Alle landbouwgrond zou in aanmerking moeten komen voor functieverandering.
- 2 Als het geen aangewezen gebied is dan is het ontzettend moeilijk er een natuurfunctie op te krijgen.
- 2 De gebieden verruimen waarbij mee kan doen, sommige mensen willen wel, maar kunnen niet omdat ze buiten het gebied liggen.
- 2 In Machtenbroek is er wel een vergoedingsregeling voor succesvol broedsel en in zijn regio niet. Hij vindt dat onterecht en zou dat ook graag zien in zijn regio.
- 3 Meneer vindt het jammer dat niet alle gronden onder SN-regeling vallen, omdat het geld op is terwijl de boeren dat wel willen.
- 1 Meer mogelijkheden, niet alleen binnen de EHS maar ook binnen de natuurschoonwet landgoederen.
- 2 Als men bepaalde landgoederen bij een natuurgebied wil betrekken, dan zal de overheid met veel geld over de brug moeten komen om het voor boeren aantrekkelijk te maken. OF landonteigening, maar daar is meneer zelf ZEKER geen voorstander van. Grote bedrijven lijken kunnen tappen uit een subsidievaatje waar kleine bedrijven geen recht op hebben, waardoor het slechts aantrekkelijk lijkt voor de grote bedrijven.
- 3 Boerenland in boerenhand. De boeren zijn welwillend, maar hij vindt dat de overheid zich overal veel te veel mee bemoeit.
- 2 De overheid heeft zijn land waardeloos gemaakt...landbouwgrond is gehalveerd in waarde nu. Door de overheid komt er straks dus geen opvolger meer.
- 2 De overheid is onbetrouwbaar, gemaakte afspraken worden soms zo weer teruggedraaid en daarom houdt meneer graag zelf de touwtjes in handen.
- 2 De overheid moet zich iets minder nadrukkelijk presenteren.
- 1 De overheid zou eens sneller besluiten moeten vormen.
- 2 Geen tegenstander van particuliere natuurbeheer, maar het is niet ideaal. Er zou meer eerlijkheid vanuit de organisaties moeten komen.

- 2 Groot risico voor ondernemer, want overheid is onbetrouwbaar want overeenkomst aangaan is goed, maar ze breken het open, en daar is meneer het niet mee eens.
- 2 Ik vind het op zich een goeie zaak. Maar ik vertrouw de overheid niet. Ze moeten de regels niet halverwege veranderen. Ze zijn onbetrouwbaar.
- 2 Laat Staatsbosbeheer hier ook eens aan gaan meewerken i.p.v. tegenwerken.
- 2 Men moet oppassen dat men niet te ver doorschiet in het grondgebruik. Pas op dat het niet een te bureaucratisch project wordt, want dan gaat men z'n doel voorbij.
- 2 Minder bureaucratie, meeste geld gaat naar ambtenaren, het hele circus eromheen kost het meeste. Het hoofddoel moet de natuur zijn.
- 2 Onzekerheid met senioren in samenwerking overheid, je moet kunnen uitstralen dat je dat op lange termijn, duidelijkheid!
- 2 Particulier natuurbeheer is geheel nieuw voor mij. Ik wist helemaal niet dat mijn grond binnen de EHS ligt. Laat de overheid mij daar eens over informeren. Verder vind ik de overheid veel te bureaucratisch en niet consistent in hun beleid. Natuurmonumenten staat helemaal geen natuurpacht toe. Ik heb verscheidene keren aanvragen ingediend, maar werd altijd met een onbehelpzame en starre houding benaderd. Ze willen helemaal niet met boeren samenwerken.
- 2 Vindt de bureaucratie rond de subsidieregelingen afschrikken, en ook ervaringen met andere subsidieregelingen omtrent natuur zijn niet bemoedigend.
- 2 Zoals toen begonnen met gewone beheerovereenkomst was goed. Daarna controlerende instanties erbij, word je zo moe van, sancties etc. boeren moeten vertrouwen in mens hebben en vice versa.
- 2 De instellingen zoals natuurmonumenten moeten boeren meer verantwoordelijkheid geven, ze moeten er meer in worden betrokken, het land zelf laten beheren. Verder een betrouwbare overheid garanderen, zodat het project niet halverwege stopt.
- 1 Meneer heeft gelezen dat de taxatie van de grond bij particulieren lager is dan bij organisaties en als dat waar is, is dat erg oneerlijk en moet dat veranderd worden.
- 1 De grond wordt te arm en dan gaan de vogels weg.
- 2 Er moet meer gedaan worden aan weidevogelbeheer. Er zijn heel veel mogelijkheden voor. Staatsbosbeheer moet inperken met het vormen van bos, zodat er geen predatoren komen die het weidevogelbeheer laten verdwijnen.
- 2 Er moet meer worden geluisterd naar de praktiserende boer. Het natuur- en vogelbeheer gaan vaak mis omdat de vogels die beschermd worden de weilanden in slechte staat (achter)laten. Hierdoor raakt de boer gedemotiveerd.
- 2 Gemeente moet beter meewerken, te stug/star, te veel ambtenaren en gedoe, van kastje naar de muur. Provincie wel positief, gemeente doet moeilijk. Boos en gefrustreerd door gemeente.
- 2 Goed overleg over beheer en terreinen, slecht beheer niet goed voor de weidevogels.
- 2 Het hele agrarische natuurbeheer is niet in balans. Door de manier waarop het nu gaat, komen er veel vossen en kraaien op de landbouwgronden die de weidevogels opeten/verjagen en veel gebieden veranderen in 'woest gebied' i.p.v. van natuurlijk landschap. Wordt niet op orde gehouden. Deze boer pacht gronden van Utrechts landschap en mag deze gronden niet maaien. De gronden staan nu vol met Jacobskruid en een aantal van zijn vee is hier al dood aan gegaan. Klacht is gemeld bij Utrechts landschap, maar zij doen niks voor hem. Misschien kan Natuurplanbureau hier bij helpen om dit op te lossen. Meneer staat open voor meer Natuurpacht, maar niet ten koste van zijn vee.
- 2 Meneer vindt de natuurlijke graslanden lelijke natuur, de weidevogels verdwijnen. Meneer vindt dat agrarisch natuurbeheer mooiere natuur oplevert dan volledige functieverandering. Meneer zal dat ook niet bevorderen.
- 2 Natuurgebied wordt arm aan leven, dan komen geen vogels meer omdat er geen voeding is. Dan komen muizen en ratten. Dat is het.
- 1 We moeten rustiger aan doen met de natuur, boeren de natuur laten regelen of de natuur zichzelf laten regelen. Er wordt veel te veel belastinggeld van burgers besteed aan deze subsidies, terwijl het niets oplevert. De natuurgrond is arm, daar gaan geen vogels zitten, landbouwgrond is rijk en daar zitten ze wel. Landbouwgrond is dus nuttiger en goedkoper.
- 2 Aanliggende bedrijven van omgevormd landbouwgrond tot natuur wordt geen rekening mee gehouden, belanden in de armoede (meer subsidies, wel mogen mesten etc.)
- 2 Alles is tijdelijk en ze maken nu rotzooi, dus zonde van het geld. Alle subsidies eraf. Laat de boeren het beheren.
- 2 Als er aan natuurbeheer gedaan wordt, moeten de andere landbouwbedrijven er geen last van hebben en het aantrekkelijker maken voor alle betrokken bedrijven/samenspel.
- 2 Boeren die erin zitten maken er een potje van, ze gaan eerste week van mei maaien en maaien alle pollen dood. Ze gaan niet goed met natuur om, het gaat ze enkel om het geld.

- 1 De boer moet het onderhoud doen en niet staatsbosbeheer, anders gaat natuur alsnog weg, verwoekerd, geen natuur meer.
- 2 Grootste probleem is dat ze weinig aan onderhoud doen. Probleem voor burens van natuurgronden. (distels en andere onkruiden).
- 2 Heeft het over natuur maar niet over de onderhoud, dat loopt vaak mis. Hij woont aan de Belgische grens waar veel bossen staan en die verwilderen heel erg. Als er ook maar een sigaret in wordt gegooid, dan staat het in de fik. Er staat nergens een waarschuwingsbord of zo. Er wordt slordig mee omgegaan. Geen stimulatie om aan natuurbeheer te doen. Ook aandacht voor onderhoud.
- 2 Heeft last van de omvorming naar natuur, omdat er meer vogels en meer onkruid komt.
- 1 Heel goed idee, maar onderhoud is niet goed.
- 2 Het Communicatieproject is teveel gericht op hobbyboeren die er nog wat aan verdienen en niet op de echte boeren. Het omvormen naar blijvende natuur is verarming van het platteland (alleen maar distels, onkruid, vossen etc) i.p.v. verrijking.
- 2 Meneer wil niet dat de omgevormde landbouwgrond 'wildernis' wordt.
- 2 Moet op 1 plek, maar niet overal maar een stukje. Verknalt de hele buurt ermee.
- 2 Natuur heel mooi, maar wat ze hier doen: vreselijke onkruid! Zo'n hekel aan, distels van 2m hoog etc. dat is geen natuur, maar troep.
- 2 Natuurbeheer gaat riet verbranden in broedseizoen, maar ze zeggen dat ze een vergunning ervoor hebben! Belachelijk....ook zetten ze een schuur van miljoenen neer en vervolgens laten ze de boel versloffen. Geen goede organisatie en geeft negatief signaal af!
- 2 Nu is het een grote rotzooi.
- 2 Omgezette natuur moet goed onderhouden worden, netjes blijven.
- 3 Omvorming niet mooi; onkruid etc. niks voor een boer, alleen leuk voor de burgers.
- 2 Onderhoud van natuurgebieden laat te wensen over.
- 1 Vanuit overheid beter omgaan met natuur door bijvoorbeeld geen sloot te laten scheppen wanneer er net veel kikkers zijn.
- 2 Ze beheren het slecht. Het gebied waar de ganzen horen te zitten is zo slecht dat ze op de grond van de boeren gaan zitten. Daar ontvangen ze niks voor en gemeente doet niks.
- 3 Ze maken er een rotzootje van, het onkruid groeit weelderig. En we mogen het niet bestrijden, dus het wordt er niet mooier op.
- 2 Ze moeten echt wat aan die kraaien en vossen gaan doen. Die eten alle eieren op. Want het gaat zo echt verkeerd.
- 2 Er moet niet teveel aan worden getornd, aan de boeren overlaten, dan blijft landschap mooier.
- 2 Het is een onomkeerbaar proces; een periode zou je eventueel kunnen inpassen in de bedrijfsvoering; 3, 6, 12 jaar, dan kan je afwegen of je grond over hebt. Onomkeerbaar is een beslissing voor lange termijn en dat past niet zijn perspectief voor langere termijn.
- 2 Je krijgt wel subsidie, maar daarna heb je niks meer te zeggen over je grond.
- 2 Je moet er niet levenslang aan vast zitten. Het is teveel alleen op particulieren gericht en niet voor agrariërs. Of maak hier onderscheid in. De particulier koopt de grond en dan kan ik het niet meer kopen en dat is prijs opdrijvend.
- 2 Mogelijkheid om landen met kortere pacht dan 6 jaar toch in de beheerovereenkomst voor ganzenfoeragegebieden te krijgen, dan meerdere landen en onderling schuiven, zodat totaal gebied gelijk blijft. Achteruitgang weidevogelstand niet alleen schuld boeren, zoeken naar andere oorzaken. Meneer wilt eindrapport ontvangen: Th. Willemsen, Huismanstraat 2, 6851 GT Huissen, 06-22802565.
- 2 Tussenvormen aanbieden. dus bijvoorbeeld wel maaidatum na 1 juni, maar wel bemesting eventueel biologisch toestaan.
- 2 Vermogen van je grond verminderd als je meedoet, je kan niet meer terug naar akkerbouw.
- 2 Vindt het niet handig dat je er aan 'vast' zit, bv mocht de eigenaar komen te overlijden dan moeten de erfgenamen zelf kunnen beslissen of ze er mee door willen gaan of er weer landbouwgrond van willen maken.
- 2 Er zou moeten worden gekeken naar mogelijkheden tot tijdelijke omvorming, zoals voor 10-20 jaar.
- 2 Bezwaar is dertig jaren regeling, verlies tempo landbouwgrond, krijgt daardoor grote aanbetalng. Niet logisch.
- 2 Landinrichting is hier ook gaande. Ruil boeren met landbouwgronden uit tegen natuurgronden, het kan voor beide partijen voordeel opleveren.
- 2 Men moet actiever zijn in het verwerven van gronden die te koop komen en die in de buurt liggen van bedrijven in de Ecologische Hoofdstructuur, zodat ze kunnen ruilen met die bedrijven.

- 2 Via ruilen. Agrariërs geven hun grond die in de natuur strook geven en krijgen daarvoor een ander grondgebied terug. Agrariërs kunnen wel voor de grond blijven zorgen.
- 2 Als er aanbod komt voor landbouwgrond die naar natuur kan worden gevormd en je geeft landbouwgrond terug aan de boer, dan is iemand er eerder toe geneigd dat te doen. Maar het hangt van het bedrijf af.
- 3 Hij wil wel grond ruilen. Maar niet verkopen.
- 3 Meneer is gestopt met zijn bedrijf (met pensioen), maar woont nog wel op de boerderij en heeft nog 2.5 ha grond, waar agrarisch natuurbeheer op wordt gedaan.
- 2 Meneer is voorstander van de subsidies zolang de grond een (gedeeltelijke) agrarische bestemming houdt. Zodra er sprake is van een volledige functieverandering vindt meneer het niet meer interessant.
- 2 Omzetten naar blijvende natuur, ziet hij geen nut van in. Op zich wel goed dat boeren aan agrarisch natuurbeheer doen, maar dit mag niet omgevormd worden tot blijvende natuur; deze grond is namelijk nodig als landbouwgrond.
- 2 Er zou een vorm van agrarisch natuurbeheer moeten komen maar met zwaar pakket zodat het lijkt op natuur.
- 3 Het is heel moeilijk als je land omgevormd hebt om nieuwe landschapselementen in het land te doen. Dit is vaak een drempel om subsidie aan te vragen en mee te doen aan agrarisch natuurbeheer en de gemeente werkt veel te langzaam en hebben er weinig verstand van.
- 2 Meer mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer.
- 3 Aankopen is de enige mogelijkheid, omdat anders bedrijfsvoering niet mogelijk is.
- 1 Het moet passen binnen de bedrijfsvoering, dat is het belangrijkste!
- 1 Indien ik mijn bedrijf in zijn volledigheid kan blijven uitvoeren in zijn geheel, wil ik in de toekomst best mee werken.
- 2 Is alleen handig voor mensen die met hun bedrijf willen stoppen.
- 2 Is geen voorstander van de regelingen omdat hij nu fulltime boer is.
- 2 Moet passen in bedrijfsvoering.
- 2 Hoe gaat het verder voor mensen die gaan stoppen? (pensioen)
- 2 Aankopen van land tegen goede prijzen en dat je keuze hebt of je blijft of dat je je bedrijf verplaatst.
- 2 Het moet altijd op vrijwillige basis gebeuren, dat is de 1e voorwaarde voor meneer om eraan mee te doen.
- 2 Het moet wel vrijwillig blijven.
- 2 Je wordt waarschijnlijk toch gedwongen om aan particulier natuurbeheer te gaan doen.
- 2 Moet wel vrijwillig blijven.
- 2 Veel meer in overleg met agrarische sector, dan is er veel meer te bereiken, niet meer allemaal van bovenaf.
- 1 zit in groene hart, valt binnen noorderpark, omvormen in recreatie, mensen die daarin zitten kans te geven om een andere kant op te gaan. Wordt nu opgeslokt door de natuur, is nu bijna verplicht om mee te doen. Mensen een kans geven ergens anders te beginnen.
- 2 Zorg dat vooral de vrijblijvendheid groot is.
- 2 Het is helemaal niets.
- 2 Ze vindt het echt onzin, ze snapt niet waarom dit nodig is.
- 1 Afschaffen. Boeren worden ervoor gestraft.
- 2 Niet interessant, kan je grond niet aan waarde...heeft 8 jaar terug al eerder geprobeerd.
- 2 Wij staan er veel te ver van af. Het is al moeilijk genoeg om het agrarisch bedrijf overeind te houden, dus wij houden ons alleen daarmee bezig.
- 2 Boeren dragen al zelf bij, automatisch. Door verschillende dingen, zonder dat er iets tegenover staat.
- 2 Actieve agrariër wil bedrijf uitbreiden, concurreert met natuurbeheer, is oneerlijke concurrentie in agrarische sector.
- 3 Bekijken van de film van Al Gore, over de natuur.
- 2 De DLG zou meer moeten aankopen, dan zou er al meer gerealiseerd zijn.
- 2 De eigenaar in zijn waarde laten.
- 1 Het is prijs opdrijvend voor de grond. En er is schreeuwend te kort aan cultuurgrond.
- 2 Het landgoederen verhaal werkt niet mijns inziens.
- 2 Ik vind dat het natuurbeheer meer in handen van de boer moet blijven.

- 2 In de jaren 80 kwam de melkquotering. Wij waren er niet blij mee. Maar we hadden meer grond nodig. En toen hebben we grond gekocht in natuur. Met weidevogelbeheer ging het niet goed. Dat werkte niet. Toen is het geschrapt en nu is het botanisch beheer. Deel van de grond hebben we verkocht want dat konden we niet gebruiken. De SAN regeling wordt gefinancierd vanuit de Europese gelden. Twee maanden later betaald dan normaal. Verder zou ik in het begin van het zesde jaar al vrij eenvoudig het contract kunnen verlengen. Betere aansluiting.
- 2 Laat de boeren beheren, met de beperkingen.
- 2 Landgoedeigenaren krijgen subsidie, maar de boeren hebben er schade van. (bij pachten)
- 2 Natuurverenigingen moeten meer aan beheer doen, meer intensiever beheren.
- 3 Omdat wij kleinschalig zijn en ik het wil behouden van natuur. En niet nog meer recreatie en dan wel in gepaste vorm dat ze niet teveel last krijgen. Ik ga hier wel wat intensiever over nadenken.
- 2 Opmerking: als je op particulier natuurbehoud overgaat, wordt je concurrent van bijv. Natuurmonumenten, is niet gunstig.
- 2 Pachtters van Staatbosbeheer moeten ook mee kunnen doen aan de projecten. Vallen nu overal buiten.
- 2 Wat flexibelere maaidagen.
- 2 Zeer belangrijk dat het agrarische beheerders blijven, omdat zij meer inzicht hebben in hoe het moet (natuurinzicht).
- 2 Zelf inbreng moet houden, niet zelf omvormen.

Bijlage 10 Redenen categorie 'anders', behorend bij figuur 53 deelonderzoek 2

De interviewers hebben bij 47 grondeigenaren een reden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. In de eerste kolom is aangegeven welke type grondeigenaar het is:

1 = agrariër

2 = overige grondeigenaar

- 1 De afstand, niet aangrenzend aan andere percelen.
- 1 De grond lag erg ver weg en was daardoor voor hen niet handig om te bewerken. Verkopen lukte niet, dus dan maar natuur.
- 1 Marginale grond.
- 2 Agrarisch gezien moeilijk te verpachten en mooi stuk om om te vormen in natuur, lag al in natuurlijke omgeving.
- 2 Geen pachters voor grond.
- 1 Zus wilde dat graag.
- 2 Plek met cultuurhistorische waarde, archeologisch, moet behouden worden.
- 2 Zwager vroeg erom.
- 1 Was al natuurgebied en heeft er toen dankbaar gebruik van gemaakt, subsidie ontvangen voor iets wat er al was.
- 1 Uitbreiden varkenshouderij niet toegestaan, toen besloten tot omvorming.
- 1 Kreeg de mogelijkheid nieuw landgoed te stichten.
- 2 Bedrijf te klein voor opvolger.
- 2 De situatie. Overdrachtsbelasting. Meer grond bij het huis.
- 2 Fiscale redenen.
- 2 Successieregeling.
- 2 Land aangekocht rond het huis, zodat daar geen industrie geplaatst kan worden.
- 1 Risico voor onteigenen van land.
- 1 Initiatief kwam vanuit het waterschap. Landschap heeft een hoge architectonische waarde. Er zat een pachter op die het landschap min of meer verpeste met zijn agrarische activiteiten. Met hulp van het Waterschap pachter eraf kunnen krijgen en subsidie was uiteraard mooie bijkomstigheid.
- 1 De leeftijd en het boerenbedrijf kon niet meer gerund worden. Op deze manier toch inkomsten.
- 1 Geen opvolger/leeftijd/gezondheidsredenen.
- 1 Gestopt met intensief veehouden. Heeft meegedaan aan saneringsregeling intensieve veehouderij takken, waardoor de vergunning van het houden van vee stopt en dus geen dieren meer op dat land kan houden.
- 1 Ligt langs water, was al natuur. Leeftijd.
- 1 Ze zijn al vrij oud en dit was een makkelijke oplossing.
- 2 Geen opvolgers. Natuur trekt hem.
- 2 Hadden al natuurgebied en gingen toch al stoppen met hun boerenbedrijf.
- 1 Grond over.
- 1 Grond was moeilijk bereikbaar.
- 1 Perceel was raar van vorm.
- 1 De oppervlakte van 1.30 ha was over.
- 1 Lag in uiterwaarden; gunstige locatie.
- 2 Afstand, extensief gebruik makkelijker, het lag binnen het stimuleringsgebied dus was goed mogelijk.
- 2 Gebruikt grond niet.
- 2 Land heel moeilijk te verkopen omdat het is omsloten door bos.
- 2 Landgoed over.

- 2 Lastig te verkopen.
- 2 Wist niet wat hij er mee moest.
- 1 Het ligt in de ecologische hoofdstructuur.
- 1 Het wordt binnenkort begrensd door de overheid, daarom beter nu.
- 1 Op verzoek van provincie.
- 1 Valt in het voor EHS bestemde gebied.
- 1 Was al plan van gemeente Zutphen.
- 1 Wilde biologisch boeren, maar is niet meer mogelijk.
- 2 Het ligt bij een natuurgebied. Nu is het natuurgebied groter geworden. Een logisch geheel.
- 2 Kon eerder geen aanvraag doen voor minder dan 5 hectare.
- 2 Landbouwgrond was te veel werk.
- 2 Respondent kon er een huis voor in de plaats zetten.
- 2 Wilde van de verpachters af.

Bijlage 11 Redenen categorie 'anders', behorend bij figuur 54 deelonderzoek 2

De interviewers hebben bij 30 grondeigenaren een reden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. In de eerste kolom is aangegeven welke type grondeigenaar het is:

1 = agrariër

2 = overige grondeigenaar

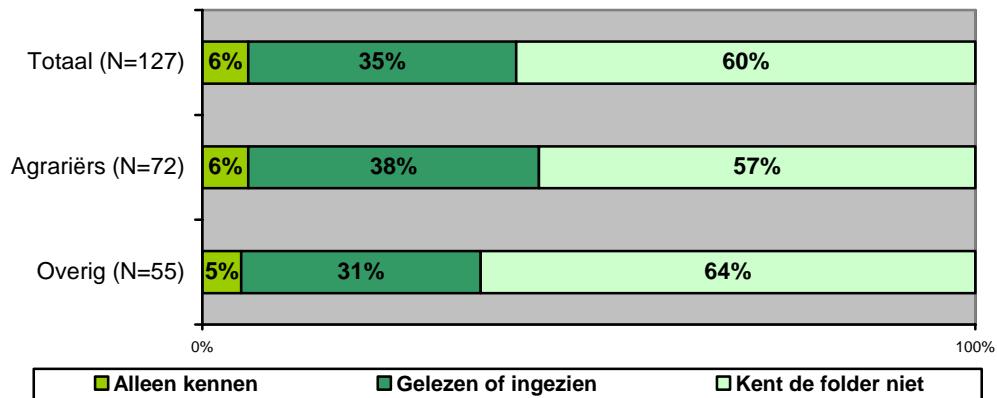
- 1 De vraag of de doelstelling wordt gehaald.
- 2 Herinrichting centraal plateau. Gemeente had nooit van omvorming gehoord. Stimuleringsplan Zuid-Limburg dat was nog niet vastgesteld door provincie.
- 1 Het gebied moest onderdeel worden van de ecologische hoofdstructuur, maar de provincie moest de locaties van alle EHS gebieden nog vaststellen waardoor het lang duurde. Verder is de taxatie van het gebied te laag uitgevallen.
- 1 Gemeente moest eerst bestemmingsplan wijzigen.
- 2 Goedkeuring bestemmingsplan.
- 1 Brochure SN 2000 niet duidelijk, dat bij gemeente moet regelen etc.
- 2 Regelingen tegenstrijdig.
- 1 Spanning tussen NSW.
- 2 Onduidelijke taal, veel jargon.
- 1 Alles kwam veel duurder uit dan in begin verwacht was.
- 2 Heeft veel geld gekost om het om te vormen, taal was te moeilijk.
- 1 Te laag ingeschat van geld dat nodig was... periode van gulden naar euro.
- 1 Administratie.
- 2 Administratieve rompslomp.
- 2 Veel papierwerk, onzekerheid (angst voor boetes), natuur laat zich niet dwingen.
- 1 Bureaucratie bij overheid en semi-overheid: Laser en DLG, werken naast elkaar heen.
- 2 Erg bureaucratisch.
- 1 Extreem bureaucratisch, aanvraag op hele kleine puntjes afgekeurd.
- 2 Teveel bureaucratie en miscommunicatie van de overheid.
- 2 Twee instanties waren het niet met elkaar eens. de ene instantie had haar mening doorgedrukt (weet namen instanties niet meer).
- 1 Waterschappen deden moeilijk, slechte communicatie, onprettige samenwerking, mensen werken langs elkaar heen.
- 2 Bezwaar uit de buurt.
- 2 De buurman had bezwaar gemaakt.
- 2 Moet tekenen voor omwonenden die schadeclaim binnen 5 jr kunnen indienen.
- 2 De periode waarin je de aanvraag mag indienen is te klein, dat is maar een bepaald gedeelte van het jaar en zou het hele jaar door moeten zijn.
- 1 Geen verschil tussen plas- en moerasland, terwijl half grasland wel veel is. Overgang SAN naar SN ook knelpunt.
- 2 Moest verplicht bos aanplanten terwijl hij liever andere natuur wilde.
- 1 Niet alles is omgezet in blijvende natuur.
- 1 Te kort tijd, moest in 2004.
- 1 Uitvoering viel tegen, ze hebben het zelf opgeknapt, waar ze ook commentaar over kregen! Ze hebben zelf bomen omgehaald, omdat de burens wind wilden voor hun molen: windvang. Dit alles na overleg dat het bleef staan en toch omvergehaald.

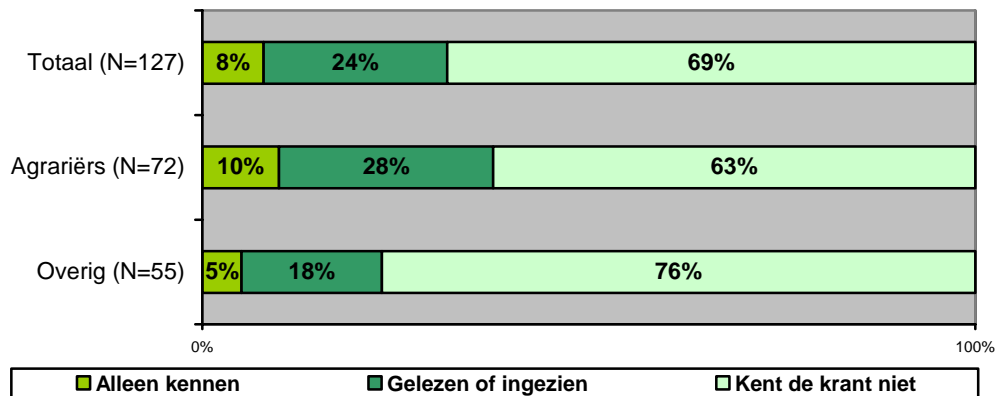
Bijlage 12 Figuren communicatieproject deelonderzoek 2

In deze bijlage zijn de acties van het communicatieproject uitgesplitst naar de twee doelgroepen.

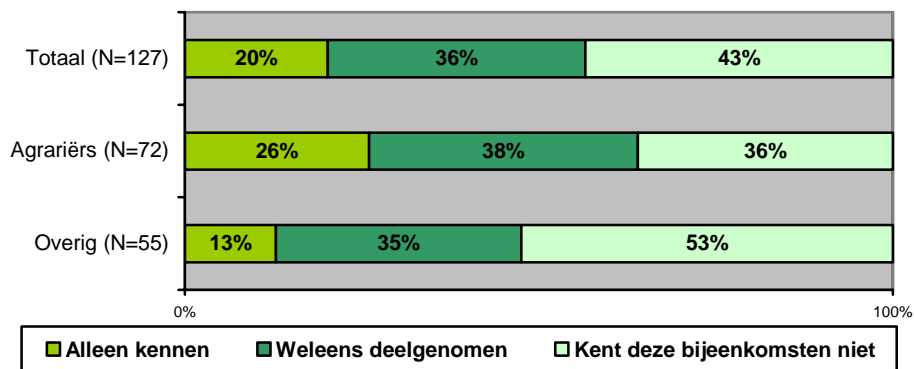
De folder "Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming". Heeft u gehoord van deze folder of heeft u de folder ingezien of gelezen? (N=127)

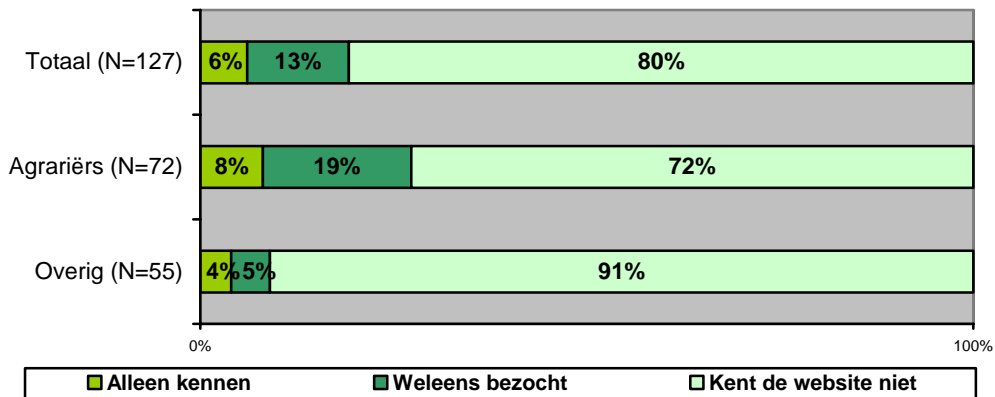
De particuliere Natuurbeheerkrant. Heeft u gehoord van deze krant of heeft u de krant weleens gelezen of ingezien? (N=127)

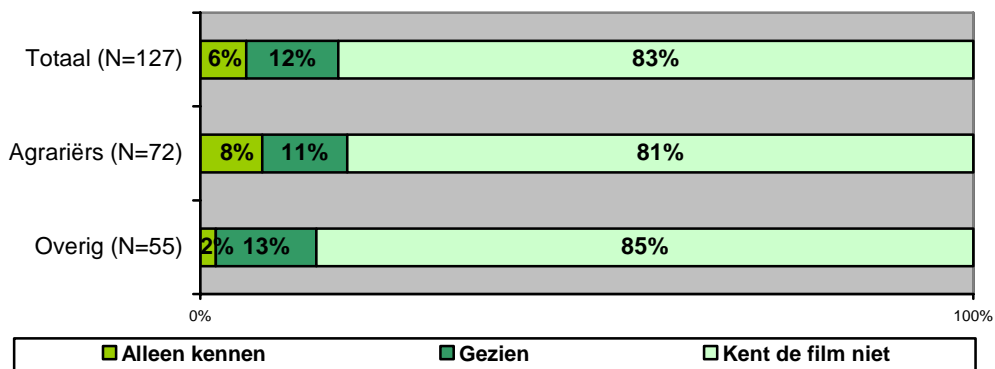
Veldbijeenkomsten, themabijeenkomsten, huiskamerbijeenkomsten of kennisdagen over Natuurbeheer. Bent u op de hoogte van deze bijeenkomsten of heeft u daar weleens aan deelgenomen? (N=127)

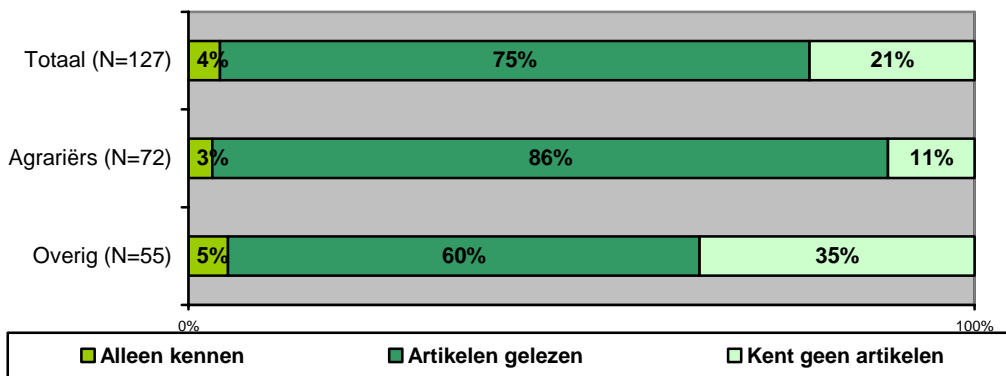
De website www.particulierenatuur.nl. Heeft u gehoord van deze website of heeft u de website weleens bezocht? (N=127)

De film waarin drie particuliere grondeigenaren vertellen over hun ervaringen. Heeft u gehoord van deze film of heeft u de film gezien? (N=127)

Artikelen over Natuurbeheer in vakbladen. Kent u dergelijke bladen of heeft u die weleens gelezen? (N=127)

Bijlage 13 Opmerkingen en suggesties deelonderzoek 2

77 grondeigenaren hebben op het eind van het telefonisch interview nog opmerkingen en/of suggesties gegeven. In de eerste kolom is aangegeven welke type grondeigenaar het is:

1 = agrariër

2 = overige grondeigenaar

- 1 Hoop boeren moeten het ook doen, goed idee: vooral voor boeren die niet goed weten wat ze met het land willen gaan doen. (Kinderen willen het bedrijf niet overnemen.)
- 2 Staat er positief tegenover.
- 1 Subsidie heel goed, net zo goed als nu!
- 2 Verliep allemaal goed.
- 1 Vooral doorgaan, wellicht in toekomst meer gebruik van maken.
- 1 Aantrekkelijker financieel, meer beheerpakketten.
- 1 Als grond moet afvoeren, niet aan grens Gelderland/Overijssel. Kan nergens afvoeren, moet binnen 2 km. Nu kan leem niet afzetten. Als te veel geld gaat kosten dan gaat het niet door.
- 2 De particulier meer behulpzaam zijn bij het beëindigen van pachtrelaties, voornamelijk in financieel opzicht in de vorm van subsidies/budget.
- 1 In de aanvraag worden lopende regelingen gevraagd en die moeten omgezet of gestopt worden. maar als het contract (van de lopende regelingen) afgelopen is, moet je betalen en voordat dit doordringt bij de "subsidieaanvraag" ben je een tijd verder.
- 1 In de regio waar het past moeten ze het toepassen, rekening houdende met waarde v.d. grond bepalen en niet standaard bedrag.
- 1 Is als een van de eersten begonnen met het omvormen van cultuurgrond tot natuurgebied. Heeft cultuurgronden omgevormd tot heide en heeft daar geen subsidie voor gekregen.
- 2 Na het eerste jaar moet er herplant komen voor het eerste deel van het bos dat je plant. Dat is gedaan en heeft aangegeven dat hij dat gedaan heeft en zou daar geld voor terugkrijgen, maar dat heeft hij nog niet gekregen. Wacht hier al twee jaar op en gaat om een fors bedrag.
- 1 Onderhoud van landgoed moet meer betaald worden.
- 1 Op moment van aanvraag subsidies beschikbaar. Op moment dat toegekend wordt, dan zijn de bedragen lager...onbetrouwbaar.
- 1 Op raarste momenten komen mensen langs om te controleren of de subsidie wel terecht is: dit kost teveel energie: kilometers! Dat geld gebruiken voor doelen in de omgeving.
- 1 Per 1 nov. aanvraag ingediend en half november hebben ze het bedrag aangepast, zonder medeweten.
- 1 Prijsindicatie; vanaf de aanvraag tot realisering werd het veel duurder.
- 1 Taxaties moeten meer in overleg met grondeigenaren.
- 1 Vergoeding: die is redelijk marginaal aan het worden. Vergoedingen aanpassen.
- 2 Aanvraagformulieren moeten helderder, beknopter en duidelijker.
- 1 Als er projecten zijn dan moeten ze zo breed mogelijk in de aandacht komen, als er veel en goede informatie is dan zal er misschien meer landbouwgrond worden omgevormd tot natuur.
- 1 Als het gaat om grote omvangrijke omzettingen moet 1 persoon verantwoordelijk en bevoegd zijn om b.v. SAN-pakketten om te zetten in SN pakketten. Nu moet je alle vragen indienen...
- 2 Als rijksoverheid wil, moeten ze actief aan eigenaren laten weten over omvorming en niet via communicatieplan, dat heeft meer met begeleiding te maken. Nu moet je naar een bureau dat alles regelt en dat is veel te duur.
- 1 Bestemmingsplan via gemeente wist hij niks van. Stond niet in folder.
- 2 Beter afstemmen op het RO traject.
- 1 Beter voorlichting, meer deskundigheid, minder kosten, beter communicatie tussen DLG, DLV en de overheid.
- 1 Communicatie kan beter, onduidelijk bij wie je terecht kan met vragen.
- 1 Communicatie kan beter.

- 2 Duidelijkere informatie over o.a. stimuleringsplannen beschikbaar. Betere communicatie over doorgevoerde wijzigingen.
- 2 Formulieren mogen eenvoudiger!
- 2 Geld direct beschikbaar stellen, zodat iemand direct kan beginnen en niet pas na een doorlooptijd die wel drie jaar kan bedragen.
- 1 Meer informatie nodig over hoe het gebied nu beheerd moet worden op de korte en lange termijn, na de functieverandering.
- 2 Mensen in omgeving gericht informeren.
- 1 Minder administratieve rompslomp. Moet voor een boer zelf aan te vragen zijn: moet makkelijker.
- 1 Open communicatie mogelijkheid gemist om vragen te stellen. Veel te veel regels waar je tegen aan loopt, door de bomen het bos niet meer zien. Misschien tegenwoordig al verbeterd.
- 1 Themabijeenkomst zeer informatief.
- 1 Theorie moet meer aansluiten op praktijk. Bij deze worden alle beleidsmakers uitgenodigd bij meneer om erover te praten.
- 1 Van tevoren vertellen dat je het niet zomaar mag meetellen met de mestboekhouding.
- 1 Via 1 loket; zodat je maar met 1 instantie te maken hebt.
- 2 Vooral in regionale en huis en huisbladen informatie erover, ook in vakbladen.
- 2 De aanvragen moeten het hele jaar door ingediend kunnen worden. De procedures moeten sneller afgerond worden. Na het afsluiten van de beheersovereenkomst en functieverandering is het niet meer mogelijk om iets aan te passen, bijv. voor het aanleggen van poelen en wandelpaden kan dan geen subsidie meer verkregen worden. Dit moet minder star worden.
- 1 De instanties, met name de provincie, zouden wat beter moeten samenwerken. Zodat de procedure wat korter wordt en het traject makkelijker te doorlopen is.
- 2 Eerste uitgangspunt was 80% van geld voor natuur. Klopte niet. Bij uitvoering niet duidelijk (b.v. poelen vallen niet onder natuur). Voor water krijg je geen vergoeding. Regels te ingewikkeld. ene krijg je 50% vergoeding, ander 95%, heel onduidelijk. Geen grip op alles.
- 2 Het is makkelijker als alles via 1 instantie gaat.
- 2 Minder omslachtig, duidelijker beschrijven wat het inhoud, aangeven dat het lang duurt.
- 1 Minder wachttijd gewenst.
- 1 Moet maximum 3-4 maanden tijd voordat iemand weet waar die aan toe is. Moet monitoren of alles goed gaat.
- 2 Proces duurt lang.
- 1 Regeling verandert t.o.v. het jaar 2003, nu d.m.v. taxatie van DMV, die is waarschijnlijk onbetrouwbaar. Er moet betere samenwerking zijn, het wordt nu een sprong in het diepe om eraan te beginnen.
- 2 Regels werden na 3/4 looptijd van de procedure veranderd, waardoor een gedeelte weer helemaal overnieuw moest gebeuren. Kostte veel te veel tijd en kost nog steeds veel tijd.
- 2 Richtlijnen diverse soorten bomen/struiken inplanten, gaat iets verder dan aard v.d. grond. Voorschriften zijn tegenstrijdig, soms soorten inplanten die niet op betreffende grond kunnen.
- 1 Soepelere regelgeving.
- 2 Veel simpeler, vooral de regeling.
- 1 Dat ze de slechte gronden ervoor moeten aanwijzen en de goede gronden dus niet.
- 1 De (andere) mensen uit de gangbare landbouw stellen het niet erg op prijs dat goede landbouwgrond omgevormd wordt. Dat informatie over het omvormen naar natuur nog steeds op grote schaal aan mensen gegeven moet worden, zodat het omvormen van landbouwgrond naar natuur niet minder wordt.
- 1 Heeft Nederland niet al genoeg natuur? is het nodig?
- 1 Het is niet goed als de beste boerderijen omgevormd worden tot natuur, beter doen met minderwaardige grond.
- 1 Eerder met de provincie afstemmen (provincie Brabant), daar ligt nu het grootste knelpunt.
- 1 Gemeente en overheid beter aan elkaar aanpassen.
- 2 Gemeente te strikt, geen begrip van tuinders om goede landbouwgrond omzetten in natuur.
- 2 Minder bureaucratie, minder regeltjes.
- 1 Minder bureaucratisch in afhandelen procedure. Regelingen moeten in iedere provincie gelijk zijn (landelijke standaard). Meer info over welke gemeenten willen meewerken. Door gebrekkige info wordt je genoodzaakt om een extern bureau in te schakelen, dit kost te veel geld.
- 2 Minder bureaucratisch.

- 1 Onbetrouwbaarheid van toezeggingen.
- 1 Overheid moet primair betrouwbare partner worden, niet bureaucratisch.
- 2 Te ambtelijk. Weinig zekerheid als je eraan begint. Veranderde regelgeving onzeker.
- 1 Verschillende instanties moeten beter samenwerken, veel onduidelijkheid bij boeren.
- 1 Buren kunnen moeilijk doen, hen informeren, want er is een deel van de grond nu blijven liggen en is nu een wildernis. Had ook mooi ingeplant kunnen worden.
- 2 Eerst terugzoeken in het verleden hoe de natuur was en proberen die weer terug te krijgen. Niet zomaar 'iets' uitkiezen.
- 1 Functieverandering snel goedgekeurd, aangevraagd als half-natuurlijk grasland, nu kan niet meer wijzigen. Vereniging voor agrarisch natuurbeheer zei dat het wel kon...vergoedingen zijn nu te laag.
- 2 Plan indienen voor periode van 5-6 jr en hij nam bedrijf over en heeft schuren moeten weghalen en dat is anders dan in de werkelijkheid: afrekening is heel strikt, je moet je er precies aanhouden. Die periode van 5-6 jaar voor nieuwe gebieden is te lang.
- 1 Duidelijker beleid, compenserende grond voor boeren, langere bedenktijd.
- 1 Deze man heeft te maken gehad met eigen agrarische adviseurs. Hij heeft de gevolgen van het traject onderschat. Achteraf had hij dit liever niet gedaan. Hij heeft nog geprobeerd de landbouwgrond terug te kopen maar de prijs was daar veel te hoog voor. Verdere opmerkingen: Gevolgen zijn niet te overzien. Raadt het niemand aan. Brieven ervaarde hij als dreigend. Hij zou graag een proeftijd van een jaar zien.
- 2 Als de subsidie alleen beschikbaar is voor boseigenaren waar al een agrarische belemmering op ligt, dan zullen een heleboel eigenaren worden uitgesloten die wel graag mee willen doen.
- 1 Meer energie in steken in het realiseren van de EHS door particulieren zelf. Verantwoordelijkheid van eigenaren vergroten. Bijv. maaidatum zelf laten bepalen en dan daarop afrekenen. Pakketten lijken rigide.
- 2 Voor particulieren eenvoudiger om grond te verwerven voor natuur.
- 2 Zorg dat boeren eigendom blijven van het land. Gaat ook over de jacht. In bos voor natuur hoort men niet in te jagen. Bosbouwers moeten ook tegemoetkoming krijgen.

Bijlage 14 Redenen categorie 'anders', behorend bij figuur 75 deelonderzoek 3

De interviewers hebben bij 20 grondeigenaren een reden genoteerd in de categorie 'anders, nl...'. In de eerste kolom is aangegeven welke type grondeigenaar het is:

1 = agrariër

2 = overige grondeigenaar

- 1 Perceel was te klein om voor landbouw bruikbaar te zijn.
- 2 Grond hoorde bij historische biotoop en wilde dit weer omvormen tot hoe het er in het verleden zag.
- 1 Wou graag meewerken aan EHS.
- 2 Genoeg geld voor de toekomst binnen halen (meneer heeft geen eigen bedrijf).
- 2 Grond geërfd en makelaar heeft alles geregeld. Subsidieaanvraag is alleen op naam van meneer ingediend, maar hij is er verder niet bij betrokken geweest, weet nergens van.
- 2 Als we omvormen in natuur zijn we van onderhoud af.
- 2 Beperking mogelijkheden wat je zelf nog kunt doen met de grond, beperkt om uitbreiding bedrijf te garanderen.
- 2 Grond grenst aan natuurontwikkelingsgebied, en meneer had grond toch niet nodig voor andere, eigen doeleinden.
- 1 Had verder geen doel voor de grond.
- 2 Man overleden, vrouw wou grond behouden zonder er veel omkijken naar te hebben (want niet meer agrarisch actief).
- 1 Meneer had de grond voor het bedrijf niet nodig, en aangezien het tegen een natuurgebied aanligt leek het hem een goede bestemming om er blijvende natuur van te maken.
- 2 Om er geen werk aan te hebben.
- 1 Om rustiger aan te doen en niet alles te hoeven bewerken.
- 1 Bedrijfsverplaatsing toepassen.
- 1 Door regeling landschapspark op Texel moest hij eigenlijk zijn halve bedrijf verplicht omvormen, maar door vrijwillig een paar hectare om te vormen kon hij de rest van zijn land behouden. Nu is er echter nieuwe regeling waarbij een andere polder wordt gevorderd, zodat hij zijn eigen land hier niet aan kwijtraakt.
- 1 Goed initiatief van de overheid.
- 2 Niet in gebied wat daarvoor in aanmerking kwam.
- 1 Omliggende percelen werden allemaal bos, wilde niet als enige boer in het bos eindigen.
- 2 Te hoge onkosten, subsidie was te laag.
- 1 Zo'n papieren rompslomp begint te vervelen.

Bijlage 15 Redenen categorie 'anders', behorend bij figuur 79 deelonderzoek 3

45 grondeigenaren hebben nog andere oorzaken genoemd waarom de laatste subsidieaanvraag niet heeft geresulteerd in een functieverandering. In de eerste kolom is aangegeven welke type grondeigenaar het is:

1 = agrariër

2 = overige grondeigenaar

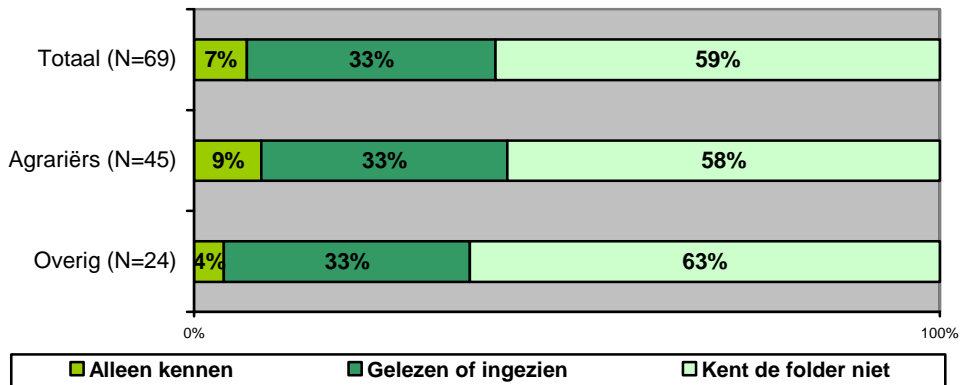
- 1 Te laat met indienen subsidieaanvraag, jaar daarna werd grond te laag getaxeerd (8000 euro minder).
- 2 Administratieve rompslomp duurde te lang en begon te veel te kosten.
- 1 Allerlei partijen die zich ermee gingen bemoeien en de procedure erg moeilijk maakten (bodemonderzoek, artikel 19 wijziging, archeologisch onderzoek) en kosten liepen op.
- 2 Helft van subsidiebedrag ging op aan procedurekosten (ruimtelijk ordening, artikel 19 wijziging, milieuonderzoek etc.).
- 2 Mee gestopt, te veel geld uitgeven om te realiseren.
- 1 De situatie van landbouwgrond omvormen naar natuur was veranderd, hij weet niet hoe het op dit moment is. Om subsidie te krijgen wordt het de boer veel te moeilijk gemaakt. Hij wilde iets regelen per telefoon maar het moest perse schriftelijk, wat hij niet fijn vond. En daarnaast veel papieren rompslomp.
- 2 Er zat te veel gedoe aan het omvormen in blijvende natuur, mevrouw wist niet of ze het nog voor langere tijd kon onderhouden, dus heeft ze de grond verkocht.
- 1 Belabberde, langdurige procedure waarbij de gemeente dwarsligt. Dienst Regelingen is ook niet erg behulpzaam.
- 1 De moeilijke houding van de overheid t.o.v. functieverandering.
- 1 Gemeente werkte niet mee omdat de verkiezingen er aankwamen en hun prioriteiten elders lagen.
- 2 Gemeente wilde bestemmingsplan niet wijzigen zonder reden.
- 1 Lokale politiek.
- 1 Verborgen agenda van de provincie. Argumentatie: Men wilde open polder, maar 300m verderop werden (ander bedrijf) kassen geplaatst, maar bomen mochten niet geplaatst worden. (Provincie Brabant).
- 1 ZLTO is bang voor nieuwe landgoederen en werken er niet aan mee.
- 1 Meneer kreeg geen geld voor de functieverandering.
- 1 Subsidie was wel toegekend, maar heeft er vanaf gezien omdat het zijn land opsplijste waardoor de waarde van de overgebleven landbouwgrond daalde (was maar 3 hectare die in aanmerking kwam voor subsidie).
- 2 Subsidieaanvraag te laat ingediend.
- 2 Subsidiegeld was op.
- 2 Subsidiepot was leeg.
- 1 Subsidiepot was op.
- 2 Van 1 op andere moment werd door de minister de subsidieregeling voor dit soort gronden ingetrokken waardoor het niet mogelijk niet was om subsidieaanvragen in te dienen. Er is geen reden gegeven vanuit het ministerie waarom er geen subsidie meer beschikbaar was.
- 2 Op zijn grond waren al natuurlijke elementen aanwezig en hier had hij subsidie voor aangevraagd en dit is afgewezen. Hij krijgt wel subsidie voor grond die omgevormd gaat worden.
- 1 De grond is verkocht.
- 1 De provincie heeft de grond opgekocht.
- 2 Een boer wou grond wel overnemen voor dezelfde prijs als hij normaal aan subsidie had gekregen, en hij gunde het de boer meer.
- 2 Kreeg tijdens procedure aanbod om de grond te verkopen wat interessanter was dan subsidieaanvraag voortzetten.

- 1 Verkopen leverde meer op en bracht minder risico met zich mee.
- 2 Grond bleek net iets minder dan 0,5 ha, daarom geen subsidie.
- 1 Grond was niet geschikt (te droog voor amfibieproject).
- 2 Grootste deel was wel goedgekeurd maar los perceel was te klein om omgevormd te worden (<1 hectare).
- 1 Oppervlakte stemde niet overeen, min. 5 hectare.
- 1 Oppervlakte van kadastrale kaart gaf aan dat het perceel groot genoeg was om te voldoen aan de eisen (>50 are) terwijl topografische kaart met satellietfoto's aangaf dat het net te klein was (48 of 49 are).
- 1 30 jaar vindt ze te lang, grens van om te vormen gebied liep midden door de percelen, eerste aanpassingen die gemaakt moesten worden pasten niet bij het gebied, en betrof een te klein gebied (nog geen 2 hectare).
- 2 Dochter wilde grond ook wel bewerken.
- 1 Ging te snel. Wilde nieuwe grond kopen en oude grond omvormen, nieuwe aankoop ging niet door, wilde subsidieaanvraag tijdelijk stilzetten maar dit kon niet, dus gedwongen om in te trekken en opnieuw later in te dienen.
- 1 Hoefde niet meer, zie antwoord bij andere vraag.
- 1 Ingetrokken in overleg met kinderen en boekhouder om niet te doen, zodat nageslacht niet opgezadeld is met verplichtingen.
- 1 Liep een spoorbaantje vroeger door heen, nu niet meer, maar daarom werd er moeilijk over gedaan en heeft meneer zelf maar de subsidie ingetrokken.
- 1 Persoonlijke kwestie (2 gemeenteleden hebben er voor gezorgd dat het niet door ging en toen heeft hij de aanvraag ingetrokken).
- 2 Wilden niet dat ze er aan vast zaten, wilden de mogelijkheid houden om het gebied weer terug te veranderen.
- 1 Is zelf tegenstander van het omvormen van landbouwgrond in natuur, deed aanvankelijk mee door druk van anderen.
- 1 Onkruid komt op mijn agrarische grond, distels, brandnetels. Bestrijdingsmiddelen te hardnekkig.
- 1 Bank vond het kapitaalvernietiging en keurde niet goed.
- 2 Risico van de onderneming, heeft nu recreatieverblijf. zo niet zoveel risico. Natuurgrond moet je maar gewoon laten liggen.
- 1 Te veel bezwaren voor het bedrijf, het ging ten koste van andere activiteiten bedrijf.

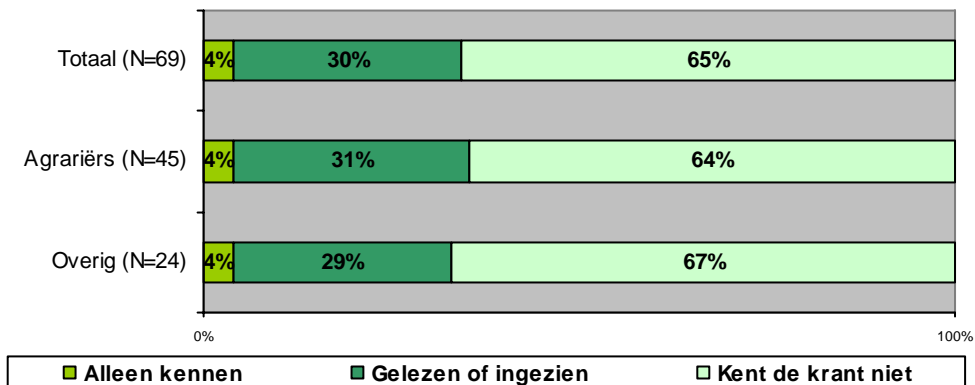
Bijlage 16 Figuren communicatieproject deelonderzoek 3

In deze bijlage zijn de acties van het communicatieproject uitgesplitst naar de twee doelgroepen.

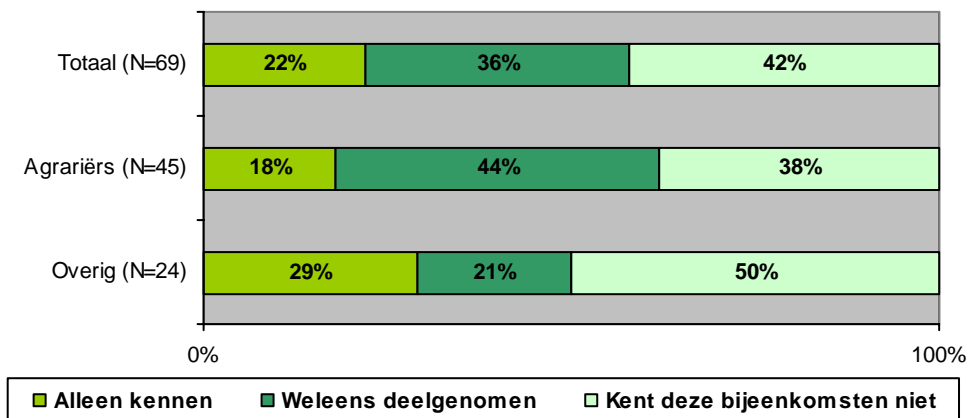
De folder "Particulier Natuurbeheer: kansrijke onderneming". Heeft u gehoord van deze folder of heeft u de folder ingezien of gelezen? (N=69)

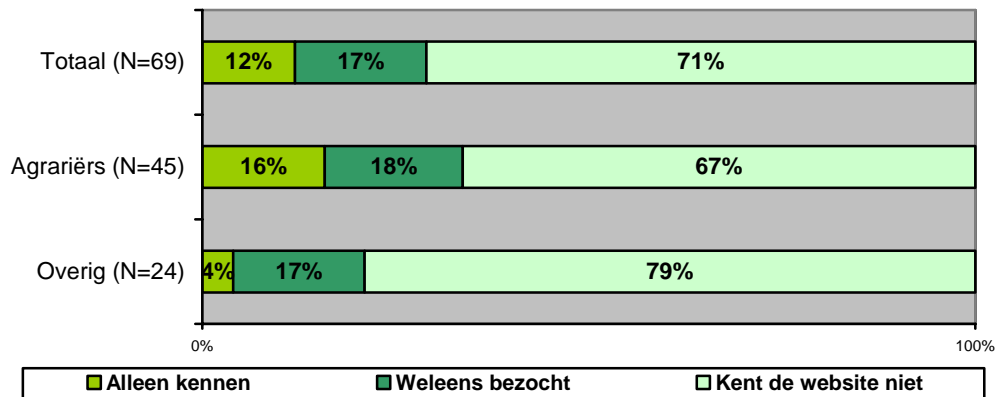
De particuliere Natuurbeheerkrant. Heeft u gehoord van deze krant of heeft u de krant weleens gelezen of ingezien? (N=69)

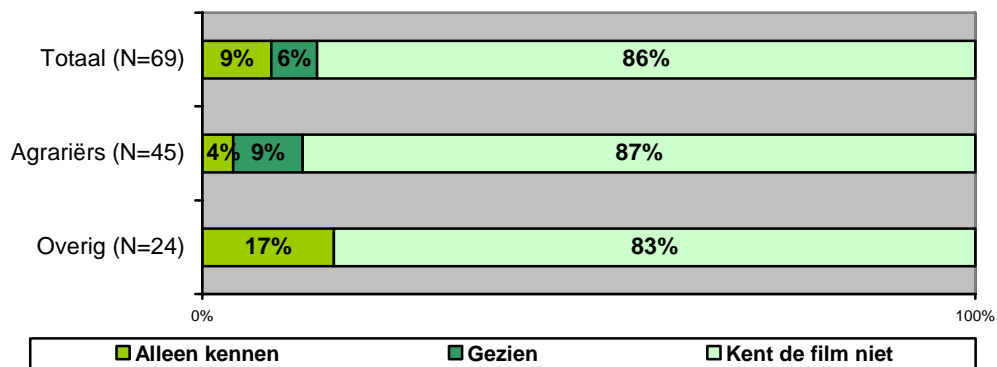
Veldbijeenkomsten, themabijeenkomsten, huiskamerbijeenkomsten of kennisdagen over Natuurbeheer. Bent u op de hoogte van deze bijeenkomsten of heeft u daar weleens aan deelgenomen? (N=69)

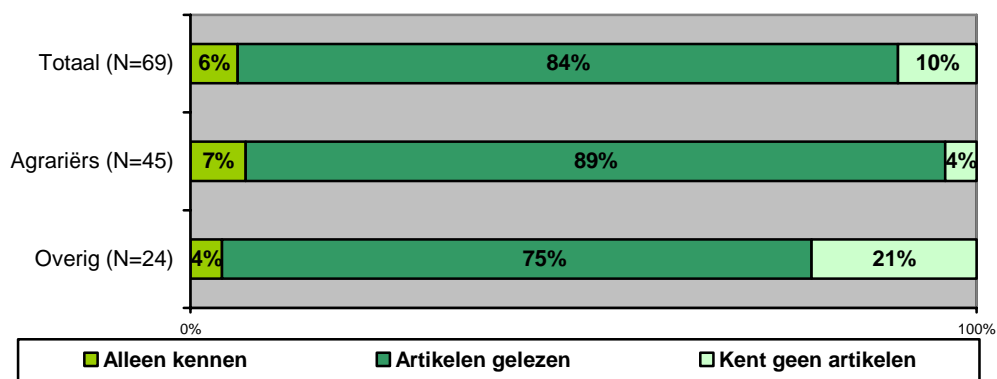
De website www.particulierenatuur.nl. Heeft u gehoord van deze website of heeft u de website weleens bezocht? (N=69)

De film waarin drie particuliere grondeigenaren vertellen over hun ervaringen. Heeft u gehoord van deze film of heeft u de film gezien? (N=69)

Artikelen over Natuurbeheer in vakbladen. Kent u dergelijke bladen of heeft u die weleens gelezen? (N=69)

Bijlage 17 Opmerkingen en suggesties deelonderzoek 3

51 grondeigenaren hebben op het eind van het telefonisch interview nog opmerkingen en/of suggesties gegeven. In de eerste kolom is aangegeven welke type grondeigenaar het is:

1 = agrariër

2 = overige grondeigenaar

- 1 De prijs voor de grond/schadeloosstelling moet beter aansluiten met de normale verkoopprijs van de landbouwgrond.
- 2 Geld gaat verloren aan bureaus die de aanvraag regelen voor grondbezitters, terwijl een versimpeling van de procedure en verbetering van de voorlichting het best doenbaar zou moeten maken.
- 1 Hertaxatie komt op minder vergoeding uit, dus liever niet de regeling. Hij heeft het daar niet voor over, dus ging twijfelen.
- 1 Het is niet voordelig om landbouwgrond om te vormen naar natuur!
- 1 Hogere prijs geven voor het land, want nu is het verschil te groot.
- 2 Kosten voor kleine percelen zijn gigantisch per vierkante meter, wat het oninteressant maakt voor individuele particulieren.
- 1 Meer subsidie beschikbaar stellen (zodat meer mensen er aan deel kunnen nemen).
- 1 Meneer zou de waarde van de landbouwgrond krijgen (wat beloofd was) en uiteindelijk kreeg hij maar de helft en heeft toen de subsidieaanvraag ingetrokken.
- 2 Motivatie is vooral een kwestie van geld (opbrengsten landbouw versus subsidies).
- 1 Prijs moet goed zijn, de voorwaarden moeten goed zijn.
- 1 Subsidies zijn te laag (50 euro per jaar voor bos).
- 1 Actief benaderen en op neutrale wijze uitleggen wat mogelijkheden zijn om begeleiding te krijgen bij subsidieaanvraag, om dure bureaus er buiten te houden en de procedure toegankelijk te maken.
- 1 Alleen nut voor grote bedrijven, en alleen nut als er ook sprake is van recreatie op het stuk land. Anders heeft het geen meerwaarde. Kwam ook uit de rekenvoorbeelden op de themabijeenkomsten als je ze zelf deed. De voorbeelden waren niet gericht op de stukken grond van de eigenaren die op de bijeenkomsten aanwezig waren. Er werd onterecht een positief beeld gegeven, de sommen klopten wel, maar waren niet relevant voor de bewoners die bij de bijeenkomsten aanwezig waren.
- 1 Banken staan er heel negatief tegenover, dus moeten beter voorgelicht worden.
- 2 Bekend moet blijven bij mensen die ermee bezig zijn, welke mogelijkheden er zijn. Lange weg.
- 1 Boeren meer wijzen op de mogelijkheden die er zijn m.b.t. tot subsidies voor natuurbeheer. Meneer werkt voor DLG en is voorlichter en komt veel bij boeren langs en merkt dat boeren vaak niet weten wat de mogelijkheden zijn en dat ze er wel enthousiast voor gemaakt moeten worden, met name agrariërs op leeftijd hebben interesse.
- 2 De hele subsidieaanvraag en regelingen zijn 1 groot rommelzootje, meer transparantie en voorlichting naar de grondeigenaren wat de mogelijkheden zijn en waar ze recht op hebben.
- 1 Duidelijk aangeven wanneer je niet in aanmerking komt, zodat je niet voor niets een subsidieaanvraag indient.
- 1 Een korte en duidelijke brochure die de procedure voor landbouwers uitlegt zou handig zijn.
- 1 Het is een probleem om te weten wat de mogelijkheden zijn voor subsidie en grondinrichting. Een goede database per kadaster zou een uitkomst zijn.
- 1 Meer voorlichting en het makkelijker maken om subsidies te krijgen.
- 2 Reclamespotje Belastingdienst dat het makkelijker kan, heeft begrepen dat de belastingdienst papieren invult en dit zal ook handig zijn voor subsidieaanvragen, bijv. een ambtenaar die aan de kant van de boeren staat om te helpen met invullen. Er zijn wel accountancybureaus e.d., maar deze vragen heel veel geld en veel boeren kunnen dit niet betalen.
- 2 Vaktaal was soms moeilijk voor een leek, maar verder wel uitermate vriendelijk geholpen.
- 1 Wordt makkelijker voorgesteld dan de praktijk is (o.a. bestemmingsplan wijzigen).
- 2 Zou wel wat makkelijker mogen gemaakt worden, leesbare formulieren en procedures.
- 1 Agrarische sector wordt om zeep geholpen, waardoor boeren worden gedwongen om andere inkomsten te zoeken, regelgeving wordt veel te moeilijk (mestwet etc.).

- 1 De manier waarop het nu gaat bij Dienst Regelingen en Gemeente maakt de boeren niet enthousiast om deel te nemen; te veel geregeld en slechte behandeling.
- 1 Duurt allemaal veel te lang, teveel instanties: gemeente, provincies dienst landelijk gebied. Te veel mensen die erover gaan, sommige geen verstand ervan.
- 2 Het lijkt mevrouw moeilijk voor een nieuwe eigenaar om een boerderij te kopen met blijvende natuur, want er zitten veel verplichtingen aan.
- 2 Hoopt dat administratieve molen versimpeld en versneld wordt om de grondeigenaren tegemoet te komen in hun welwillendheid.
- 1 Logischer beleid, alles moet beter op elkaar afgestemd worden.
- 1 Meer individuele situaties bekijken i.p.v. op de kaart een paar lijnen trekken, flexibeler omgaan met plannen.
- 1 Minder ingewikkelde procedure en eisen, is amper te doen als je het niet uitbesteed.
- 2 Mogelijkheden moeten worden uitgebreid.
- 1 Procedure zit heel stug in elkaar, valt niks te regelen. Zijn hele boerderij (afgezien van 2 hectare) viel binnen het gebied, maar percelen vielen 1 voor 1 af door grootte, ligging, fouten in gebiedsplannen. Daardoor viel al te veel af om het rendabel te maken. Taxatie viel ook nog slecht uit.
- 1 Veel minder regels, makkelijkere procedure, minder over en weer gestuurd worden door bureaus, gemeente, provincie etc..
- 2 Gewoon zo laten, er zijn al kikkers en vissen enz.
- 1 Landbouwgrond is hard nodig in Nederland, dus meneer is zelf tegenstander van omvorming van vrije velden.
- 1 Land dat binnen het gebiedsplan/SN-regeling valt, heeft geen problemen om subsidies te regelen. Maar de gronden die aan de gebiedsplannen grenzen of er buiten vallen, daar is heel moeilijk subsidie voor te regelen. Hier moet wat aan worden gedaan.
- 1 Plekken bekijken waar natuur kan komen (er zijn mooie plekken die nog niet in aanmerking komen).
- 1 De houding van de gemeentes, ze hebben de regelgeving goedgekeurd maar werken uiteindelijk niet mee. Zij moeten de bestemmingswijziging toepassen, maar dat willen ze vaak niet.
- 1 Heeft 8 jaar en 60.000 euro gespendeerd aan een aanvraag op advies en verzoek van zowel de gemeente en de provincie, maar is uiteindelijk geweigerd door de gemeenteraad.
- 2 Huidige systeem werkt niet, meneer krijgt geen subsidie maar zijn buurman wel, de reden hiervoor is nog steeds niet bekend. Waarschijnlijk sprake van 'vriendjespolitiek'.
- 1 Minder bureaucratie.
- 1 Overheid en provinciale/gemeenteraad zitten niet op 1 lijn. Overheid geeft regelgeving, provincie mag zelf deze regels veranderen vaak ten onrechte van de boer.
- 1 Wil graag minder bureaucratie.
- 1 Weidevogelbeheer moet beter beloond worden, levert nu minder dan de helft van botanisch beheer op.
- 2 Belachelijke situatie dat je niet zelf mag beslissen wat je op je eigen grond doet en dat de gemeente volledig mee moet werken om iedereen te laten bepalen wat hij zelf op zijn grond doet. Banken willen vaak ook niet meewerken omdat boeren een schuld hebben.
- 1 Vindt 30 jaar veel te lang en te bindend, en afkopen mogelijk maken.
- 1 Leeftijd van de ondernemer komt nooit ter sprake in het proces. terwijl dit wel van invloed is als je een plan voor 30 jaar maakt.
- 1 Natuur mag wel wat gevarieerder.

Bijlage 18 Spreiding respondenten deelonderzoeken

- Respondenten Deelonderzoek 2 (n=127)
- ★ Respondenten Deelonderzoek 3 (n=69)

Wot-onderzoek

Verschenen documenten in de reeks Werkdocumenten van de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu – vanaf mei 2005

Werkdocumenten zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, te Wageningen.

T 0317 – 47 78 44; F 0317 – 41 90 00; E info.wnm@wur.nl

De werkdocumenten zijn ook te downloaden via de Wot-website www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

---

2005

- 1 *Eimers, J.W.* (Samenstelling). Projectverslagen 2004.
- 2 *Hinssen, P.J.W.* Strategisch Plan van de Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, 2005 – 2009.
- 3 *Sollart, K.M.* Recreatie: Kennis en datavoorziening voor MNP-producten. Discussienotitie.
- 4 *Jansen, M.J.W.* ASSA: Algorithms for Stochastic Sensitivity Analysis. Manual for version 1.0.
- 5 *Goossen, C.M. & S. de Vries.* Beschrijving recreatie-indicatoren voor de Monitoring en Evaluatie Agenda Vitaal Platteland (ME AVP)
- 6 *Mol-Dijkstra, J.P.* Ontwikkeling en beheer van SMART2-SUMO. Ontwikkelings- en beheersplan en versiebeheerprotocol.
- 7 *Oenema, O.* How to manage changes in rural areas in desired directions?
- 8 *Dijkstra, H.* Monitoring en Evaluatie Agenda Vitaal Platteland; inventarisatie aanbod monitoringsystemen.
- 9 *Ottens, H.F.L. & H.J.A.M.* Staats. BelevingsGIS (versie2). Auditverslag.
- 10 *Straalen, F.M. van.* Lijnvormige beplanting Groene Woud. Een studie naar het verdwijnen van lanen en perceelsrandbegroeiing in de Meierij.
- 11 *Programma Commissie Natuur.* Onderbouwend Onderzoek voor de Natuurplanbureau-functie van het MNP; Thema's en onderzoeksvragen 2006.
- 12 *Velthof, G.L. (samenstelling).* Commissie van Deskundigen Meststoffenwet. Taken en werkwijze.
- 13 *Sanders, M.E. & G.W. Lammers.* Lokaliseren kansen en knelpunten van de Ecologische Hoofdstructuur – met informatie van de terreinbeheerders.
- 14 *Verdonschot, P.F.M., C.H.M. Evers, R.C. Nijboer & K. Didderen.* Graadmeters aquatische natuur. Fase 1: Vergelijking van de graadmeter Natuurwaarde met de Natuurdoeltypen en KRW-maatlatten
- 15 *Hinssen, P.J.W.* Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu. Werkplan 2006
- 16 *Melman, Th.C.P., R.G. Groeneveld, R.A.M. Schrijver & H.P.J. Huiskes* Ontwikkeling economisch-ecologisch optimaliseringmodel natuurbeheer in combinatie met agrarische bedrijfsvoering. Studie in het licht van LNV-beleidsombuiging “van verwerving naar beheer”
- 17 *Vreke, J., R.I. van Dam & F.J.P. van den Bosch.* De plaats van natuur in beleidsprocessen. Casus: Besluitvormingsproces POL-aanvulling Bedrijventerrein Zuid-Limburg
- 18 *Gerritsen, A.L., J. Kruit & W. Kuindersma.* Ontwikkelen met kwaliteit. Een verkenning van

evaluatiecriteria

- 19** *Bont, C.J.A. de, M. Boekhoff, W.A. Rienks, A. Smit & A.E.G. Tonneijck.* Impact van verschillende wereldbeelden op de landbouw in Nederland. Achtergronddocument bij 'Verkenning Duurzame Landbouw'
- 20** *Niet verschenen*

2006

- 21** *Rienks, W.A., I. Terluin & P.H. Vereijken.* Towards sustainable agriculture and rural areas in Europe. An assessment of four EU regions
- 22** *Knegt, B. de, H.W.B. Bredenoord, J. Wiertz & M.E. Sanders.* Monitoringsgegevens voor het natuurbeheer anno 2005. Ecologische effectiviteit regelingen natuurbeheer: Achtergrondrapport 1
- 23** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-001 – Monitor- en Evaluatiesysteem Agenda Vitaal Platteland
- 24** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek Natuurplanbureaufunctie
- 25** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-385 - Milieuplanbureaufunctie
- 26** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-394 – Natuurplanbureaufunctie
- 27** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04 - Kennisbasis
- 28** *Verboom, J., R. Pouwels, J. Wiertz & M. Vonk.* Strategisch Plan LARCH. Van strategische visie naar plan van aanpak
- 29** *Velthof, G.L. en J.J.M. van Grinsven (eds.)* Inzet van modellen voor evaluatie van de meststoffenwet. Advies van de CDM-werkgroep Harmonisatie modellen
- 30** *Hinssen, M.A.G., R. van Oostenbrugge & K.M. Sollart.* Draaiboek Natuurbalans. Herziene versie
- 31** *Swaay, C.A.M. van, V. Mensing & M.F. Wallis de Vries.* Hotspots dagvlinder biodiversiteit
- 32** *Goossen, C.M. & F. Langers.* Recreatie en groen in en om de stad. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006
- 33** *Turnhout, Chr. Van, W.-B. Loos, R.P.B. Foppen & M.J.S.M. Reijnen.* Hotspots van biodiversiteit in Nederland op basis van broedvogelgegevens
- 34** *Didderen, K en P.F.M. Verdonschot.* Graadmeter Natuurwaarde aquatisch. Typen, indicatoren en monitoring van regionale wateren
- 35** *Wamelink, G.W.W., G.J Reinds, J.P. Mol-Dijkstra, J. Kros, H.J. Wieggers.* Verbeteringen voor de Natuurplanner
- 36** *Groeneveld, R.A. & R.A.M. Schrijver.* FIONA 1.0; Technical description
- 37** *Luesink, H.H., M.J.C. de Bode, P.W.G. Groot Koerkamp, H. Klinker, H.A.C. Verkerk & O.Oenema.* Protocol voor monitoring landelijke mestmarkt onder een stelsel van gebruiksnormen
- 38** *Bakker-Verdurmen, M.R.L., J.W. Eimers, M.A.G. Hinssen-Haenen, T.J. van der Zwaag-van Hoorn.* Handboek secretariaat WOT Natuur & Milieu
- 39** *Pleijte, M. & M.A.H.J. van Bavel.* Europees en gebiedsgericht beleid: natuur tussen hamer en aambeeld? Een verkennend onderzoek naar de relatie tussen Europees en gebiedsgericht beleid
- 40** *Kramer, H., G.W. Hazeu & J. Clement.* Basiskaart Natuur 2004; vervaardiging van een landsdekkend basisbestand terrestrische natuur in Nederland
- 41** *Koomen, A.J.M., W. Nieuwenhuizen, J. Roos-Klein Lankhorst, D.J. Brus & P.F.G. Vereijken.* Monitoring

landschap; gebruik van steekproeven en landsdekkende bestanden

- 42 *Selnes, T.A., M.A.H.J. van Bavel & T. van Rheenen.* Governance of biodiversity
- 43 *Vries, S. de. (2007)*Veranderende landschappen en hun beleving
- 44 *Broekmeijer, M.E.A. & F.H. Kistenkas.* Bouwen en natuur: Europese natuurwaarden op het ruimtelijk ordeningsspoor. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006
- 45 *Sollart, K.M. & F.J.P. van den Bosch.* De provincies aan het werk; Praktijkervaringen van provincies met natuur- en landschapsbeleid in de periode 1990-2005. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006
- 46 *Sollart, K.M. & R. de Niet met bijdragen van M.M.M. Overbeek.* Natuur en mens. Achtergronddocument bij de Natuurbalans 2006

2007

- 47 *Ten Berge, H.F.M., A.M. van Dam, B.H. Janssen & G.L. Velthof.* Mestbeleid en bodemvruchtbaarheid in de Duin- en Bollenstreek; Advies van de CDM-werkgroep Mestbeleid en Bodemvruchtbaarheid in de Duin- en Bollenstreek
- 48 *Kruit, J. & I.E. Salverda.* Spiegeltje, spiegeltje aan de muur, valt er iets te leren van een andere plannings-cultuur?
- 49 *Rijk, P.J., E.J. Bos & E.S. van Leeuwen.* Nieuwe activiteiten in het landelijk gebied. Een verkennende studie naar natuur en landschap als vestigingsfactor
- 50 *Ligthart, S.S.H.* Natuurbeleid met kwaliteit. Het Milieu- en Natuurplanbureau en natuurbeleidsevaluatie in de periode 1998-2006
- 51 *Kennismarkt 22 maart 2007; van onderbouwend onderzoek Wageningen UR naar producten MNP in 27 posters*
- 52 *Kuindersma, W., R.I. van Dam & J. Vreke.* Sturen op niveau. Perversies tussen nationaal natuurbeleid en besluitvorming op gebiedsniveau.
- 53 *Melman, Th.C.P. (ed).* Indicatoren voor Convention on Biodiversity 2010.
- 54 *Broekmeyer, M.E.A. & E.P.A.G. Schouwenberg & M.E. Sanders & R. Pouwels.* Synergie Ecologische Hoofdstructuur en Natura 2000-gebieden. Wat stuurt het beheer?
- 55 *Bosch, F.J.P. van den.* Draagvlak voor het Natura 2000 gebiedenbeleid. Onder relevante betrokkenen op regionaal niveau
- 56 *Jong, J.J. & M.N. van Wijk, I.M. Bouwma.* Beheerskosten van Natura 2000 gebieden
- 57 *Pouwels, R. & M.J.S.M. Reijnen & M. van Adrichem & H. Kuipers.* Ruimtelijke condities voor VHR-soorten
- 58 *Bouwma, I.M.* Quickscan Natura 2000 en Programma Beheer.
- 59 *Schouwenberg, E.P.A.G.* Huidige en toekomstige stikstofbelasting op Natura 2000 gebieden
- 60 *Hoogeveen, M.* Herberekening Ammoniak 1998 (*werktitel*)
- 61 *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-001 – ME-AVP
- 62 *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek
- 63 *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu
- 64 *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-385 – Milieuplanbureaufunctie

- 65 *Jaarrapportage 2006*. WOT-04-394 – Natuurplanbureauafunctie
- 66 *Brasser E.A., M.F. van de Kerkhof, A.M.E. Groot, L. Bos-Gorter, M.H. Borgstein, H. Leneman* Verslag van de Dialogen over Duurzame Landbouw in 2006
- 67 *Hinssen, P.J.W.* Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu. Werkplan 2007
- 68 *Nieuwenhuizen, W. & J. Roos Klein Lankhorst.* Landschap in Natuurbalans 2006; Landschap in verandering tussen 1990 en 2005; Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006.
- 69 *Geelen, J. & H. Leneman.* Belangstelling, motieven en knelpunten van natuuraanleg door grondeigenaren. Uitkomsten van een marktonderzoek.